

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK HALK BİLİMİ ANABİLİM DALI**

**GELENEKSEL YAYLACILIKTAN YAYLA TURİZMİNE: ORDU- ÇAMBAŞI
YAYLASI ÖRNEĞİNDE HALK BİLİMSEL BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
ZELİHA ORAL**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. M.MUHTAR KUTLU**

ANKARA- 2010

ONAY

Zeliha Oral tarafından hazırlanan “GELENEKSEL YAYLACILIKTAN YAYLA TURİZMİNE: ORDU-ÇAMBAŞI YAYLASI ÖRNEĞİNDE HALK BİLİMSEL BİR İNCELEME ” başlıklı bu çalışma, 28.06.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda *oybirliği* ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından *Türk Halk Bilimi* dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr.M.Muhtar KUTLU(Danışman)

Prof.Dr.M.Öcal OĞUZ(Başkan)

Prof.Dr.P.Pakize AYTAÇ

ÖNSÖZ

Orhun Yazıtlarında “yazın oturulan yer” manasına gelen ve o dönemde ‘yaylag’ şeklinde yazılan yayla, Türklerin sözlü ve yazılı birçok kaynağında karşımıza çıkmaktadır. Göçer kültürün vazgeçilmez bir unsuru olan yaylalar ve yaylacılık değişen zamanla birlikte değişim ve dönüşüme uğramaktadır.

“Geleneksel Yaylacılıktan Yayla Turizmine: Ordu-Çambaşı Yaylası Örneğinde Halk Bilimsel Bir İnceleme” adlı bu çalışma, Turizm Bakanlığı’nın 6.11.1990 tarihli ve 24815 sayılı yazısı üzerine, 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu’nun 3’üncü maddesi ile 37’nci maddesinin (A) fıkrasına göre çıkartılan “Turizm Bölgeleri, Turizm Alanları ve Turizm Merkezlerinin Belirlenmesi için Çalışma Gruplarının Oluşturulması, Görev ve Yetkileri ile Çalışma Şekline İlişkin Yönetmelik” hükümlerine göre, Bakanlar Kurulu’nca 7/2/1991 tarihinde 91/1514 karar sayısı ile kararlaştırılan yaylalar içerisinde olup yayla turizmine açılan Ordu Çambaşı Yaylası üzerine hazırlanmıştır. Belirtilen karar gereği yayla turizmine açılan Ordu-Çambaşı Yaylasındaki yaylacılığın, kültür ve mekan yaklaşımıyla neyi ifade ettiği ve turizmin içerisinde yayla turizmi kavramıyla karşımıza çıkan yaylacılığın geleneksel yaylacılıktan farklı olarak ve kültürel yapının da yansıtılarak nasıl olabileceğine dair önerilerde bulunan bir başlangıç çalışmasıdır.

Bu çalışma, geleneksel yaylacılığın, turizmin ve yayla turizminin ne olduğu üzerinde durmuş ve yayla turizmini geleneksel yaylacılıktan ayrı tutmadan, geleneksel yaylacılığın içerisinde ele almış ve ondan beslenerek nasıl olabileceğini tartışmıştır. Çalışmada Çambaşı’ndaki yaylacılık incelenirken yaylaya çıkış, yaylaya yerleşme, yaylada günlük yaşam, yayla şenlikleri ve yayladan dönüş süreçleri üzerinde durulmuştur.

Çalışma sürecinde, tezimi titizlikle takip ederek, eleştirileri ve önerileriyle tezimin bilimsel temelini oluşturmasını sağlayan tez danışmanım ve değerli hocam Prof. Dr. M. Muhtar KUTLU’ya, yapıcı eleştirileri ile tezime yön veren arkadaşlarım Ayşenur Karagöz ve Esin Tutsak’a, tez çalışmam

sırasında yayla ile bağlantı kurmamda yardımcı olan arkadaşım Yusuf Aydemir ve Ailesine, Çambaşı Yaylası ve obalarında bulunan tüm yaylacılara ve hiçbir konuda desteklerini esirgemeyen sevgili aileme teşekkür ederim.

Zeliha ORAL

Ankara, 2010

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR.....	v
GİRİŞ 1. Konu.....	6
2. Amaç.....	6
3. Önem.....	7
4. Varsayımlar.....	7
5. Sınırlılıklar.....	8
6. Araştırma Alanının Yeri.....	8
6.1. Çambaşı Yaylası.....	8
7. Yöntem.....	11

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. 1. Göçebelik.....	13
1. 2. Göçebe Çobanlık.....	13
1. 3. Yarı Göçebelik.....	14
1. 4. Yayla Kavramı Üzerine.....	16
1. 5. Yarı Yaylacılık.....	23
1. 6. Turizm Kavramı Üzerine.....	23
1. 6. 1. Turizm Çeşitleri.....	25
1. 6. 2. Yayla Turizmi Üzerine.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL YAYLACILIK

2. Çambaşı Yaylası.....	33
2. 1. Yaylaya Göç.....	33
2. 2. Yaylada Yerleşme.....	38
2. 2. 1. Halk Mutfağı.....	40
2. 2. 1. 1. Yayla Yemekleri.....	40
2. 2. 1. 2. Mutfak Araç Gereçleri.....	47

2. 2. 2. Halk Hekimliği.....	48
2. 2. 3. Halk Mimarisi.....	49
2. 2. 4. Halk İnanışları.....	51
2. 3. Yaylada Üretim.....	52
2. 4. Yaylada Günlük Yaşam ve Yayla şenlikleri.....	55
2. 5. Yayla Turizmi Çerçevesinde Yaylada Yapılan Etkinlikler.....	61
2. 6. Yayla Turizminin Ülkeye Katkısı.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

3. 1. Geleneksel Yaylacılık Anlayışının Günümüzde Yayla Turizmi Çerçevesinde Geçirdiği Değişim ve Dönüşümün Değerlendirilmesi ve Öneriler	65
---	----

KAYNAKLAR	72
EKLER	76
EK 1: Belge ve Haritalar.....	76
EK 2: Fotoğraflar.....	81
EK 3: Kaynak Kişi Listesi.....	105
EK 4: Soru Listesi.....	112
EK 5: Efsaneler.....	116
ÖZET	121
ABSTRACT	122

KISALTMALAR

Çev. Çeviren

KK. Kaynak Kişi

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

(Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)

GİRİŞ

1. KONU

Geleneksel yayla kültürü ve değişen yaylacılık anlayışı çerçevesinde Ordu- Çambaşı yaylası örneklemini üzerinde halk bilimsel inceleme yapılmıştır.

2. AMAÇ

Türk Kültürü'nde ve Türkiye'de yaylalara çıkmak, yüzyıllardan beri gelenek haline gelmiştir. Geleneksel yaylacılık faaliyetlerinin halen devam ettiği yerlerde, yaylacılığın sayfiye anlamı ikinci planda kalmakta ve bölge halkı arasında yaylalara çıkmak doğal ve ekonomik niteliklerinin yanında bir de kültürel ve sosyal özellikleri barındırmaktadır. Geleneksel yaylacılık anlayışında yaylalar, hayvanları otlatmak ve tarım yapmak amacıyla gidilen, köyden ayrı fakat köye sosyo-ekonomik olarak bağlı, geçici yerleşim yerleridir. Günümüz yaylacılık anlayışı ise geleneksel yaylacılık anlayışından farklı özelliklere sahip olarak doğal beslenme, farklı iklim, gürültü ve diğer kirliliklerden uzak olma, eğlenme ve dinlenme amaçlı gidilen yerlerdir. Dolayısıyla geleneksel yaylacılık anlayışından yayla turizmi anlayışına geçişte gerek konut, gerek beslenme gerekse de yaylanın kullanım amacı açısından meydana gelen değişim ve dönüşümler söz konusudur. 1991 yılında yayla turizmine açılan Ordu- Çambaşı yaylası ile ilgili bu çalışmada amaç, geleneksel yaylacılık anlayışından değişen yaylacılık anlayışına nasıl bir kültürel değişim ve dönüşümün olduğunu tespit etmek, geleneksel yaylacılığın turizmle birlikte geleneksel yapısını yitirmemesi, korunması ve yayla turizmi kapsamında yaşatılması gerekenlerin tespiti amacıyla Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'nin 5. maddesinden

yararlanarak, burada vurgulanması gereken kültürel kodların neler olduğu ve nasıl korunacağıdır(Oğuz, 2009).

Bu çerçevede geleneksel yaylacılığın tarihsel süreci ele alınmış ve ardından 1991 yılı itibariyle Yayla Turizmine açılan bu yaylada günümüzdeki yaylacılık anlayışının ne olduğu irdelenmiştir. Tespit edilen geleneksel yaylacılıktan yayla turizmine geçerken geleneksele dair neyin nasıl korunacağı üzerinde durulmuştur.

3. ÖNEM

Ordu-Çambaşı Yaylası 1991 yılında yayla turizmine açılmıştır. Dolayısıyla geleneksel yaylacılık anlayışının Yayla Turizmine nasıl bir değişim ve dönüşüm geçirdiği ve değişimle birlikte geleneksel yaylacılığa ait korunması ve yaşatılması gereken kültürel kodların neler olduğu ve yayla turizmi içerisinde nasıl yararlanılabileceği ve de popüler kültürle kitle kültürünün yanında geleneksel kültürün nasıl yaşatılabileceğine yönelik yapılan bir ilk çalışma niteliğindedir.

4. VARSAYIMLAR

1991 yılında yayla turizmine açılan Ordu- Çambaşı yaylasındaki geleneksel yaylacılığın, turizmle birlikte geleneksel yapısını yitirmeden korunması ve yaşatılması mümkün olabilir.

Geleneksel yaylacılık anlayışının dışında bir yaylacılığın/ yayla turizminin nasıl olabileceğinin bilinmemesi halk tarafından bir kaos olarak algılanabilir ve mevcut kültürel yapı, doğadan, kültürden uzak, ne turistik ne de yaylacılık amaçlı kullanılan bir mekan olacaktır. Dolayısıyla arafta bir mekan olarak kalabilir.

5. SINIRLILIKLAR

Geleneksel yaylacılık ve turizm yaylacılığı üzerine literatür çalışmaları yapılarak, Geleneksel Yaylacılıktan Yayla Turizmine Ordu- Çambaşı Yaylası Halkbilimsel açıdan halk biliminin alan araştırma yöntem ve teknikleri ile incelenmiştir. Bu çalışma Çambaşı Yaylası ile sınırlandırılmış bir çalışmadır.

6. Araştırma Alanının Yeri

Geleneksel Yaylacılıktan Yayla Turizmine: Ordu-Çambaşı Yaylası Örneğinde Halk Bilimsel Bir İnceleme adlı bu çalışmada, Ordu İli Kabadüz İlçesi Yokuşdibi Belediyesi sınırları içerisinde yer alan Çambaşı Yaylası incelenmiştir.

6. 1. Çambaşı Yaylasının Tanıtılması

Çambaşı Yaylası, Orta Karadeniz’de bulunan Ordu ilinin ilçelerinden biri olan Kabadüz İlçesine bağlı Yokuşdibi Belediyesi sınırları içerisinde yer alan, Giresun’un Karagöl Yaylasına sınır bir yayladır(Harita 1). Kıyıdan 60 km. uzaklıkta olup, Ordu İli Kabadüz İlçesi’nin Güneydoğu’sundadır(Harita 2-3). Karagöl Dağı silsilesi üzerinde 1800–1900 m rakımlı olup, Çambaşı adını taşıyan yaylanın, Çambaşı merkez kasabasıdır(Harita 4 ve 5). Çambaşı merkezin 1700 rakımlı olmasına karşın kimi obaların rakımı daha fazladır. Örneğin Giresun’un Karagöl Yaylasına sınır olan Obanın rakımı 3000'lere kadar çıkmaktadır(Fotoğraf 1),(Zaman, 2007: 397).

Çambaşı Yaylası, Ordulular için sadece hayvanlarını otlattığı bir yaylak sahası olarak değil, sayfiye yerleşmesi yani yazlık evlerinin bulunduğu mekan olarak da XIX. yüzyıl başlarından beri, büyük önem taşımaktadır. Bunda en

büyük etken bugünkü Ordu kent yerleşim sahası ve yakın çevresinin, taşkınlar nedeniyle bataklık haline gelmesi ve de sivrisinek üreme ortamı oluşturmaya bağlı olarak sıtma salgınına yol açması idi. Dolayısıyla yazlık olarak kullanım amacı ve yaylacılık nedeniyle kullanılan Çambaşı, geçmişte de kalabalık nüfuslu bir yerleşme olarak dikkat çekmiştir. Eski bir yerleşme yeri olması da buranın yaylacılık anlamında önemini artırmaktadır. Ayrıca Çambaşı'nda I. Dünya Savaşı sonrasında 2000'den fazla ev bulunmaktadır (Çebi, 2000).

Günümüzde büyük bir kasaba görünümü sergileyen Çambaşı ve çevresindeki oba-yaylalarda sürdürülen yaylacılık faaliyeti, özellikle I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı yıllarında, büyük ölçüde sekteye uğramış; gerilemiş, fakat Cumhuriyet devri ve özellikle de 1950 sonrasında giderek yeniden önem kazanmaya başlamıştır. Bunda esas rolü, uzun yıllar boyunca patika kervan yolu ile ulaşılan çevreye, motorlu araçlarla gidilen, Ordu Çambaşı oba-yaylalar yolunun bu araçlara geçit verecek standartlarda, yeniden 1954 yılında inşa edilmesi oynamıştır (Doğanay- Zaman, 2004: 19).

Çambaşı, çevresinde yer alan Turnalık, Gavurbükü, Çamışalan, Ertaş, Seyit, Zile, Maden gibi çok sayıda oba-yayla yerleşmesinin pazarı konumundadır. Böylece, ticari faaliyetlerin gerçekleştirildiği yaylada bakkal, kasap, et lokantaları, pansiyon gibi 115 ticari iş yeri ile birlikte jandarma karakolu ve sağlık ocağı ve 500'den fazla konut bulunmaktadır. Yaylacılık ve ticari faaliyetlere ilave olarak sayfiye amacıyla yaylaya çıkan nüfus, 3000–3500 kadar iken, hafta sonları dinlenmek için gelenlerle bu sayının 4000'i aştığı belirtilmektedir. Bunda da en büyük etken Çambaşı'nın piknik yerleri, et lokantaları, hayvansal ürünleri ve ek olarak doğal güzellikleri sahildeki nüfusu buraya çekmektedir. Kasım ayı için nüfus 1400-1500 iken Yayla şenlikleri döneminde yani Temmuz ayı içerisinde 25–30 bin kişi Çambaşı Yaylası'na gelmektedir(K.K.12).

Çambaşı merkezin dört tarafı yayvan tepelerle çevrilidir. En yüksek kısmı, kuzey- batı'da mezarlık boğazı denen boyun noktasının iki tarafındaki sırtlardır. Buranın rakımı 1800- 1850 metredir. Kasabanın güneydoğusundaki dar boğaz Karagöl Dağına giden tek geçittir. Buradan Pazar suyu deresi vadisine inilir.

Çambaşı'nın kuzeybatı'sındaki geniş sırt arkasında ki 'Çamuş Yalağı Obası' ve 'Kar Yalağı', mevkilerinden dolayı bu adlarla anılır. Güneydoğu'daki alçak ve yayvan tepe ise, eteklerindeki çamlıktan ötürü 'Çamlık Tepesi' diye söylenir. Ayrıca buraya Gavurbükü Sırtı'da denir.

Çambaşı civarındaki tepelerin en bilineni, doğusundaki 'Seyit Tepesi' dir. Rakımı 2675 dir. Seyit Tepesinin de içinde yer aldığı Seyit Obası Çambaşı'nın en büyük obasıdır. Batıda Çambaşı'ndan bir hayli uzakta bulunan 2788 rakımlı Eğriçü Tepesi'ne halk Eğri Çon adını vermiştir.

Çambaşı Yaylası 73 obası ile gerek Ordu ilinin gerek Türkiye'nin arazi bakımından en büyük yaylasıdır. Ancak gelişmişlik ya da tanınmışlık açısından geridedir. Hatta yaylalara merakı olmayan birçok insanın hiç bilmediği bir yerleşim yeridir de diyebiliriz. Çebi'nin çalışmasından edinilen bilgilere göre, Çambaşı yaylasının obaları ve obalara yerleşenler şu şekildedir:

Doğu ve Güneydoğusundaki obalar: Isırganlı, Yün alan, Kabadüz obası, Seyit obası, Beşiktaş obası, Göl kıranı obası, Madalan, Taşbaşı, Çatalkaya, İki dere, Kavaklıca, Tekke, Sinanlı, Himmetli, Gavurbükü, Maden, Çamcı alan, Çat, A. Yukarı Turnalık, Çayır alan, Uzunca in, Keşkaya, Dereyurt, Arap damı, Yeni oba, Seçek, Yassıyurt, Rezvan, Dikmetaş, Yaprak başı, Sütlüce'dir.

Güney Bölgesi obaları: Orta oba, Horlak, Soğan özü, Arpalık, Beytamı, Kadı obası, Koç Ağılı, A. Yukarı Değirmen başı, Yeni oba, kayabaşı, A. Yukarı Yelim kara, A.Yukarı terek obası, Boncuklu, Isırganlı oba, Ilica alan.

Batı ve Kuzey yönündeki obalar: Kızılca taş, Müftü obası, Hor obası, Karacataş, Susuz, Kabalak, Ordulu obası, Dudu yalağı, Çıtlak, A. Yukarı Güzlek, Hevrek, Göl ağzı, Çamuş Yalağı, Kale boynu, Göl ardı, Yeni oba, Köklüce, Nasuhbey obası, Armut alan, Öküzçüler, Turnalık, Isırganlık, Kale boynu, Gerce obası, Kısırak alan, Tosun alan, At alandır(Çebi, 2000: 65–67).

Çambaşı yaylasının obalarındaki tahmini konut sayısı 2000 tanedir. Çambaşı'nın tüm obalarında yerleşim söz konusudur. Özellikle yaz aylarında kalan insanlar vardır. Tüm obalarda yerleşim olduğu ve kullanılmayan oba olmadığı için atıl diyebileceğimiz herhangi bir oba söz konusu değildir. Obalardaki arazi devletin olup halk kendi arasında sözel olarak sınırları belirlemiştir. Tapu olarak özellikle obalarda kimsenin arazisi olmamasına karşın herkes neresi hangi şahsa aittir ve sınırları nedir bilmektedir. Dolayısıyla yazılı değil, sözlü olan Halk Hukukunun burada sözle sınırları çizebildiğini ve kendi içinde de yaptırımlarının olduğunu görmekteyiz.

7. Yöntem

Araştırma için belirlenen ve yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda öncelikle ilgili kaynaklar incelenmiş, seçilen bölgede halk biliminin alan araştırma yöntem ve tekniklerinden gözlem ve görüşme tekniği kullanılarak derleme yapılmıştır. Derlemede gözlem yönteminden katılarak gözlem kullanılmış ve elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Alana gitmeden önce alanın tarihi ve coğrafi özellikleri hakkında ön bilgi edinilmiş ve yerel yönetimlerden gerekli izinler alınmıştır. Alan çalışmasından önce kalacak yer

ve muhtemel kaynak kişilerin belirlenmesi yapılmıştır. Görüşmelerde daha önceden tespit edilen kaynak kişiler ve onların yönlendirmesiyle yeni kaynak kişilere ulaşılmış yani kartopu yöntemi uygulanmıştır. Çambaşı merkezde ve yaylanın obalarına gidilerek, yaylacı hanelere daha önceden hazırlanmış olan sorular sorulmuştur.

Sıtkı Çebi'nin çalışmasında sayısı 73 olarak belirtilen obalardan hepsine gidilememiş ancak istatistikî olarak geçerli olması açısından dördte biri olacak şekilde 18 obaya gidilmiştir. Hazırlanan sorulara verilen cevapların yanı sıra kişilerle sohbet edilmiş ve bu sohbet esnasında da bilgiler elde edilmeye çalışılmıştır. Kaynak kişilerin seçiminde halk biliminin kaynak kişi tespitine yönelik dikkat edilmesi gerekli olan kurallara riayet edilmiştir. Soruların hazırlanmasında yaylacılık zamansal olarak düşünülmüştür. Dolayısıyla yaylaya çıkış, yaylada geçen zamanda yapıp ettikleri ve yayladan dönüşü tespiti yönelik sorular oluşturulmuştur(ÇEBİ, 2000).

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. 1. Göçebelik

Göç, insanın coğrafi hareketliliği, bu hareketliliğin yol açtığı nüfus dinamiğidir(Emiroğlu, 2003: 341).

Göçebelik ise insanın coğrafi hareketliliğinin bir yaşam biçimi olarak adlandırılmasıdır. Göçebelik aslında avcı- toplayıcı ve çoban kültürünün genel adlandırmasıdır. İçerisinde coğrafi manada hareketliliği barındırmakla birlikte aynı zamanda da sabit mekân anlamında mekânsızlığı da taşır. Bu yaşam biçiminde bir hayatın tamamının hareket halinde olmasının yanında dönemsel olarak hareketlilik de olabilir. Belirli mekânlar arasında yapılan hareket de göçebeliğin bir şeklidir. Coğrafi hareketliliğin şekline göre isimlendirmeleri olmaktadır.

1. 2. Göçebe Çobanlık(Hayvancılık)

Göçebe çobanlık ise gerçek anlamda çobanlığı ifade eder ve göçebelik her şeyden önce bir hayat tarzıdır. Bu hayat tarzında sabit meskenlere sahip olunmadığı için bütün bir yıl boyunca çadırdaki yaşarlar ve geçimlerini yalnız küçükbaş hayvan yetiştiriciliğiyle temin ederler. Hayvanlarına iyi vasıflı mer'a bulmak için, onlarla beraber, iklim ve vejetasyona bağlı olarak stepten yaylaya, yayladan step bölgelerine göç ederler. Göçebe çobanlık bu özellikleriyle transhumance, alp hayvancılığı, yaylacılık ve yarı- göçebelik gibi hayvan yetiştirme tarzlarından kesinlikle ayrılmaktadır(Sözer, 1972: 38).

Göçebe hayvancılık ya da göçebe çobanlık, mevsimlik göç örüntüsünün daimi yerleşim birimlerine dayanmadığı, konar tarzda büyük ölçüde hayvansal kaynaklara bağımlı yaşayan gruplarda görülen şeklidir(Ersoy, 2003: 679).

1. 3. Yarı Göçebelik

Yerleşik düzende (köylerde) ekonomilerinin temelini göçer hayvancılığın oluşturduğu, göçebelikle yerleşik arasında bir ara tip(uzlaşma) olarak beliren köy-yayla hayatını yarı göçer nitelikleri ağır basan biçimlerde sürdüren toplulukların yaşama biçimidir(Kutlu, 1992: 59).

Göçebelerin yılın belirli bir süresi içinde, çoğunlukla kış aylarında, sabit konutlarda oturmaya ve tarımla uğraşmaya başlamaları, yılın geri kalan kısmını ise göçlerle yaylalarda geçirmeleri ve buralarda çadırlarda yaşamaları bir tür göçebeliktir. Göçebelerin hayatında tarımın yer alması ve giderek yerleşik hayata geçiş, göçebelikten çok, bir ara tip ya da geçiş birimi olan “yarı göçebelik” kavramıyla açıklanmaktadır.

“Göçebelikle yerleşiklik arasında bir hayat tarzı olan yarı göçebelik, göçebelikten yerleşik düzene geçişin bir evresi olarak kabul edilebileceği gibi, başlı başına bir ekonomik sistem de olabilmektedir”(Kutlu, 1987a: 22).

Tolun-Denker “Yerleşme Coğrafyası Kır Yerleşmeleri” adlı kitabında yarı göçebelere yönelik değerlendirmesinde, yarı göçebelilerde ziraatın daha ön planda olduğunu ve sağlam kışlık yerleşmelere sahip olduklarını belirtir. Ayrıca yazın bu kışıklarda pek az insan kaldığını ve büyük çoğunluğun uzaklarda yer alan otlaklara gittiğini kaydeder(Tolun-Denker,1977: 38).

Antropoloji sözlüğünde yer alan Tarımcı-göçebelik kavramı Yarı Göçebelik'e karşılık olarak düşünülebilir. Burada yer alan kısmen tarımsal üretimde yapan hayvancılar için söz konusu bir tanımlamadır.

Somuncu'nun "Aladağlar Yaylacılık ve Dağ Göçebeliği Konusunda Bir Araştırma" adlı kitabında Hüttheroth' tan yaptığı alıntılama göre, Hüttheroth; yarı göçebelerin gerçek göçebelere farklı olarak, tarımla hayvancılığı birleştiren ve periyodik olarak sabit meskenlerde oturan topluluklar olduğunu belirtmektedir. Hüttheroth' a göre yarı göçebe olarak kabul edilen grupların özellikleri şunlardır:

- a) *Tarımsal faaliyet, geçimlerinin esasını oluşturur, hayvancılık talidir.*
- b) *Belirli mevsimlerde-genellikle yazın-bütün etnik grup hayvanlarla birlikte göç eder.*
- c) *Göçün asıl amacı yazlık otlaklardan yararlanmaktır.*
- d) *Yazın gerçek göçebeler gibi çadırlarda, kışın ise sürekli yerleşme yeri olan köylerde yaşar.*
- e) *Yaşayış şekli hem göçebelikten yerleşik yaşayışa geçiş safhasına hem de tarımla hayvancılığın kombine olduğu bir sisteme de tekabül etmektedir. Bu son şekle Yakın ve Ortadoğu' nun dağlık bölgelerinde fazlasıyla rastlanmaktadır(Somuncu, 2005: 18-19).*

Yarı göçebelere baskın olan ekonomik kazanç tarımdır. Dolayısıyla yerleşik hayat daha ağır basar ve kışlık yerleşme mekânları daha sağlamdır. Yaz aylarında, kışlık alanlarda kalan insan sayısı az olmaktadır. Bunun nedeni halkın yazın hayvanlarının ihtiyaçlarını karşılamak ve hayvanlarını otlatmak amaçlı uzak otlaklara gitmesidir. Yılın belirli aylarında otlaklarda ya da yaylalarda zaman geçiren halkın kışlık mekândaki yerleşimi gibi orada da yerleşmesi durumu söz konusudur. Araştırma alanımız olan Çambaşı yaylası geçmiş dönemlerde sürekli yaşanan mekan iken bugün bir grup halk

tarafından yarı göçebelik kapsamında değerlendirilecek şekilde kullanılmaktadır.

1. 4. Yayla Kavramı Üzerine

Türkçede yaylak veya yayla, hayvanların otladığı yüksek yerlerdir. Yaylak sözcüğü, kışlak sözcüğünün bir karşılığıdır ve yazın oturlan yer anlamındadır. Yayla sözcüğü yaz anlamına gelen yay sözcüğünden gelmektedir. Zamanla mevsimle ilişkili olarak mekân adı olmuştur. Genel bir deyişle yayla daha çok hayvancılık faaliyeti ile ilgili olarak köyün ikinci bir geçim veya katkı sağlayan faaliyet alanıdır. Dolayısıyla hayvancılık söz konusu olduğu için yaylaların önemli bir kısmı orman içinde veya orman yakınında yer almaktadır. Ormanların henüz yasalarla kontrol edilmediği ve ormanlardan kolaylıkla yararlanılabildiği dönemlerde kurulan bu geçici yerleşmelerin köy tüzel kişiliğinin malı olmalarına karşılık ormanı kullanmaları yasalarla önemli ölçüde kısıtlanmıştır. Değişen zaman ve ihtiyaçlarla birlikte şehirleşmenin de etkisiyle yaylacılık faaliyetinin hayvancılığa bağlı ekonomik önemi gittikçe azalmıştır.

Yayla sözcüğü Türkiye genelinde de olduğu gibi Karadeniz halkı tarafından toplumsal yaşamın bir parçası olarak sıkça kullanılan bir sözcüktür. Türklerin ilk yazıtlarından günümüze kadar birçok yazılı metninde ya da sözlü kültüründe yayla sözcüğüne ve yayla kültüründen örneklerle rastlanmaktadır. Yerleşme coğrafyası içinde “*plato*” olarak geçen yayla; yazın oturlan ve ekonomisi hayvancılığa dayalı aynı zamanda da dinlenme ve boş zaman geçirme yeridir.

28.2.1998 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmak suretiyle yürürlüğe giren 4342 Sayılı Mera Kanununun 3. maddesinin e bendinde yaylalar yaylak olarak tanımlanmış olup, bu tanıma göre; “Yaylak: Çiftçilerin hayvanları ile birlikte yaz mevsimini geçirmeleri, hayvanlarını otlatmaları ve otundan

yararlanmaları için tahsis edilen veya kadimden beri bu amaçla kullanılan yerdir.”

Yine bu kanunun 4.maddesi ile yaylakların hukuki durumlarına da açıklık getirilmiş olup, buna göre; yaylakların kullanma hakkı bir veya birden çok köy veya belediyeye aittir. Bu yerler devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Mera Komisyonunun henüz görevine başlamadığı yerlerde, evvelce çeşitli kanunlar uyarınca yapılmış olan tahsislere ve teessüs etmiş teamüllere göre; yaylakların köy veya belediye halkı tarafından kullanılmasına devam olunur.

Yaylaklar; özel mülkiyete geçirilemez, amacı dışında kullanılamaz, zaman aşımı uygulanamaz, sınırları daraltılamaz. Ancak, kullanım hakkı kiralanabilir. Kiralama ilkeleri yönetmelikle belirlenir. Amaç dışı kullanılmak suretiyle vasıfları bozulan yaylakları tekrar eski konumuna getirmek amacı ile yapılan masraflar sebebiyet verenlerden tahsil edilir.

Yaylak sözcüğü kışlak sözcüğünün karşıtı olarak yazın oturulan yerdir. Bahaeddin Ögel'in "Türk Kültür Tarihine Giriş" adlı eserinde de belirttiği üzere, eski Orhun Yazıtlarında yaylag, 'yayla, yazın oturulan yer' manasına gelmektedir(Ögel, 2000: 23). Yaylanın geçmişte önem kazanmasının tek nedeni " hayvan otlağı" olmasıdır. Mekânsal açıdan bakıldığında yayla baharda başlayan, mevsimlik bir otlak iken, mer'a ise, çoğu zaman devamlı olabilen bir yerdir. Güzlek ya da güzle ise yükselti ve buna bağlı olarak iklim olarak yaylak ile kışlak arasında olan konaklama yeridir.

Kışlak, 4342 Sayılı Mera Kanunu'nun 3. Maddesinin f bendinde, hayvanların kış mevsiminde barındırılması ve otundan yararlanılması için tahsis edilen veya kadimden beri bu amaçla kullanılan yer olarak geçmektedir. Dolayısıyla kışlaklar, kışın barınılan, rüzgârdan korunaklı ve soğuk olmayan yerlerdir. Türkler kışın kışlanacak yere genel olarak kışlag veya kışlak derlerdi(Ögel, 2000: 9).

Kışlak, çoğunlukla küçükbaş hayvana dayalı olarak geçimlerini sağlayan gerçek anlamda konar-göçer (nomadik) gruplar için bir anlam taşımaktadır. Kışın kalınan yerdir. Yaylak ve güzlekten farkı ise ikisinden de alçakta ve kış devresinin idamesine olanak verecek derecede ılıman bir coğrafyada yer almasıdır(Emiroğlu, 2003: 466).

Yayla sözcüğü, çevreye göre daha yüksekte olan yer anlamına gelmektedir. Fazla engebeli olmayıp düz ve otlaklarla kaplı, suyu bol olan yaylalar, hayvancılıkla geçimlerini sağlayan topluluklarca yılın belirli aylarında hayvanlara taze ot temini ve aynı zamanda hayvansal üretimlerini (süt, peynir, yağ gibi) yapmak amacıyla kullanılır. Bununla birlikte günümüz yaşam tarzı; gergin iş yaşamı, gezme-görme isteği, havaların belirli dönemlerde aşırı sıcak oluşu vb. gibi nedenlerden dolayı geleneksel yaylacılık, yerini turizm yaylacılığına yani "Yayla Turizmi"ne bırakmıştır.

Türkiye'de özellikle yayla, köy gibi kır yerleşmelerinin şekillenmesinde, nüfusun azalması ya da çoğalmasında, ekonomik faaliyetlerde, yükselti ve iklim önemli ölçüde rol oynar. Anadolu'da şehir ve köylerin dağılımında fiziki etmen olarak yükselti etkili olmakta ve Anadolu insanı kısa mesafelerle ayrılmış yüksek kesimlerle, düzlük alanlarda beşeri ve ekonomik faaliyetlerde bulunmaktadır. Anadolu'da yükseltinin kısa mesafelerde değişmesi, iklim elemanlarının farklı dağılımına ve dolayısıyla bitki örtüsünün gelişme dönemlerinin farklılaşmasına neden olur. Bunun sonucu olarak da step bölgelerinde temeli hayvancılığa dayanan göçebelik, yarı göçebelik ve köy hayatı içinde sosyal ekonomik değişimlere sebep olmaktadır.

Bozkurt Güvenç, Karadeniz Yaylacılığına geçmeden önce Anadolu'daki yerleşmeyi gözden geçirmek gerektiği düşüncesiyle, Akdeniz kuşağında yer alan Anadolu'da, prehistorik dönemlerde insan hayatının varlığını kanıtlayan buluntuların olduğunu, Neolitik çağa erken girmiş ve tarımın ilk gerçekleştiği alanlardan biri olan Anadolu'da Çatalhöyük, Hacılar gibi Neolitik istasyonların, köy hayatı yaşayan, tarım yapan, örgütlenmiş

insan gruplarının uygarlıklarının, burada yaşayan insanların varlığının bir göstergesi olduğunu ifade eder. Bununla ilgili olarak tarımın ilk yapıldığı yerlerden biri olan Ortadoğu'da, son yıllardaki bulgular ve kazıların, tarım öncesindeki yerleşmeler konusundaki tezi kısmen ispatladığını ve insanlığın uygarlık tarihinde, tarım yapmaya başlamanın yerleşik hayat tarzına yol açtığı görüşünün güç kazandığını belirtir(Güvenç, 1996).

Anadolu'nun yerleşim tarihiyle ilgili Emiroğlu, Proto- Hititler ve Hititlerin imparatorluk kurdukları dönemlerde, Anadolu'da kasaba ve köy hayatının geliştiğini, dolayısıyla da insanların gelişmiş bir tarım ve hayvancılık faaliyetinde bulunduğunu ifade eder(Emiroğlu, 1977).

Helenistik dönemde Anadolu'da tarımın genellikle kenar bölgelerde, buna karşın hayvancılığın daha ziyade iç bölgelerde yapıldığı ve tarım ekonomisinin gelişmesini sürdürdüğü belirtilmektedir.

Türklerin Anadolu'ya gelmeden önceki yaşamına baktığımızda her Türk topluluğunun, nerelerde yazlayıp ve nerelerde kışlayacakları, kesin töreler ile belirlenmişti. Sahipleri belli olan sürekli kışlaklar, zamanla göçerevli Türklerde bile, yavaş yavaş köylere ve yerleşme yerlerine dönmüşlerdi. Kışın kışlakta oturan ve çoğu zaman ziraat yapan Türkler, yazın da yaylaya çıkıp hayvanlarını otlatıyordu. Böylece, Türklerde iki yönlü ekonomik düzen meydana çıkmış oluyordu(Ögel, 2000: 3). Türklerde yayla hayatı bir tutku ve önüne geçilemez bir alışkanlık olmuştu.

Emiroğlu, XIII. yüzyılda, Anadolu'daki yerleşimi genel hatları ile kent yaşamı yanında, Türk köylüsünün hayat tarzını, güney ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde göçebe hayat, Orta Anadolu ile Sivas ve Amasya çevresinde yerleşik hayat ekseriyette olmak üzere iki bölüme ayırmıştır. . Anadolu'da yayla hayvancılığının Türklere özgü bir ekonomik işletme usulü olmasının yanında, Anadolu'nun coğrafya özelliklerinin de bu tür işletme

sistemine uygun bir ortam hazırlaması nedeniyle, bu dönemde yayla alanlarının Türkmenlerle dolu olduğunu belirtir(Emiroğlu, 1977).

Yaylacılık, halk takvimi ve meteorolojisinden halk ekonomisine, halk veterinerliğinden, halk tıbbına, beslenme ve halk mutfağından, halk hukukuna kadar geleneksel yaşam biçimine dair etkinlikleri bünyesinde barındırır. Yılın 3-4 ayını tüm yaşam faaliyetleriyle birlikte yaylada geçiren topluluğun oluşturduğu kültürel yapının bu zenginlikte olması doğaldır. Geleneksel kültürümüzün önemli bir ögesi olan yaylacılık faaliyetleri yoğun olarak; Akdeniz, Ege, Karadeniz, İç Anadolu ve kısmen Doğu Anadolu Bölgelerimizde, günümüzde de devam etmektedir. Türkiye’de yaylacılık faaliyetlerini 3 farklı alanda değerlendirebilmek mümkündür. Bunlar:

- a) Göçebe hayvancılıkla geçimlerini sürdüren köy topluluklarının yaylacılık faaliyetleri,
- b) Eski günlerin hatırlanması açısından yılın belirli bir zamanında yaylaya çıkma, yayla şenlikleri biçiminde sürdürülen faaliyetler,
- c) Çevre sorunlarıyla boğuşan, kentlerden belli bir süre de olsa uzaklaşmak, temiz bir doğayla kucaklaşmak için sportif amaçlar ve buna bağlı olarak geliştirilen yayla turizmi faaliyetleri.

Karadeniz Bölgesindeki yaylacılığın şekillenmesi bölgenin yükseltisine bağlı olarak gelişme göstermiştir. Sahil şeridinde bulunan köylerde ekonomik durumun ağırlaşması, nüfus sayısının artışı ve kişi başına düşen verimli toprakların azalışı, hayat standartlarını zorlaştırmış, büyük hayvan sürüleri besleyen köylüleri zor durumda bırakmıştır. Umudunu hayvancılığa bağlayan orta şerit insanları ise; geçimlerini hayvancılıkla sağlayacağından sürülerini ve hayvanlarını artırma yoluna gitmektedir. Çambaşı’nda yayla hayatı kışın belirli yerlerde ikamet eden yerleşik ailelerden oluşur. Aileler belli obalarda ve belli bir arazide tarımla uğraşmanın yanı sıra hayvancılıkla da uğraşırlar. Yaylaya çıkmaktaki asıl amaç hayvancılık olmasıyla birlikte tarımla uğraşmakta söz konusudur.

Karadeniz'e genel itibariyle baktığımızda engebeli arazi yapısı nedeniyle tarıma yönelik emek ve iş gücü, insan gücüyle karşılanır. Tarımla ilgili asıl çalışma halkın kışın ikamet ettiği köylerinde vardır. Tarımla uğraşıldığı için kışın herhangi bir faaliyet söz konusu değildir. Karadeniz halkı, Kasımın ortalarına doğru, karın yere düşmesine bağlı olarak evlerine çekilir ve karın yerden kalktığı Mart ortasına doğru yavaş yavaş tarlalarına gitmeye başlar. Bu faaliyet ekim ayı sonuna kadar devam eder. Bu esnada hayvanların otlanacakları yerlerin ekilip biçilmesi ya da fındık için korunuyor olması, hayvanların uzak mekânlara götürülmelerine sebep olmuştur. Hayvanların götürülmeye başlandığı Mart ayı sonu, yaylaya çıkış sürecidir.

Yaylacılık temelde hayvancılığa dayalı mevsimlik bir göç hareketi olup yaylalar da yaz mevsiminde insanların hayvanlarıyla birlikte gittiği geçici yerleşim yerleridir. Burada hem ekonomik kazanç hem dinlenme söz konusudur. Yaylacılığın bu dinlenme kısmında karşımıza yaylacılığın sosyal yönü çıkar ki buna rekreasyon amaçlı yani boş zamanı değerlendirme amaçlı yaylacılık veya sayfiye yaylacılığı denir. Kutlu, yaylacılığı ziraatın yanı sıra hayvancılık yapan, yaz aylarında hayvanlarıyla birlikte yaylalara çıkan dağ, orman ve ova köylülerinin ekonomik faaliyeti olarak tanımlar ve yaylacılık olarak nitelenen bu yaşama biçiminin, göçer hayvancılığın ülkemizde sürdürülen en son evresi en yaygın tipi olduğunu ifade eder(Kutlu, 1992).

Yaylacılık yerleşik kültürün yanında yer alan bir ekonomik faaliyettir. Dolayısıyla tarım kültürünü destekleyen bir faaliyettir. Aynı zamanda da hayvancılıkla uğraşanların dahil olduğu bir faaliyettir. Hayvancılıkla uğraşanlar yazın yaylalarda hayvanlarını otlatır ve bu arada da kışın kalacakları ya da kaldıkları yerlerde hayvanlarının kışlık yiyeceğini sağlamak amaçlı ot toplama işini yaparlar. Yaylacıların kışın kaldıkları yerlerde bulunan evlerinin yanı sıra yaylada da sabit meskenleri bulunmaktadır. Dolayısıyla yaylacılıkta da aslında yerleşik bir yaşam tarzı söz konusudur. Buradaki yerleşiklik ya da yarı yerleşikliği ayırt etme konusunda Kutlu' nun tespit ettiği farklılıklara dikkat etmek gerekiyor.

- a) Göçebelikte çok geniş alanlarda sürdürülen yaylacılık faaliyeti, yarı göçebelik ve yaylacılıkta daha dar alanlarda gerçekleştirilmektedir.
- b) Yarı göçebelerin ve yaylacı köylülerin yaylaya göçlerinde, göç süresi ve göç yolları göçebeliğe oranla daha kısadır.
- c) Göçebe ve yarı göçebelerin yaylada kalış süreleri, yaylacı köylülerin yaylada kalış sürelerinden daha fazladır.
- d) Göçebelerin sık değişen, sabit ve belirli olmayan yaylalarına karşılık, yarı göçebelerin kimi zaman belirli, kimi zaman belirsiz, yaylacı köylülerin ise, çoğunlukla köy yakınlarında ve belirli yaylaları bulunmaktadır.
- e) Göçebelerin tek mesken türü çadırıdır. Yayla ve kışlakta çadırda barınılır. Yarı göçebelikte köylerdeki konutlara karşılık, yaylada çadırlarda barınılmaktadır. Benzer durum yaylacı köyler için de geçerlidir. Ancak yaylacı köylülerin, çoğunlukla köylerdeki konutlarının yanı sıra yaylada da konutları olabilmektedir.
- f) Göçebelikte ve yarı göçebelikte, yaylada yerleşme süresi içinde sadece hayvancılıkla ilgili faaliyetler söz konusu olduğu halde, yaylacı köylüler hayvancılığın yanı sıra yaylada diğer tarımsal faaliyetleri de yapabilmektedirler.
- g) Göçebelikte ve yarı göçebelikte çoğunlukla küçükbaş hayvancılık yapılmasına karşılık, yaylacılıkta büyükbaş hayvancılık da yapılmaktadır.
- h) Göçebelerin yaylalarında görülmeyen hayvan barınaklarında yerleşiklerin yaylalarında rastlanabilmektedir.

Yaylacılıkta köy ekonomisinin temelini hayvancılıktan çok tarım oluşturduğu için, yaylalar geçimi tamamlayıcı bir alan olarak kabul edilmektedir. Göçebelik ve yarı göçebelikte ise durum tam tersidir; ekonomileri tümüyle hayvancılığa dayalı bu gruplar için yaylalar tamamlayıcı bir alan olmaktan çok, gerçek geçim alanlarıdır(Kutlu, 1990: 201).

Kutlu'nun bu göçebe, yarı göçebe ve yaylacı karşılaştırmalarına dayanarak Çambaşı yaylası ve buraya gelen insanlar için şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: Çambaşı'na yaylacı olarak gelen ailelerin yanında göçebe ya da yarı göçebe olarak tanımlayabileceğimiz gruplar da mevcuttur. Örneğin buraya sürülerle gelen çobanlar kalacakları meskenlerin olmaması, uzun süre kalmaları, sadece hayvancılık amacıyla burada bulunmaları ve küçükbaş hayvanlarla göç etmeleri nedeniyle yarı göçebe olarak ifade

edilebilir. Çambaşı Yaylasına gelen bir grup insanın ise sabit meskenlerinin olması, kalış sürelerinin çobanlara oranla kısa olması, hayvancılığın yanında dinlenmek amacıyla da yer almaları gibi nedenlerle yaylacı olarak tanımlanabilir.

1. 5. Yarı Yaylacılık

Yarı Yaylacılık dediğimiz kavrama Emiroğlu'nun "Bolu'da Yaylalar ve Yaylacılık" adlı çalışmasında rastlarız. Emiroğlu burada yarı yaylacılığın yaylacılıkla benzerlik gösterdiğini ancak faaliyetin niteliği açısından ayrılan taraflar olduğunu belirtir. Yarı yaylacılığın, step bölgelerde tarla tarımı ile birlikte hayvancılık yapan insan gruplarının, sürülerini, sıcaklığın ve kuraklığın artmasıyla, ot ihtiyacının karşılanması amacıyla, çoban nezaretinde yaylalara gönderme faaliyeti olduğunu ifade eder. Burada sürü sahiplerinin yaz kış yerleşik olarak sabit yerleşim yerlerinde kalması buna mukabil hayvanlarını çoban eşliğinde yaylalara göndermeleri söz konusudur(Emiroğlu, 1977).

1.6. Turizm Kavramı Üzerine

Turizm birçok ülkede politik, ekonomik ve sosyal gelişmenin önemli bir nedeni olmaktadır.

Turizm kavramının kökeni, Latince "TORNUS" kelimesinden gelmektedir. Tornus kelimesinin anlamı dönme hareketini anlatır. Turizm kelimesi bu kelimedenden doğmuştur. Turizm, dinlenmek, eğlenmek, görmek ve tanımak gibi amaçlarla yapılan gezidir. Turist, dinlenmek, eğlenmek, görmek, tanımak amacıyla geziye çıkan kişidir(Dictionnaire Larousse, 1994: 2359).

Turizmin çeşitli tanımları vardır. Turizmin, Uluslar arası Bilimsel Turizm Uzmanları Derneği'nce kabul edilen tanımına göre "Turizm yabancıların sürekli yerleşmeye dönüşmeyecek ve herhangi bir kazanç getirici faaliyetle

ilişkili olmayacak şekilde seyahat etmelerinden ve konaklamalarından dolayı ortaya çıkan olayların ve ilişkilerin tümüdür.”(Turizm Bakanlığı,1989: 6).

Dünya Turizm ve Seyahat Konseyi(WTTC)'nin tanımına göre:

“Turizm, dünyanın en büyük endüstrisi, refah ve istihdam yaratan en büyük işverenidir.”(Özgüç, 1998: 1).

Öztaş'a göre turizm, sürekli olarak ikamet edilen yer dışında, eğlence, dinlenme, spor, kültür vb. gereksinimlerin giderilmesi amacıyla yapılan seyahat ve geçici konaklama faaliyetidir(Öztaş, 2002).

Gürer'e göre ise, turizm faaliyetleri insanları dinlendirici, yeni yerler görmek ve tanımak yoluyla kültürel olarak geliştirici faaliyetler olmalarının yanı sıra yeni iş gücü olanakları yaratan, özellikle yöresel olarak ekonomik gelişmeye katkı sağlayan ve bu yolla yöresel kalkınmaya ivme veren faaliyetlerdir(Gürer, 2003: 29).

Turizmin, küreselleşmeyi toplumsal ve ekonomik açılardan kolaylaştıran ve önemli bir uluslar arası mali yanı da olan faaliyet olması nedeniyle tüm ülkeler tarafından geliştirilmesi tercih edilen bir hareketliliklerdir. Turizm kavramının geçtiği yerde, insanların varoluş (uyuma-yeme-içme vb.) ve geçim(çalışma, işe gidip-gelme, çocuklar için okul, kadınlar için ev işleri vb.) için gerekli olanın dışındaki tüm zamanlarını ifade eden rekreasyon kavramı da geçmektedir. Çünkü turizm bu rekreasyon kavramıyla birleştirilen boş zamanın değerlendirilmesi sürecinde yaşanan durumdur. Boş zamanı değerlendirmek anlamına gelen rekreasyonu farklılaştıran faaliyetlerin kendisi değil, onunla birlikte olduğu kabul edilen “davranışlardır”.

Özgüç'e göre, Turizm olayının meydana gelebilmesi için;

a) *Seyahatin devamlı oturulan, çalışılan ve günlük ihtiyaçların sağlandığı yerler dışına yapılması,*

- b) *Konaklama sırasında genellikle turizm işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetlerin talep edilmesi;*
- c) *Konaklamanın geçici olması gerekir(Özgüç, 1998: 15).*

Kısaca turizm, sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyetlerin bütünüdür.

Turist ise Dünya Turizm Örgütü WTO'nun tanımına göre, para kazanma amacı olmaksızın dinlenmek, eğlenmek ya da kültürel, bilimsel, sportif, idari, diplomatik, dinsel, sağlık ve benzeri nedenlerle, oturduğu yer dışına geçici olarak çıkan ve tüketici olarak belirli bir süre seyahat ettikten sonra yeniden yerleşim yerine dönen kimseye denir.

1. 6. 1. Turizm Çeşitleri

Bu bölümde insanın turizm olayına katılımı nedenleri itibariyle turizmin çeşitlerini, turizm olayının gelişme şekline bağlı olarak da turizm şekillerini ele alacağız. Çeşitli görünümleri olan turizmi önce yapısal niteliği bakımından sınıflandırarak incelemek gerekir. Bunlar İç Turizm, Dış Turizm veya Milletlerarası Turizm olarak sınıflandırılabilir.

- a) İç Turizm, bir ülkenin milli sınırları içinde, ülkenin aynı veya benzer kültüre sahip kişileri tarafından yapılan turizm hareketleridir. Bu hareketlerin sosyal ve kültürel yönleri yanında üretim ve tüketimi etkileyecek bir gelir dağılımına yararlı ve bölgeler arası iş birliği ile kalkınma çabalarına yardımcı olan ekonomik yönü de bulunmaktadır.
- b) Dış Turizm veya milletlerarası turizm ise değişik kültüre sahip insanların kendi ülkelerinin sınırlarını aşarak yabancı ülkelerde seyahat ve belirli yerleri ziyaret etmek suretiyle karşılıklı olarak sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkiler kurmalarıdır.

Turizm bilimcisi Prof. Dr. Claude Kaspar, 1975'te turizmi 6 grupta toplamıştır.

- a) *Dinlenme Turizmi: Dinlenme, insanın bulunduğu ortamda edindiği yorgunluktan kurtulma, bozulan ruhsal ve bedensel sağlığının yeniden kazandırılmasıdır. Dinlenme turizminin esası insanın daimi ikamet yeri ve çalışma ortamının dışında, geçici olarak seyahat etmesidir. Yıllık izin, hafta sonu tatilleri ya da kısa süreli izinlerde göl, deniz ya da kaplıcalara dinlenme amacıyla yapılan geziler, dinlenme turizmini oluşturmaktadır.*
- b) *Kültürel Turizm: Günümüzde bir kısım insanların kültürel sebeplerle seyahat ettiklerini görmekteyiz. Bu kişiler, kendi ülke ya da bölgeleri dışında bulunan tarihi yapıları, eski sanat eserlerini, müzeleri görmek için seyahat etmektedirler. Ayrıca bilimsel amaçlı araştırma ve inceleme yapma üzere seyahat edenlerde vardır. Gene dini inançları ve bu inançların icapları gereği kutsal sayılan mabet ve mahalleri ziyaret etmektedirler. Bütün bu amaçlarla yapılan geziler kültürel turizmi oluşturmaktadır.*
- c) *Sosyal Yönü Olan Turizm: İnsanlar toplum içinde, toplumla yaşarlar. Toplumsal yaşamdan doğan motiflerin etkisiyle ortaya çıkan gezi çeşidi bu kavrama girmektedir. Balayı seyahati, akraba ziyareti, herhangi bir klüp ya da derneğin üyelerinin birlikte yaptıkları seyahatler ile sosyal yönden çeşitli amaçlar için yapılan seyahatler, sosyal yönü olan turizm kavramının içinde yer almaktadır.*
- d) *Spor Turizmi: Spor faaliyetinin günümüzde ulaştığı boyut ve önem, "spor turizmi" kavramının geliştirilmesi zorunlu kılmaktadır. Spor etkinlikleri, turizmle mekan, zaman ve fonksiyonel bakımdan yakın ilgilidir. Spor turizmi, sporla ilgili kişilerin turizm olayına katılmalarından doğan olay ve ilişkiler bütünüdür. Sürekli oturma yeri dışında yapılan dinlenme, gevşeme ya da her tür bedeni idmanlar turizm faaliyeti sayılmaktadır. Hafta sonu sporları, müsabakalar, turnuvalar vb...ayrıca spor organizasyonları yerel olmayan sporcu ve seyircileri ile yabancıları kendine çeken spor olayları, spor turizminden sayılır.*
- e) *Ekonomik Turizm: Bu turizm şeklinde aslanan ekonomik kazanç sağlamama ilkesidir. İş seyahatlerini ve iş için seyahat edenleri bu grupta değerlendirebiliriz. Bölgeler ya da ülkeler arası fuarlara, sergilere, ekonomik tesislere, kongrelere katılanlar ekonomik turizm içerisinde yer alırlar.*
- f) *Politik Turizm: Politikacılar, diplomatlar ve uluslar arası temsilciler bu grup içerisinde sayılır.*

Turizm hareketinin sadece kıyı şeritlerinde tatil amacına yönelik olarak algılanması, turizmden yarar sağlamak isteyen ülkelerde yanılsamalara neden olmaktadır. Turizm sektöründeki yatırımların kıyı turizmine göre

biçimlenmesi, değişen turizm eğilimlerinin sonucunda tesislerin tam kapasitede çalışamamasına ve bu sektöre yönelen ekonomik kaynakların rasyonel kullanımını engellemektedir.

Turizmden sürekli ve istikrarlı bir gelir elde edilebilmesinin ön koşulu turizm yatırımlarının çeşitli alt sektörlerle yöneltilmesi ve turizm hizmetlerinin çeşitlendirilmesidir. Çünkü bu olgu aynı zamanda ülkeye gelen turistlerin satın alma gücü açısından niteliklerini farklılaştıracaktır.

Turizm, bir ülkenin tarihi değerlerini ve tabii güzelliklerini görüp öğrenmek ve zevk almak üzere yapılan gezidir. 18. yüzyıl sonlarında sanayi reformu ile meydana gelen teknolojik gelişme ve bu arada özellikle toplu ve süratli taşımacılığa imkân sağlayan demir yolları, buharlı gemiler gibi araçların hizmete girmesi turizmin bünyesini değiştirmiştir. Burada aynı zamanda sanayi devrimi ile birlikte insanların çalışma saatleri ve çalışma koşulları dikkate alındığında yılın belirli dönemlerinde tatile ihtiyaç duyduklarını ve bu ihtiyacı karşılamak amaçlı yapılan hareketliliğinde beraberinde turizmi getirdiğini belirtmek gerekir.

Böylece gelişen ulaşım araçlarının ortaya çıkardığı kitle turizmi 19. yüzyılın ortalarında başlamıştır. Turizm konusunda ülkelere ışık tutacak, milletler arası iş birliğini geliştirecek ve ortaya çıkabilecek sorunları çözümlenecek çalışmalar yapılmıştır. 16 Aralık 1960'da kurulmuş olan Avrupa İktisadi İş Birliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD), Birleşmiş Milletlerin çalışmaları ve önerileri doğrultusunda ve ona ek çalışmalara başlamıştır.

1.6.2. Yayla Turizmi Kavramı Üzerine

Yayla turizminin tarihçesine geçmeden önce genel manada dünya ve Türkiye üzerinde turizmin tarihine bakmak gerekmektedir. Modern anlamda Avrupa'da on dokuzuncu yüzyılda Sanayi Devrimini takiben başlayan turizm

faaliyetinin Türkiye'deki başlangıcı 1863'te "Sergi-i Umumi-i Osmani" adlı sergi ile olmuştur. Ancak Osmanlı toplumunda o döneme kadar gezginlerin seyahatleri söz konusudur. Turizmin bir ekonomik kazanç ya da dinlenme, eğlenme amaçlı gerçekleşmesi durumu söz konusu olmamıştır. Osmanlı toplumunda seyahatler sırasında hanlar, kervansaraylar kullanılmıştır. Bu da devletin kendi imkânlarıyla halkına sunduğu bir barınma ya da konaklama sistemidir. Modern anlamda turizm faaliyetinin Osmanlıda ortaya çıkması on dokuzuncu yüzyılın sonuna tekabül eder. Turizm amaçlı ilk otel 1892'de yapılan Pera Palas Oteli'dir(Özgüç,1998: 585). Osmanlının çöküş yıllarıyla birlikte İstanbul'da hareketlilik olmuştur ancak bu hareketlilik daha çok mülteciler şeklindedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında ulaşım sektörünün geliştirilmesiyle birlikte turizmde de bir canlanma söz konusu olmuştur. Yerli turizm acenteleri ve Atatürk'ün emriyle "Seyyahın Cemiyeti" kurulmuştur(Özgüç, 1998: 587). Devam eden süreçte 1990'lı yıllara kadar turizm sahasında herhangi bir ciddi gelişme söz konusu olmamıştır. Günümüzde turizm faaliyetine baktığımızda 1992'den itibaren körfez savaşının sonuçlanmasına bağlı olarak turizmde yükselme olmuştur. Ancak bu turizm faaliyetleri daha çok deniz turizmi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde turizm denildiğinde akla deniz, kum ve güneş gelmekteydi. Ancak bu durum zamanla denizin kirlenmesi, güneş ışınlarının zararlı etkileri sonucu değişmiştir. Turizmin hızlı gelişmesi birtakım olumsuzlukları da beraberinde getirmiştir. Ülkelerin hızlı sanayileşmesi, doğal kaynakların yapısının giderek bozulması, buna mukabilde ekolojik dengenin bozulması ve çevre kirliliği dünyanın geleceği için tehdit unsuru olmuştur. Bu olumsuzluklar turizmcileri yeni turizm arayışlarına yöneltmiştir. Ancak yeni turizm mekânlarını turistler belirlemiştir. Çünkü turistlerin istediği, doğası bozulmamış mekânlardır. Bu konuyla ilgili olarak SİAR (Sosyal ve İktisadi Araştırmalar A.Ş.)'in TÜRSAB (Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği) adına yaptığı bir araştırmada, turistlerin gidecekleri ülkede aradığı özelliklerin başında %79 ile "doğanın korunduğu bir çevre", %69 ile ikinci sırada "yerel geleneklerin bulunabileceği bir yer" gelmektedir(Saçcan, 1985: 128–129).

Turistlerin gidecekleri yerlere yönelik aradığı özellikler doğal çevrenin korunması gerektiği düşüncesiyle birlikte alternatif turizm mekânlarını böylelikle de “Yeşil Turizm” kavramını gündeme getirmiştir. Yeşil turizmde doğa ile iç içe olmak önemli bir unsurdur. Bu turizm çeşidinde yerel örf adetlere saygı gösterilmeli ve aynı zamanda da halk çevreye önem vermese bile çevre ve doğa turizmciler tarafından korunmalıdır. Çünkü turizmcilerin kazanmaları doğanın korunması sonucu, oraya turistin gelmesine bağlıdır. Konumuzla ilgili olarak Doğu Karadeniz’de yapılan bir araştırma; yabancı turistlerin bölgenin doğal ve kültürel çevresine yönelik olumlu değerlendirmeleri, yeşil turizmin geliştirilmesine yönelik olmuş ve 1977 ile 1989 yıllarında yapılan anket çalışmaları turistlerin en çok etkilendikleri konunun “Doğanın Bozulmamışlığı”, ve “Farklı Bitki Örtüsü” gelmektedir(Güleç, 1989–1990: 28–29). Turistlerin ilginç bulduğu bir nokta ise halkın konukseverliğidir.

Araştırmamıza konu olan yayla turizmi kavramı ise yeşil turizmin bir kolu olup yaylalarda yapılan turistik faaliyetleri içermektedir. Bu noktada Türkiye’de Yayla Turizmine yönelik yapılanlara baktığımızda, Kültür ve Turizm Bakanlığının 9 Nisan 1987 tarihinde Rize- Çamlıhemşin- Ayder yaylasını turizm merkezi olarak ilan ettiğini görmekteyiz(Zaman, 2007: 366). Yine 20.5.1991 tarihinde 20876 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan Bakanlar Kurulunun 7.2.1991 tarihine ait kararı gereği Yayla turizmine açılmış olan yerler bulunmaktadır. Araştırma alanımız olan Çambaşı yaylası da bu tarihte yayla turizmine açılması uygun görülen yaylalardan biridir. Dolayısıyla Türkiye’de yayla turizmi 1990’lı yıllara tekabül etmektedir. Yaklaşık 20 yıl gibi bir geçmişi olan yayla turizmi diğer turizm sahalarına oranla hızlı gelişme kaydetmiş, ancak çalışma sahamız olan Çambaşı Yaylası bu gelişme ve ilerlemeden nasibini alamamıştır. Son yıllarda yayla turizmi, Türkiye’de ve özellikle de Doğu Karadeniz’de en çok sözü edilen turizm şekli olarak ortaya çıkmıştır.

Sonuç itibariyle şunu söyleyebiliriz ki, yayla şenlikleri, yayladaki doğal yaşam, yayla kültürü ve bozulmamış doğada yaşamak, yaylada yaşamayan ya da yayla yaşamını bilmeyen insanların ilgisini çekmiş ve bu yaşama tarzına katılmalarını sağlamıştır. İnsanların bu merakı akabinde de yayla turizmi kavramını ortaya çıkarmıştır.

Özgüç, turizmle ilgili olarak, turizmi oluşturan birçok faktörün karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıktığını ve bütün bunları oluşturan seyahat olgusunun da çok geniş kapsamlı faaliyetler çeşitliliği oluşturan rekreasyonun bir yönü olduğunu belirtir(Özgüç, 1998: 3).

Karaküçük ise rekreasyon kavramının 20. yüzyıl boyunca araştırmacılar ve filozoflar tarafından tartışıldığını ancak ileri sürülen tanımlardan hiç birisinin çoğunluk tarafından benimsenmediğini belirtir(Karaküçük; 1995: 45-48). Özgüç, Karaküçük'ün verdiği bu bilgilere de çalışmasında yer vermiştir ancak buna ek olarak uygulamada “rekreasyon”un gözle görülebilir çok çeşitli arazi kullanım şekillerini ve yine çok sayıda belirli faaliyet gruplarını ifade ettiğini belirtir. Ona göre, rekreasyon dar anlamda alınmamalıdır: “Turizm”, “spor”, “oyun”, ve bir ölçüde de “kültür” ile iç içe geçmiştir; birçok şekli olan tek bir olgu değildir rekreasyon. Farklı lokasyonlarda farklı doyumlar sağlayan farklı katılımcıların her biri farklı kaynakların kullanımına talep gösterdiği binlerce farklı olgudur(Özgüç, 1998: 3). Dolayısıyla rekreasyon faaliyetlerini geniş bir yelpazeye yayan Özgüç, rekreasyonun “açık mekan”, “kapalı mekan” şeklinde ayrılabilirdiği gibi şehirsal alan, kırsal alan şeklinde de ayırır(Özgüç, 1998: 4). Kırsal alan olarak belirttiği rekreasyon faaliyetleri içerisinde yayla ve de yayla turizmi yer almaktadır. Ayrıca kırsal rekreasyon faaliyetlerinin en önemli özelliklerinin “doğal ortam” gerektirmeleridir(Özgüç,1998: 10). Özgüç'ün kırsal rekreasyon faaliyeti olarak ifade ettiği yayla turizmidir. Dolayısıyla kırsal rekreasyon faaliyeti olarak baktığımızda, Ülkemizde yaylaların çeşitli ekonomik faaliyetlere sahne olduğunu görüyoruz. Yaylalar birer geçici yerleşme yeri olmasının yanı sıra, mevsimlik de olsa kırsal nüfusa rahatça yayılma, serbestçe yaşama ve ek bir

geçim alanı sağlama imkanı da vermektedirler. Bunun yanında yayla, ekonomik açıdan yayla ile bağlantısı olmayan insanlar tarafından da alternatif turizm içerisinde değerlendirilip kullanılmaktadır.

Yaylalar, yüksek bölgelerde yer alan, tarım yapmak, hayvan otlatmak amacıyla gidilen, köyden ayrı fakat köye sosyo-ekonomik olarak bağlı ve çoğunlukla köyün ortak mülkiyetinde olan geçici konaklama yeridir(Emiroğlu, 1996: 16). Dolayısıyla Yayla turizmi, merkezinde yaylalarda kurulu tesislerde konaklamanın bulunduğu, çok yönlü bir turistik ürün karmasıdır. Kent merkezlerinden uzak olması ve yüksek bölgelerde olması havasının temiz olması sonucunu doğurur. Bu nedenle de tercih edilebilir bir turizm şeklidir.

Yayla turizmi, alternatif turizm, yumuşak turizm, eko turizm gibi yeni tür bir turizm olgusu kapsamında yer almaktadır. Farklılaşan turizm talebine cevap verme çabası ile harekete geçen turizm arz potansiyeli, günümüzdeki yeniden ve esnek yapılanmasını sürdürmektedir. Turistik ürün ve hizmet karması yapan profesyonel meslek insanları, turizme yatırım yapan ve kar elde etmeyi amaçlayan her hizmet halkasındaki teşebbüsler ve ayrıca olayın makro anlamda yönlendirmesi ve planlamasından sorumlu kamusal turizm politikası yapıcı ve uygulayıcıları, turizm potansiyelinin, fonksiyonel olarak talebe cevap verecek biçimde düzenlenmesini ve buna ilişkin her türlü aktif promosyon yöntemlerini uygulamaktadırlar(İncekara, 1996: 19).

Yayla turizmi; konum, iklim ve rekreasyonel faaliyetler açısından kıyı turizminin karşıtıdır. Deniz seviyesine bağlı olan kıyı turizmi, başlıca rekreasyonel faaliyeti güneşlenme olan sıcaklık değerleri ararken, deniz seviyesinden yüksekte yer alan yayla turizmi, başlıca rekreasyonel faaliyeti trekking olan ılıman iklim ister(Doğaner, 2001: 204).

Yayla turizmi doğal bir çevre ve iklimde, yeşil ve doğa özleminin rahatlıkla giderilebildiği bir turizm şeklidir. Burada dinlenmenin yanı sıra temiz havası ve doğal beslenme biçiminden dolayı bir nevi sağlık turizmi

konumundadır. Yayla turizmi diğer turizm türlerine bağlı aynı zamanda da geleneksel turizm trllerinden farklı bir konumdadır. Çünkü bu turizm türü içinde barındırdığı dağ, tabiat yürüyüşü, mağara, akarsu, orman, yeşillik, doğal beslenme, gürültüden ve diğer kirliliklerden uzak olma, Şenlikler, yaylanın kendine has yaşam Őekilleri, kültürel özellikler barındırması, rafting vs. zelliklerinden dolayı tercih edilebilir ve cazip bir konumdadır. Yayıllar ya da yaylaya çıkan insanlar zaten geleneksel yaylacılığın içerisinde yer almaktadır. Bir yaşam biçimi olarak geleneksel Şekilde yaylaya çıkan grupların dışında sırf tatil amaçlı yaylaya çıkan ya da çıkacak olan bu insanlar, modern kent hayatından doğal yaşamın içerisine dönüş yapanlardır.

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL YAYLACILIK

2.1. Çambaşı Yaylası

2. 1. 1. Yaylaya Göç

Göç kısaca “asıl yerinden, ulaşmak istenilen yere hareket” olarak tanımlanmıştır. Göç göçe iştirak edenlerin sayısı dikkate alındığında münferit göçler ve kitle göçleri olarak değişebilir. Münferit göç, şahsi yapılan göçtür. Bu şahsi göçün içerisinde bireyin yanı sıra ailelerde sayılabilir. Kitle göçleri ise belli toplulukların, grupların; grup bilinciyle birlikte yaptığı göçlerdir. Yaylaya çıkışlara göç boyutundan baktığımızda bunun bir kitlesel göç değil münferit göç olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü bir grubun, topluluğun ya da bölge insanının toplu bir şekilde göçü söz konusu değildir. Yaylaya çıkan insanlara baktığımızda; evet aynı köyün insanları aynı obaya göç ediyor ancak burada grup psikolojisiyle göç olmamaktadır.

Bakırcı'nın çalışmasında yer alan bilgilere göre, yaylaya çıkmak farklı amaçlar için yapılmaktadır.

- 1) Güneydoğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde yaşayan ve bugün göçer durumda olan aşiretler hayvanlarını otlatmak için yaylalara göç ederek yaylaklar kiralamaktadırlar.
- 2) Akdeniz ve Doğu Karadeniz Bölgesinde yaşayan ve hayvancılıkla uğraşanlar hem hayvanlarını otlatmak hem hayvanlarının kışın yiyecekleri otları toplamak için hem de yaz şartlarına göre daha serin ve uygun şartlarda yaşamak için yaylaya çıkmaktadırlar.
- 3) Sıcak havadan, sivrisinek ve benzeri haşerelerden kurtulmak, doğa ile baş başa olmak ve sağlıklı bir yaşam için yaylayı tercih etmektedirler.”(Bakırcı, 1992: 79).

Karadeniz Bölgesinde göçler sürekli göç halinde değildir. Belli dönemlerde belli mekânlara yapılan göçler şeklindedir. Bu göçler yılın belirli zamanlarında ve belirli yerlere yapılan göçlerdir. Örneğin Toroslar'daki Yörüklerin yaptığı göçlerden farklılık arz etmektedir. Güney ve Güneydoğu göçerleri sürekli göç halinde olup, kalacakları yerlerin sınırı ya da belirginliği söz konusu değildir. Daha çok hayvanlarının barınmasına bağlı olarak hareket ederler ve geçtikleri yol üzerinde herhangi bir yerde konaklayabilirler. Ancak Karadeniz'deki göçer hayat bundan farklıdır.

Çambaşı Yaylasına olan göç, daha spesifik ifadeyle yaylacılık yılda iki kez yer değiştirmek şeklindedir. İlkbaharda farklı yerleşim yerlerinden yaylacılar koyunlarıyla birlikte(Fotoğraf 2) Çambaşı'na gelmektedir. Yaylaya çıkış geçmiş yıllarda araç kullanılmaması ve yaya olarak çıkılmasına bağlı olarak bir ya da iki gün sürmektedir. Yaylaya çıkmak üzere yola çıkılan yer ve yaylaya çıkılan mesafeye bağlı olarak bir ya da iki yerde konaklama durumu söz konusu olmaktadır. Yaylacılar çoğunlukla Yokuşdibi'nde bulunan hanlarda konaklamakta ve ertesi gün yola devam etmektedir. Kimi zaman ise Turnalıkta konaklama da söz konusudur. Hanlar kaynak kişilerimizin verdiği bilgiye göre iki katlı olup, alt katta hayvanlar, üst katta insanlar olmak üzere konaklanılan yerdir(KK20). Çok muntazam olmamakla birlikte, bir çatı altında buluşturan bir mekandır. Bu han ahşaptan yapılmış olduğu için geçmiş tarihte yanmış. Hanlarda konaklayan yaylacılar gece boyu hayvanlarının da takibini yapmak durumundadırlar. Çünkü hanlarda hayvanlarını teslim ettikleri bir bekçi söz konusu değildir. Hayvanlardan herhangi birinin kaybolması durumunda sorumlu kişi yine kendisi olacaktır. Dolayısıyla sürü ile yola çıkan çobanların hanlarda konaklaması çoban açısından tehlikelidir. Yolda herhangi bir yerde konaklamış olduğunda kaybolacak olan bir hayvanın sorumluluğu ile handa konaklarken kaybolacak bir hayvanın sorumluluğu farklıdır. Mal sahibi yolda konaklarken kaybolan bir hayvanı kurt kapmış diyebilirken handa konaklama esnasında kaybolan bir hayvanın bedelini çobandan isteyebilir.

Çoban, ailelerin hayvanlarını otlatmak için görevlendirdikleri ve belirli bir miktar da aylık verdikleri kişidir. Çobanın aylığını belirleyen o yılki yaylacıların ekonomik durumudur. Hayvanın ekonomik manada değerinin olmadığı bir yıl içerisinde çobanın aylığının da buna bağlı olarak düşük olması durumu söz konusudur. Çobanı genellikle 3-4 aile bir araya gelerek kiralamaktadırlar. Tabi burada ailelerin hayvanlarının sayısı da önem arz etmektedir. Hayvanı kalabalık olan aile, artık hayvanının sayısına bağlı olarak tek başına da çoban kiralayabilir. Çobanlara genellikle hayvan başına belirli bir miktar para verilir. Yayla süresi boyunca çobanın yemesi içmesi de sürü sahiplerine aittir. Bir çoban yaklaşık üç yüz koyuna bakabilir. Tabi çobanın yanında ona yardımcı olan koyun köpekleri(Fotoğraf 3) vardır. Örneğin alan araştırması sırasında görüştüğümüz bir çoban, üç arkadaş bin beş yüz koyuna çobanlık yaptıklarını ve yanlarında yardımcı olarak da üç tane koyun köpeği olduğu bilgisini vermiştir. Yine kaynak kişilerimizin verdiği bilgiye göre, çoban tutarken çobana koyun başına yirmi lira verildiği ve koyunlardan herhangi birinin kaybolması durumunda çobanın, ya koyunun postunu getirdiği ya da kaybolan koyun yerine koyun verdiği yönündedir. Ayrıca koyun başına verilen bu ücret koyunun büyüklüğüne ya da küçüklüğüne göre değişmemektedir.

Günümüzde Çambaşı'na çıkan yaylacılar çoğunlukla motorlu taşıtları kullanmaktadırlar. Dolayısıyla yaylaya çıkış kısa sürmekte ve konaklamayı gerektirmemektedir. Çambaşı'na ulaşım günlük Çambaşı Taşıyıcılar Kooperatifinin minibüsleriyle sağlanmaktadır. Yayla sezonunun başlangıcından Temmuzdaki yayla şenliklerine kadar ki süreçte günlük her saat başı bir minibüs Çambaşı'na çıkmaktadır. Sabahları 06.30 da başlayan servisler akşam saat 17.00'ye kadar devam etmektedir. Günlerin uzun olmasına bağlı olarak, akşam 18.30'u bulmaktadır. Çambaşı Taşıyıcılar Kooperatifine kayıtlı elli tane minibüs bulunmakta ve elli ailenin kazanç kapısı olmaktadır. Ancak bu elli tane aracın tamamı Çambaşı'na çalışmamaktadır. Bazıları kooperatife kayıtlı olup, köylere çalışmaktadır. Yayla şenliklerinin olduğu dönemde bu servislerin tamamı Çambaşı'na çalışmaktadır. Şenlik

zamanlarında zaten saatte bir değil on beş dakika, yirmi dakikada bir minibüs yola çıkmaktadır. Ordu merkezden Çambaşı'na 2007 yılındaki yol ücreti kişi başı yedi (7 TL) liradır. Kooperatife kayıtlı olan bu minibüsler Çambaşı merkezden obalara da yolcu taşımakta ve obaların uzaklığına bağlı olarak ücret almaktadırlar. Örneğin Çambaşı merkeze en uzak olan Giresun'un Karagöl yaylasına ve Çambaşı Yaylasının Yassiyurt obasına kırk (40 TL) ya da kırk beş (45 TL) liraya gidilirken, Çambaşı'ndan Ertaş Obasına on (10 TL) liraya gidilmektedir. Karagöl'e gitmek zaman olarak bir buçuk saati bulmaktadır. Araç şoförlerinin kendilerince bir ücretlendirme yapmaması için kooperatif başkanı Çambaşı'na ve obalara yönelik bir fiyat çizelgesi oluşturmuştur. Servis şoförleri kendi aralarında bir nöbet çizelgesine göre her akşam Çambaşı'nda kalmakta, böylelikle de araç bakımından her an Çambaşı'nda ulaşım imkanı olmaktadır. Çambaşı'nda herhangi bir rahatsızlanma durumunda müdahale edecek bir sağlık ocağı olmadığı için Ordu merkeze gelmektedir. Dolayısıyla da gece saat kaç olursa olsun araç bulmak kolaydır. Yine aynı şekilde hayvanların hastalanması durumunda ordu merkeze götürülmektedir.

Çambaşı'na çıkan aileler, çocuklarının okul durumuna göre genellikle haziran ortasına doğru yaylaya çıkmaktadır. Çambaşı'na gelen yaylacılar daha önceden belli olan obalarda konaklar. Gelen yaylacı eğer çoban ise ve sürekli hayvan otlatma durumu söz konusu ise belli bir yerde otlatma yapması gerekmektedir. Çünkü her yaylacının bir obası vardır, taş örgülerle arazi sınırlarını belirlemişlerdir(Fotoğraf 4) ve obalar arası geçişler yaylacılar arasında haberli yapılmaktadır. Obalar dışında hayvan otlatılan mekânlar ise tüm yaylacılara açıktır. Tamamen hayvan otlatma amaçlı gelen çobanların yani yarı göçebe olarak tanımlanan grubun yayladan dönüşü Kasımın ortalarına doğru ve sürülerle olmaktadır(Fotoğraf 5) Ancak yaylaya ailesiyle birlikte gelenlerde durum farklıdır. Aileler genellikle Eylül ayı başında yayladan dönmektedir. Tabi burada ailelerin çocuklarının okul durumu da etkilidir. Genel olarak baktığımızda ise ilkbaharda gelinen yayladan(Fotoğraf 6) dönüşler Ekim gibi olmaktadır. Dolayısıyla ortalama 5-6 aylık bir yayla

yaşamı söz konusudur. Çambaşı yaylasına eski dönemlerde Ordu'nun sinekli, sıtmalı ortamından uzaklaşmak amaçlı çıkılırken bu daha sonra yaşam biçimi haline gelmiştir. Yazın kalınan yayladan sonbaharda havaların soğuması ile tekrar kışlık yerleşim yerlerine dönüşler yapılmaktadır. Çambaşı'nda yaylacılık yapan yaylacılar kışın kaldıkları köylerini genel olarak adlandırırken "Cenik" olarak adlandırmaktadırlar. Şahin'in "Osmanlı Döneminde Konar-Göçerler" adlı çalışmasında "cenik" adlandırmasının kış mevsiminin geçirildiği "kışlak" anlamında kullanıldığı belirtilmekte ve "cenik" sözcüğünün "canik" sözcüğünden kinaye olarak bölge manasında kullanılıyor olabileceği ifade edilmektedir(Şahin, 2006: 262).

Yıllık kalma sürelerine bakıldığında yaylada geçen zaman ile kışlık mekânda geçen zaman eşittir. Hatta bazen mart sonu gibi çıkılan yayladan kasım ayı ortalarında dönülmektedir. Bu da yılın uzun bir süresinin yaylada geçirilmiş olduğunun göstergesidir. Ancak bu uzun kalışa rağmen ailelerin daimi kalma mekânı kışın kaldıkları yerlerdir. Burada kışlık kalınan mekânın tespitinde ailelerin geçim kaynağı ya da yaşam biçimi ölçüt alınmaktadır. Yaylaya çıkan aileler hayvancılık amaçlı çıkmaktadırlar. Ancak temelde tarımla uğraşırlar, kış döneminde kaldıkları mekânda onları oraya bağlayan bir yerleşiklik durumu söz konusudur. Çünkü bu aileler hayvancılığın yanı sıra fındıkçılıkla geçinmektedirler. Çambaşı yaylasında hayvancılığın yanı sıra sebzeçilikte yapılmaktadırlar. Yetiştirilen sebzeler günlük tüketim ve kışa hazırlık amaçlı kullanılmaktadır.

Yaylaya çıkış ve dönüş zamanlarında Turnalık yolu yolcu kabilelerindeki hayvanlarla dolu olur. Yokuşbaşı'ndan aşağı Turnalık'a giren kabileler bir müddet burada mola verirler, sonra yollarına devam ederler. Eskiden hiç araç olmadığı için yapılan bu yolculuklar günümüzde de halen devam etmektedir.

"Yaylaya çıkış ve dönüş zamanlarında Turnalık yolu yolcu kabilelerindeki hayvanların çanlarıyla şenlenirdi. Yokuşbaşı'ndan

aşağı Turnalık'a giren kabileler, caminin etrafındaki boş çayırılıkta hayvanlarının yüklerini yıkıp, bir süre mola verirlerdi. Bu durum turnalık yolunun taşıt trafiğine açılmasından sonra da sürdü.”(Çapa, 2005: 363).

2. 1. 2. Yaylaya Yerleşme

Türklerde yayla ve kışlak hayatı Orta Asya steplerinden itibaren var olan bir yaşamdır. İklim koşulları ve şartlar gereği gerçekleşen bu iki merkezli yaşam bugün de Anadolu topraklarında devam etmektedir. Orta Asya steplerinde hayvancılıkla uğraşan Türkler yaz sıcaklığında serin olan dağlara çıkar soğuk kış aylarında da ılıman olan nehir kıyılarına inerlerdi. Kışlak kışın soğuğuna karşı rüzgârdan korunabilen ve soğuk olmayan yerlerdir. Bahaeddin Ögel'in "Türk Kültür Tarihine Giriş" adlı eserinde gerek yaylağın gerek kışlağın eski Türklerde, kesin töre ve gelenekler ile bir düzen altına alınmış olduğundan bahsedilmektedir(Ögel, 2000: 1). Dolayısıyla hangi Türk topluluğunun nerede yazlayıp nerede kışlayacağı kesin olarak belirlenmiştir ve topluluklar birbirinin sınırlarına girmemektedir. Bu düzenin dışına çıkanlar da olmuştur. Sürekli gidilen kışlaklar zamanla daimi yerleşim yeri olmuştur. Kışın kışlakta oturan ve ziraatla uğraşan Türkler, yazın da yaylaya çıkıp hayvanlarını otlatmışlardır. Bu yaşam tarzı aynı zamanda da ekonomik olarak çift yönlü bir düzeni sağlamıştır. Bahaeddin Ögel'in "Türk Kültür Tarihine Giriş" adlı eserinde Türklerin kışın kışladığı yere genel olarak kışlak dedikleri belirtilmektedir. Moğollar da ayrı olarak, "kış" manasına gelen übül sözünden, übül-ce-be veya übül-çi-be gibi "kışlamak ve kışladı manalarına gelen kökleri kullanmışlardır.

"Kışla, güzle ve yayla geleneği temelde, her yıl tekrarlanan düzenli ve sistemli bir yer değiştirme şeklinde sürmekteydi. Hangi mekanda ne kadar süre kalınacağı yıllar öncesinden belirlenmişti. Hayvancılık ve ziraate dayalı bu tarzı insanlara zahmetli, ancak çevre ve kendisiyle barışık bir tecrübe kazandırıyordu. Her yıl kışlada başlayıp yine kışlada son bulan

bu hareketli yolculuk, aynı zamanda tabiatla uyumlu yaşayabilme sanatıydı.”(Çapa, 2005: 377).

Yaylalara yerleşme ve mülkiyet açısından baktığımızda, 28.2.1998 tarihli Resmi Gazetede yayınlanmak suretiyle yürürlüğe giren 4342 Sayılı Mera Kanununun 3. maddesinin e bendinde yaylalar yaylak olarak tanımlanmış olup, bu tanıma göre; “Yaylak: Çiftçilerin hayvanları ile birlikte yaz mevsimini geçirmeleri, hayvanlarını otlatmaları ve otundan yararlanmaları için tahsis edilen veya kadimden beri bu amaçla kullanılan yerdir.” Yine bu kanunun 4.maddesi ile yaylakların hukuki durumlarına da açıklık getirilmiş olup, buna göre; yaylakların kullanma hakkı bir veya birden çok köy veya belediyeye aittir. Bu yerler devletin hüküm ve tasarrufu altındadır. Mera Komisyonunun henüz görevine başlamadığı yerlerde, evvelce çeşitli kanunlar uyarınca yapılmış olan tahsislere ve teessüs etmiş teamüllere göre; yaylakların köy veya belediye halkı tarafından kullanılmasına devam olunur.

Yaylaklar; özel mülkiyete geçirilemez, amacı dışında kullanılamaz, zaman aşımı uygulanamaz, sınırları daraltılamaz. Ancak, kullanım hakkı kiralanabilir. Kiralama ilkeleri yönetmelikle belirlenir. Çambaşı yaylasında kiralama halkın kendi arasında anlaşması suretiyle gerçekleşir. Kişi kendi yıllardır kullandığı yaylaya çıkmayacaksa, o yaylaya çıkan diğer yaylacılarla anlaşmak suretiyle kendi hakkını bir başka yaylacıya verebilir. Yaylada resmi anlamda özel mülkiyet yoktur ancak kişiler arasında sözlü olarak belirlenmiş olan bir mülkiyet söz konusudur. Yaylanın kiralanması sonucu yeni kiracının amaç dışı kullanması durumunda vasıfları bozulan yaylaklar tekrar eski konumuna getirilir ve yapılan masraflar sebebiyet veren kiracıdan tahsil edilir. Obaların resmi olmayan ama oranın halkı tarafından sahibi olarak bilinen kişiler dışında kullanılması durumunda kavgalar olmakta ve bu kavgalar jandarmanın müdahalesi ile sonuçlanmaktadır. Yine yaylada sınırların belirlenmesi ancak taş örgü ile olmaktadır. Yaylanın Mera Kanunu’na aykırı bir biçimde tel örgü ile çevrilmesi durumu söz konusu olduğunda kanunu ihlal etme suçundan işlem görmektedir. Örneğin Ordu Gazetesi’nde çıkan bir

haber şu şekildedir: “Kabadüz-Çambaşı Yaylası Gavurbükü Obasında; 04.06.2009 günü saat: 09.15 sıralarında Çevre Koruma Timi ile birlikte yapılan faaliyette şüpheli C.K. isimli şahsın 4342 sayılı kanuna göre mera olarak tespit edilen 4 dönüm araziye tel örgü ile çevirdiği tespit edilmiştir. Şüpheli Hakkında 4342 sayılı kanununun 27. maddesi gereği idari işlem yapılmak üzere hazırlanan tahkikat evrakları Kabadüz Kaymakamlık Makamına gönderilmiştir.” Dolayısıyla yaylanın ya da obaların kişiler arasında paylaşılmış olması onlara o araziye tel örgü ile çevirme hakkını vermemektedir.”

2. 1. 2. 1. Halk Mutfağı

Çambaşı Yaylasında yaylacıların beslenmesinde koyunun önemli bir yeri vardır. Koyun; yünü, sütü, eti açısından çok rağbet gören bir hayvandır. Sığır hantal ve uzun göçlere dayanamadığı için tercih edilmemekle birlikte, yaylacıların sürüleri arasında yer almıştır. Ancak yayla mutfağı sadece et ve süt ürünleri açısından değil vejeteryan beslenme açısından da çok zengindir.

2. 1. 2. 1. 1. Yayla Yemekleri

Çambaşı Yaylasına çıkan yaylacılar, yaylaya çıkış tarihlerine bağlı olarak yanlarında yaylaya yiyecek malzeme götürmektedirler. Çambaşı yaylasının yapısı sebze yetiştirmeye elverişli olduğu için, yaylaya çıkan aileler sebze ihtiyaçlarını yayladaki kendi bahçelerinde yetiştirerek karşılamaktadırlar. Burada dürme lahanası adını verdikleri ve yapı olarak beyaz lahanaya(kelem) benzeyen ancak ondan çok daha küçük olup aynı zamanda da biraz renk olarak koyu olan bir sebze yetişmektedir (Fotoğraf 7). Sözü ettiğimiz dürme lahanası kısmen de aysberg marula benzemektedir. Bahsedilen dürme pancardan halk kış için turşu yapmaktadır. Bunun dışında havuç, Brüksel lahanası, brokoli, karnabahar, patates, soğan, karalâhana,

fasulye, ayçiçeği (Fotoğraf 8) yetiştirilmektedir. Bu sebzelerin dışında kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre, geçmişte çok olmasına karşın günümüzde fazla olmasa da buğday, arpa, soğan, mısır yetiştirilmektedir(KK10). Ancak buğday, arpa ve soğan günümüzde yetiştirilmemekte, yetiştirilse bile şahsi ihtiyacı karşılamak amaçlı yapılmaktadır. Doğal ortamda kendisi yetişen ve halkın rahatlıkla tüketebildiği ürünler ise; Galdirik, kişniş, ısırgan, çalı çileği, yabani mersin denilen yer çileği, paldır(Fotoğraf 9), üskül otu, pancar, sakarca, vs. Doğal ortamda yetişen bu ürünlerden farklı şekillerde yemek yapılmaktadır.

Karadeniz bölgesinde yapılan yöresel yemekler Çambaşı'nda da yapılmakta olduğu için Çambaşı Yaylasının zengin bir mutfağa sahip olduğunu söyleyebiliriz. En sık yapılan ve yöresel olan yemekler ise, Pancar(Kara Lahana) Çorbası(Fotoğraf 10), Mısır Çorbası, Pancar(Kara Lahana)Sarması(Fotoğraf 11), Pancar(Kara Lahana) Diblesi, Sakarca Kayganası(Fotoğraf 12), Hamsi Kayganası(Fotoğraf 13), Pancar Döşemesi, Kuru Yufka Böreği, Mısır Yarmalı Aş Sarması, Galdirik Kavurması(Fotoğraf 14), Isırgan Çorbası(Fotoğraf 15), Taze Bezelye Kayganası, Pezik Mücveri, melocan ya da menevcen kavurması(Fotoğraf 16) Kabak Çorbasıdır. Bu yapılan yemekler dışında Çambaşı'nda yapılan ve diğer yerlerde rastlanmayan ya da çok nadir rastlanan dürme pancar ve paldır turşusu yöreye has bir yiyecektir. Dolayısıyla buradaki dürme pancar ve paldır turşusunun yöresel mutfak kültürü adına, yaylada korunması ve üretimine devam edilmesi ve de yaylaya gelen ziyaretçilere ikram edilmesi gerekir.

Yaylanın yöresel olarak ön plana çıkarılabilecek bir diğer yemek malzemesi de galdiriktir. Galdirik, genel olarak Ordu'da yetişen bir bitki olup saplı ve yeşil yapraklıdır(Fotoğraf 17). Çıktığı mevsimler ilkbahar ve yaz aylarıdır. Bu aylarda taze iken toplanır. Gövde kısmı ve sapı ayrı ayrı tüketilir. Galdirik çiçeği temizlenip, yıkanır. İnce ince doğranır. Tuzlu kaynar suda haşlanır. Üzerinden soğuk su geçirilir. Bir tencereye sıvı yağ konur. Soğan doğranır, pembeleşinceye kadar kavrulur. Pul biber ilave edilir. Kavrulmuş

soğan üzerine galdirik boca edilir. Karıştırılarak kavrulur. Kıyılmış maydanoz katılır. Bir kapta çırpılmış yumurta karışıma dökülür. Pulbiber serpilerek servis yapılır. Galdiriğin çiçeğinden yapılan bu yemeğin dışında sapkımsından da yararlanır(Fotoğraf 18). Sap kısmı sıvı yağda bol soğanla kavurma yapılabildiği gibi, turşusu da yapılır. Galdiriğin turşusu şu şekilde yapılmaktadır: Galdiriğin sapları 5–6 cm uzunluğunda doğranır. Daha sonra küplere ya da bidonlara sarımsak ile karışık olarak konulur. Bu yapım esnasında herhangi bir haşlama ya da pişirme söz konusu değildir. Yaklaşık bir ay sonra turşu kıvamını alır. Kıvamını alan turşu sade tüketilebildiği gibi sıvı yağda bol soğanlı olarak kavrulup da yenebilir.

Sakarca doğada kendiliğinden yetişen bir ot çeşididir. Daha çok salata niyetine tüketilir. Salata olarak tüketilebildiği gibi kayganası da yapılır. Sakarcalar temizlenip, yıkanır. Kaynayan tuzlu suda soğan kısımları yumuşayınca kadar haşlanır. Suyu süzdürülür. Sonra ince ince doğranır. İçine yumurta, mısır unu gerekirse bir tutam tuz ilave edilip, karıştırılır. Teflon tavada sıvıyağ ile alt üst edilerek kaygana şeklinde kızartılır. Sıcak dilimlenip servis edilir. Sakarca doğranıp içine yoğurt katılarak tüketildiği gibi yine ince doğranıp, üzerine limon sıkılarak da tüketilebilir.

Melocan ya da menevcen denilen bitki, dikenlerin ilkbaharda henüz taze olan sürgünleridir. Bunlar henüz sertleşip batacak duruma gelmeden önce halk tarafından toplanır ve sıvı yağda bol sağanla kavrulup tüketilir. Aynı zamanda konservesi de yapılmaktadır. Yine menevcenin yumurtalı olarak kavurması yapılmaktadır.

Üskül otu denilen ot da tat olarak mayhoş olup çorba gibi sulu yemeği yapılmaktadır(KK12).

Paldır denilen ot çeşidinden ise, tıpkı galdiriğin sap kısmından turşu yapılması gibi, paldırın sap kısmından da turşu yapılır.

Pancara baktığımızda ise, hemen hemen Karadeniz'in her yerinde yenilen bir ottur. Farklı yapılış yöntemleri vardır. Pazı gibi sarma yapılabileceği gibi, turşusu, çorbası ya da diblesi de yapılabilir. Pancar(karalahana) Çorbasının yapılışı: Pancar temizlenip yıkanır. İnce ince doğranır. Bir tencerede yağ eritilir. İncecik doğranmış soğanlar bu yağda pembeleşinceye kadar kavrulur. Üzerine malzemenin miktarına göre su ilave edilir. Pancarın yeşil rengini koruması için kaynayan suya önce tuz atılır. Sonra doğranmış pancar ile önceden haşlanmış fasulye katılır(Fasulye yerine mevsimine göre ve ailenin ekonomik durumuna göre posul, mısır yarması, bulgur, pirinçte katılabilir). Birlikte epeyce kaynadıktan sonra elenmiş mısır unu bir elle kaynayan yemeğin içine azar azar dökülür. Diğer elle tahta kaşıkla topraklanmaması için devamlı karıştırılır. Yemek ocaktan indirilmeye yakın bir parça biber ilave edilir. Arzuya göre iç yağı bir tavada yakılarak yemeğin üzerine gezdirilir. Daha sonra servis yapılır. Pancar(Karalahana) Sarmasının yapılışı: Pancar saplarından ayrılır. Temizlendikten sonra kaynayan suya konularak hafif diri kalacak şekilde haşlanır. Bir süzgeçte süzülür. Soğuk suda bekletilir. Hafif sıkılarak bir kaba alınır. Ayrı bir kaptaki kıyma, rendelenmiş soğan, yıkanmış pirinç, saçlı, tuz, karabiber ve kıyılmış maydanoz biraz su ile yoğrulur. Pancarın damarlı taraflı içe gelecek şekilde hazırlanan iç arasına konulur. Çok sıkı olmamak kaydı ile normal bir şekilde küçük küçük sarılır. Bir tencereye düzgün olarak dizilir. Üzerini kapatacak kadar su ilave edilir(Kaynar su tercih edilir). Üzerine sarmayı bastırmak için kapağı örtülüp kaynamaya bırakılır. Önce harlı sonra kısık ateşte pişirilir. Pancar sarmasının içine kıymalı iç konulabildiği gibi, sade bulgurlu ya da pirinçli de yapılabilir. Sarma aynı zamanda mısır aşığı denilen ve fırında kurutulmuş mısır tanelerinin değirmende bulgur kalınlığında öğütülmesiyle edilen kırık mısırla yapılmaktadır. Pancar saplarından ayrılır. Kaynayan suda hafif diri kalacak şekilde haşlanır. Soğuk suya alınıp, süzgeçte süzülür. Mısır yarması ılık suda ıslatılır. Soğanlar ince ince kıyılır. Yağ ve salça ile hafif pembeleşinceye kadar kavrulur. Ayıklanıp yıkanmış bulgur ve mısır yarması ilave edilir. Tuz konulur. 1 bardak sıcak su ilave edilip, kısık ateşte pilav gibi çektirilerek pişirilir. İçine maydanoz, ince doğranmış sarımsak ve nane ilave

edilip, karıştırılır. Haşlanmış pancarın damarlı tarafı içe gelecek şekilde tabak üzerine serilerek, hazırlanan içten konulur. 2-3 cm eninde küçük küçük sarılır. Tencereye düzgün bir şekilde dizilir. Soğan ve patates dilimleri konulur. Üzerine ağırlık yapması için bir tabak kapatılır. Sıcak su ilave edilir, kalan tereyağ ve sıvıyağ üzerine gezdirilir. Sarımsaklı yoğurt ile servis yapılır. Arzu edilirse üzerine yağda kızdırılmış kırmızı pul biber de konulabilir. Ekonomik durumu iyi olmayan Bölge insanı genellikle mısır aşığı ile yapılan pancar sarmasını tercih etmektedir. Pancarın yapım çeşitlerinden bir diğeri de diblesidir. Pancar(Karalahana) Diblesinin yapılışı: Pancar temizlenip yıkanır. İnce ince kıyılır. Kaynamış suyun içine rengi kararmasın diye hemen tuz ilave edilir. Pancar kaynayan suya atılır. Bir taşım kaynadıktan sonra pirinç konulur. Pancar ve pirinç birlikte yumuşayınca kadar kaynatılır. Ocaktan alınarak süzülür. Topraklanmaması için devamlı karıştırılır. Soğumaya bırakılır. Diğeri taraftan, arzuya göre zeytinyağı veya tereyağı tencereye konulur. İncecik doğranmış bol soğanla hafif pembeleşinceye kadar kavrulur. Haşlanan pancarlar acı biber de ilave edilerek karıştırı karıştırı pişirilir. Pancar döşemesi denilen yemek de pancar diblesine benzemektedir. Bu yemeğe "katıpancar" da denilmektedir. Pancarlar ayıklanıp, yıkanır. İnce ince doğranır. Kaynar suya atılarak 2-3 dk. Haşlanır. Süzgece alınır. Soğanlar ince doğranır. Kıyma ile kavrulur. Yağ ve salça ilave edilir. Haşlanmış pancarlar bu karışımla 2-3 defa karıştırılarak üzerine sıcak su konulup harlı ateşte pişmeye bırakılır. İçine ayıklanıp yıkanmış pirinç ya da bulgur ve acı biber ilave edilerek yeterince pişirilir.

Mısırdan yapılan yemeklerin başında mısır çorbası gelmektedir. Mısır çorbasının yapılışı: Akşamdan suya bırakılan kırma mısır ve fasulye sabahleyin haşlanır. Bir tencere su konularak kaynatılır. Hazırlanan malzemeler kaynayan suya katılır. Piştikten sonra dinlemeye bırakılır. Ayrı bir kaptan hazırlanan ayranın içine pişmiş kırma mısır ve fasulye karışımı konulur. Servis yapılacağı sırada yağ eritilerek yemeğin üzerine dökülür. Nane ve tuz ilave edilir. Mısır çorbası sütlü olarak da tüketilmektedir. Yapılışı ise, mısırlar

tencerede yumuşayınca kadar kaynatılır ve yeneceği zaman içine pişmiş süt ilave edilerek karıştırılır. Daha sonra da tüketilir.

Hazır tüketim olarak adlandırabileceğimiz bir diğer yöresel yemek de kuru yufka böreğidir. Yazın hanımlar toplanır ve 200-300 tane yufka açar. Açılan bu yufkalar sacda hafif kızartılır, kızartılan yufkalar ihtiyaç oldukça tüketilmek üzere evin uygun ve serin olan bir yerinde saklanır. Kuru yufka böreğinin yapılışı, Kuru Yufkalar hafif tuzlu suda ıslatılır. Teflon Tavaya sıvıyağ konur, üstüne 3 kat yufka döşenir. Üçüncü katın ortasına peynir ve maydanoz karışımından yapılan harç konulur. Kısık ateşte alt üst edilerek kızartılır. Sıcak olarak servis yapılır. Burada üç katın ardından iç konulabildiği gibi her katta da iç konulabilir. Kuru Yufka Böreği yörede genellikle peynir ve çökekle yapılır. Ancak, istenirse kıymalı, patatesli, ıspanaklı v.s. iç konularak da yapılabilir.

Sebze türü beslenme kültürünün yanında balık tüketimi de boldur. Çambaşı'nın çeşitli obalarında bulunan alabalık tesisleri(Fotoğraf 19)hem yaylacılara hem dinlenmek amacıyla Çambaşı'na gelenlere hizmet vermektedir. Alabalık(Fotoğraf 20) tüketiminin yanında Karadeniz Bölgesinin değişmeyen lezzeti hamsi de tüketilmektedir. Hamsinin birkaç farklı yapımı söz konusudur. Hamsi, tavada mısır unu ile kızartılabildiği gibi kayganası(Fotoğraf 21) da yapılmaktadır. Hamsi kayganasının yapılışı şu şekildedir: Hamsi ayıklanır, kılçıkları çıkarılıp üç-dört parçaya ayrılır. İçine yeşil soğan maydanoz ince ince doğranır. Yumurtalar kırılır, tuz ve karabiber ilave edilip, sütle açılır. Krep kıvamında hazırlanır. Tavaya çok az sıvıyağ koyulup, kızdırılır. Daha sonra hazırlanan karışımdan 1-2 kepçe dökülür. İnce bir şekilde yayılır ve kızartılır(Kızarıırken tava yavaş yavaş sallanmalı.). Bir tabak yardımı ile alt üst çevrilir. Kızaran kayganalar düz servis tabağına alınır. Hazırlanan krepler bitene kadar kızartma işlemine devam edilir. Kızaran kayganalar üst üste konulup, dilimlenir. Ya da tek tek rulo şeklinde sarılıp, servis tabağına yerleştirilir. Arzuya göre yeşil soğan, salata ve marul ile süslenerek servis yapılır.

Çambaşı'ndaki beslenme daha önce de bahsettiğimiz üzere hayvan ürünleri yani süt ve süt ürünleri ağırlıktadır. Burada süt sade tüketildiği gibi, fazla olduğunda peynir çeşitleri de yapılmaktadır. Peynir yapımında hazır maya, yoğurt mayası ve de kuzu kursağından halkın yaptığı maya kullanılmaktadır. Hazır maya dediğimiz, marketlerde paket olarak satılan mayadır. Yoğurt mayası, süt piştiğinde henüz ateşin üzerinden almadan içine bir miktar yoğurt katılarak peynir yapma şeklidir. Halk daha çok bu yöntemi, bir tür peynir çeşidi olan çökeleği yapmak için kullanır. Çökelek denilen ve süt pişerken, pişen sütün içine bir miktar yoğurt katılması suretiyle sütün tortulanması sonucu elde edilen peynir türü yapılmaktadır(KK5). Burada süt çökeleği ve yoğurt çökeleği olmak üzere yine iki tür çökelek mevcuttur. Süt çökeleği denilen peynir, yukarıda bahsettiğimiz şekilde, sütün içine yoğurt katılarak yapılır. Yoğurt çökeleği ise sütün yoğurt yapılmasının ardından, o yoğurdun yağının alınıp, yoğurdun yayıklarda yayılarak ayran elde edilmesi ve bu ayranın da ateşte kaynatılması sonucu elde edilen çökelektir. Ayranın kaynatılması sonucunda üstte bir miktar tortu oluşur buna ayran ya da yoğurt çökeleği denilir. Dolayısıyla Çambaşı'nda mutfakta kullanılan malzeme olarak yayık karşımıza çıkar. Yayık ağaçtan yapılan yayık olduğu gibi fabrika ürünü elektrikli yayıklar da mevcuttur. Çambaşı'nda çökelek dışında tulum peyniri yapılmaktadır. Tulum peynirine Çambaşı'nda deriye baskılamak suretiyle yapılması sebebiyle "*depme peynir*" denilmektedir(KK7). Peynir dışında hayvansal ürün olarak yoğurt ve yoğurttan yapılan tereyağı elde edilmektedir. Hayvansal gıda olarak eti de unutmamak gerek.

Çambaşı'nda ekmek olarak eski yıllarda mısır ekmeği tüketilirken günümüzde fırınlarda buğday ekmeği yapılmaktadır. Kaynak kişilerin verdiği bilgilere göre, mısır ekmeği evlerde ailenin kendi yapması şeklindedir. Burada da kuzine(Fotoğraf 22) denilen bir tür soba olan ısıtma aracının fırın kısmında bu ekmekler yapılmaktadır.

Çapa'nın eskiye yönelik verdiği bilgilere göre:

“Yaylada yetişen patates, dürme ve pancar Ordu’da kurulan pazarlarda büyük rağbet görürdü. Güzün satılmayan patatesler tarlaların kenarlarına açılan kuyulara doldurulur, baharda kuyudan çıkarılırdı. ‘Dürme Turşusu’ da çoğu kez küpe konulduktan sonra toprakta saklanırdı. Hayvansal ürünler (yağ, peynir, çökelek, bal) Çambaşı pazarında satılırdı. Ayrıca satılacak hayvanlar da Çambaşı’na götürülürdü. Çambaşı’nda dürme tohumu Mesudiyelilerden, dürme fidesi de Derinçaylılardan alınırdı. Yaylanın “deli bal”ı meşhurdu; Çambaşı ve Ordu’da kolayca alıcı bulurdu.”(Çapa, 2005: 374).

2. 1. 2. 1. 2. Mutfak Araç- Gereçleri

Yaylada eski ve yeni olmak üzere farklı mutfak araç gereci kullanılmaktadır. Daha önceki senelerde mutfakta kullanılan malzemeler bakırdan iken günümüzde yerini alüminyuma bırakmıştır. Aynı zamanda geçmişte melamin tabaklar, sahanlar mevcut iken şimdi tabakların konulduğu tereklerde kaşık madeni denilen bir maddeden yapılmış sahan, kaşık ve çatal kullanılmaktadır. Buna ek olarak yaylacının ekonomik durumuna bağlı şekilde porselen tabakta kullanılmaktadır. Çambaşı merkezde bulunan halkın obalarda bulunan birçok aileye göre daha iyi olduğu için bu evlerde çoğunlukla porselen tabak ve aynı zamanda tencere tava olarak teflondan yapılan kap kacak kullanılır.

Yayık olarak ağaç yayıklar ve elektrikli yayıklar kullanılır. Ağaç yayık şekil olarak iki baştan biraz daraltılmış, ortadan şiş tutulmuş bir şekildedir. Bir diğer yayık şekli de fıçı gibi yayığın ağız kısmının dar, taban kısmının geniş olduğu şekildedir(Fotoğraf 23).

Yaylacının beslenme kültüründe önemli bir yere sahip olan turşu, geçmiş yıllarda ağaçtan yapılmış ağız kısmı dar taban kısmı geniş, yaklaşık 1 m yüksekliğinde kaplara yapılmaktadır. Ayrıca bu kabın 2 m yüksekliğinde olanına ‘ Gavran’ denilmektedir ve gavranlar geniş ailelerin kışın tüketim için yaptığı turşuları koymak amaçlı kullandıkları bir mutfak aracıdır. Bunun

dışında içi sırma kaplı olan küpler kullanılmaktadır. Günümüze baktığımızda turşuların plastik bidonlara yapıldığını görmekteyiz.

Yaylacının hayvansal ürünlerinden olan süt ve süt ürünlerinin yapıldığı kaplar diğer mutfak araç gereçleri gibi değişime uğramamıştır. Geçmişte ve günümüzde ağaçtan yapıma tekneler kullanılmaktadır. “Tepme peynir” derilere yapılmaktadır. Kütür peynir bez torbalara yapılmaktadır.

Mutfak grubunda sayabileceğimiz bir diğer araç gereç de balık tutmada kullanılan ağaç çubuklarından örme şeklinde yapılmış balık tutma kovanıdır(Fotoğraf 24).

2. 1. 2. 2. Halk Hekimliği

Çambaşı yaylasında küçükbaş hayvan olarak koyun; büyükbaş hayvan olarak ise sığır ve kömüş (camış) yetiştirilmektedir. Koyunun yanında sürülerin korunması amacıyla çoban köpekleri vardır. Bunun dışında tavuk, horoz, ördek beslenmektedir.

Yaylada koyunun hasta olması durumunda, neden nasıl hasta olduğuna bağlı olarak farklı tedavi yöntemleri uygulanmaktadır. Bunlardan koyunun güneşten ve sıcaktan hasta olması durumunda koyunu kan tuttu tabiriyle birlikte vücudundan kan akıtılması düşünülmekte ve özellikle kulağının arkasından ve kuyruğundan kan akıtılmaktadır. Ayrıca sığırlarda bu hastalık durumunda hayvanın belinden “belcek almak” tabiriyle birlikte kan akıtılır. Hayvanın sıcaktan hastalanması durumuna aynı zamanda “çon tutmak” da denilmektedir.

Hayvanın besin zehirlenmesi durumunda köpüklü su içirilmektedir. Böylelikle hayvanın kusması sağlanır.

Hayvanın bacağının kırılması durumunda halk kendi çözümünü kendisi bulmaktadır. Burada yapılan işlem hayvanın kırılan bacağına tahta bağlanır. Aynı zamanda hamur ile sarılmaktadır. Hamur olarak mısır unundan yoğrulan sıcak hamur kullanılmaktadır.

2. 1. 2. 3. Halk Mimarisi

Yaylalarda yıl boyunca kalınan yerleşik ve belirli zamanlarda kullanılan göçebe evler bulunmaktadır. Genellikle yerleşik evler, bölgeden bölgeye ve sahibinin kültürel ve ekonomik durumlarına göre değişmekle birlikte, plan bakımından hayvancılık ekonomisinin gereklerine uygun olarak yapılan yapılardır. Bu yapılarda kullanılan malzeme Karadeniz’de ahşap(dam; ahşap, saç, kiremit) tır.

Ev sözcüğünün yerine kullanılan mesken, yerleşmelerin yapısını oluşturan en küçük elemandır. Meskenler insanların barınma, uyuma, dinlenme, tehlikelerden korunma ve diğer doğal isteklerini giderme yeri ve aynı zamanda sosyal, kültürel yaşamları ile ekonomik faaliyetlerinin parçası olmaları bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle mesken, insan yaşamının temel ihtiyacıdır. Mesken en ilkel bir rüzgarlık, çardak, mağara, çadır, mavna veya basit bir kulübe olabildiği gibi, bir çiftlik ya da bir gökdelen de olabilmektedir(Tolun-Denker, 1977, 59).

Yaylada gerçekleştirilen değişik faaliyetlere bağlı olarak farklı meskenler bulunmaktadır. Bu farklı mesken tiplerini Doğanay “*yerleşik evler*” ve “*göçebe evler*” şeklinde gruplandırmıştır(Doğanay, 1997: 280). Çambaşı yaylasında yerleşik evler olarak adlandırabileceğimiz meskenler yaylaya sayfiye amaçlı çıkan aileler tarafından kullanılır. Göçebe evler ise daha çok hayvancılık amaçlı yaylaya çıkan aileler tarafından kullanılmaktadır.

Çambaşı Yaylası'nda evlerin büyük bir kısmı 1–2 odalı olduğu için buralarda fazla nüfus barınmamaktadır. Bazı yıllar yakın akrabalar aynı çatı altında kalmak durumunda yayla yaparlar(Çebi, 2000: 14).

Günümüz yayla evlerine baktığımızda özellikle Çambaşı Merkezde evlerin artık turizmin de etkisiyle çift katlı, betonarme ve 4–5 odalı olduğunu görmekteyiz(Fotoğraf 25). Çift katlı olan evler dıştan merdivenli olarak inşa edilmiştir. Yine burada yeni yapılan evlerin birçoğunda alt kat ahır, üst kat ev olarak kullanılmaktadır. Konutların bu şekilde olması, yayladaki hayvancılığın zorunlu sonucu olarak karşımıza çıkar. Betonarme yapıların yanında taş örgüden yapılmış evler de mevcuttur(Fotoğraf 26). Bunun yanında tek katlı ve ahırla bitişik olarak yapılmış evler de vardır. 2007'de bu çalışma için gidilen yaylada inşaatı halen devam eden evlerin özellikle betonarme olduğu dikkatimizi çekmiştir. Yine 2009 Nisan ayında gittiğimizde evler betonarme olup iki yılda sayılar artmıştır. Daha önceki evlere bakıldığında ise yine çift kat ancak bunun zemin katının taş duvarlarla örüldüğünü, üst katın ise giriş aralarının içten ve dıştan tahtayla kaplandığı görülür(Fotoğraf 27). Görüşmeler sırasında elde edilen bilgiler, çatıların 40–45 yıl öncesine kadar hartama ile kaplı olduğu yönündedir. Yine alınan bilgilere göre hartama, çatı tahtasıdır(Fotoğraf 28). Ağaçlardan parça parça kesilmiş ve çatıdan alta su geçirmeyecek şekilde bir düzenle yerleştirilmiş tahta parçalarıdır. Zamanla hartamanın yerini saç ve az sayıda kiremidin aldığı görülmektedir. Yaylacıların hartamadan vazgeçmelerinin sebepleri arasında, ormanların kullanımına ve ağaç kesmeye yönelik yapılan resmi uygulamalar yer almaktadır.

Yaylada yerleşmelere konut açısından baktığımızda, Çambaşı Yaylasının obalarında konutlar, taştan örülme tek katlı, çatısı eski tarihlerde hartama denilen, "kiremit yerine kullanılan çatı tahtası" ile örtülmüş, genellikle tek göz odadan oluşmuştur. Obalarda bu tip yapıların yanında yeni yapı tiplerine de rastlanmaktadır. Yeni yapı tiplerinde ise yapı malzemesi olarak tuğla, çimento ve demir kullanılmaktadır. Çatıda ise saç kullanılmaktadır. Çatı

tipi olarak da “beşikörtüsü” tipi tercih edilmektedir. Yayla yüksekte ve rüzgar fazla olduğu için kiremit tercih edilmemektedir. Hartama kullanımında ise tahta parçalarının birbirine tellerle bağlanması durumu söz konusudur. Yine hartama da caplama denilen tahta parçalarının birbirine çivi ile çakılması sonucu tutturulması söz konusudur.

Çapa'nın, tarihsel süreci belirtmeye yönelik verdiği bilgi şöyledir: “Eski yayla evleri tek katlı ahşap yapılarıdır. Köy evinden farklı olarak ahırlar genelde evin bitişiğine yapılırdı. Evin üzeri ladin hartamasıyla örtülürdü. Cenikliler güzün terk ettikleri evlerin yakılmasını önlemek için Derinçaylı bekçilere “pey” (ücret) verirlerdi.”(Çapa, 2005: 374).

2. 1. 2. 4. Halk İnanışları

Toplumları şekillendiren inanışları ve ekonomileridir. Ancak toplumların ekonomileri hızlı değişebilirken inanışları en son değişen kültürel varlıklarıdır. Çambaşı'na tarihsel süreç içerisinde din olarak baktığımızda Hıristiyanlık ve İslamiyet'i görmekteyiz. Etnik köken açısından baktığımızda Pontus'lar döneminde Hıristiyan olan Çambaşı, 14. Asrın ilk yarısında İslam olmaya başlamıştır. Bu İslam kültürü günümüze kadar gelmektedir. Bugün için Çambaşı'nda bir Hıristiyanlıktan söz etmek mümkün değildir ama bu kültürün daha önce bu topraklarda mevcut olduğunu gösteren ibadet yerleri vardır. Semen obasında bulunan Kilise bunun en somut örneğidir. Bunun yanında yaylanın farklı obalarında bulunan kilise kalıntıları da yine Hıristiyan kültürünün göstergesidir. Ancak günümüzde Semen obasında bulunan kilise camiye çevrilmiş olarak İslam kültürü adına hizmet vermektedir. Dinin dışındaki halk inanışları olarak Çambaşı'nda nazar inancı vardır ve özellikle hayvanların nazara geldiğine yönelik inanışlar söz konusudur. “Nazar, insanı mezara hayvanı kazana götürür.” diye halk arasında söylenen sözlerden de anlaşıldığı üzere nazarın etkisinin fazlalığına inanılmaktadır. Nazardan korunmak amaçlı evlerin giriş kapısının üstüne at nalı, koçboynuzu

asılmaktadır. Bunun yanında uğur ve uğursuzlukla ilgili inanışlar mevcuttur. Örneğin geceleyin dışarıya herhangi bir şey çırpılmaz, çırpıldığında kişinin zararlı varlıklar tarafından -ki buna cin diyorlar- çarpılacağına inanılmaktadır. Evin girişinde bulunan eşikte oturulmaz, oturulursa evin bereketinin kaçacağına ve aynı zamanda da eve gelecek olan misafirlere engel olacağına inanılmaktadır. Hayvancılığa dair inanışlara baktığımızda koçlara yılda bir kez mutlaka kına yakılması gerektiği, yakılmadığı takdirde o koçun bir sonraki yıla çıkamayacağına yönelik inanışlar vardır. Yeni doğan bir kuzunun adet(Regl) döneminde olan kadına gösterilmemesi, gösterilirse kuzunun etinin iyi olmayacağına dair de inanışlar söz konusudur.

Süt ve süt ürünleriyle ilgili olarak ise ateşte süt pişerken kimsenin görmemesine özen gösterilir. Ola ki herhangi biri pişen sütü görürse nazarlar ve o sütü veren hayvan bir daha süt vermez olur. Bundan korunmak amaçlı da pişmekte olan sütün içine kızgın demir parçası batırılır, böylelikle sütteki nazar gitmiş olur. Mutfakta gece kapağı açık bir şekilde süt kabı bırakılmaz, bırakıldığı takdirde içine kötü ruhların gireceğine ve o sütün artık bozulmuş olacağına inanılır. Teknede peynir yaparken, peynir yapan kadının regl döneminde olmaması gerekmektedir, eğer regl ise o peynirin çok çabuk bozulacağına inanılır. Tıpkı peynirde olduğu gibi turşu yaparken de kadının regl döneminde olmaması gerekir. Yoksa onun yaptığı turşu da bozulur.

2. 1. 3. Yaylada Üretim

18. Yüzyılda Batı Toplumlarında meydana gelen sanayi devrimi geçen zamanla birlikte tüm alanlarda kendini göstermiş ve tüm ülkeler bundan etkilenmiştir. Bugün Çambaşı'ndaki üretim ve tüketim de sanayileşmeden nasibini almış bulunmaktadır. Yaylacılıkta asıl amacın hayvancılık olmasına bağlı olarak hayvan ve hayvansal gıdaların üretimi fazladır. Günümüzde yaylaya çıkan çoğu insanın yaylada soğuk bir yayla ayrıntı içmek yerine yanında götürdüğü ya da oradan temin ettiği meşrubatları tüketmesine

rağmen yaylacılar hayvancılık yapmaya ve üretime devam etmektedir. Yaylacılar hayvancılığın yanı sıra arıcılıkta yapmakta ve dolayısıyla da bal üretimi olmaktadır. Ancak arıcılıkta dikkat edilmesi gereken arıların, balını sarağ(u)(Fotoğraf 29) denilen çiçekten yapmamasıdır. Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre bu çiçekten yapılan balın zehir etkisi söz konusudur. Hatta halk arasında “*deli bal*” olarak adlandırılan bal, arının sarağ(u) çiçeğinden yaptığı baldır(KK20).

Çoğunlukla hayvancılık ekonomisine dayalı olan yayla ve yaylacılık, günümüzde yapılan alt yapı ve teşvik çalışmaları ile turizme de açılmaya başlamıştır.

Çambaşı, sahil boyunda yahut yöresel adlandırmayla Cenik'te oturanlar için vazgeçilmez bir ticaret merkezidir. Çok sayıdaki dükkânı, çeşitli meslek mensuplarına ait iş yerleri, fırınlar, hanlar, kahvehanelerle birlikte Mayıs- Ekim ayları arası yaylaya çıkan yaylacılara hizmet vermektedir. Yaylada hayvan sürülerinden süt ve süt ürünlerinin (peynir, tereyağ, yoğurt) yanı sıra et, deri, yün, yapağı ve diğer ürünler sağlanır. Çambaşı'na yerleşim yeri olarak baktığımızda tarihsel süreç içerisinde Ordu halkının belirli bir dönem böceklerden dolayısıyla da sıtma denilen hastalıktan korunmak amacıyla yazları çıktığı bir yer olmanın dışında ekonomik yönü daha ağır olan bir yer olduğunu görmekteyiz. Bu nedenledir ki Çambaşı'nda hayvancılık ve tarım yapılmaktadır. Hayvancılık yapan aileler ya da gruplar çoğunlukta küçükbaş hayvan yani koyun yapmaktadır. Bu koyunların eti, sütü, yünü onlar için ekonomik kazanç kapısı olmaktadır. Süt ve süt ürünleri Çambaşı merkezde Pazartesi günleri kurulan pazarda satışa sunulmaktadırlar. Daha önceki yıllarda sadece Çambaşı pazarında satışa sunulurken bugün Ordu merkeze de satış amaçlı getirilmektedir.

Sanayi devriminin bir sonucu olan tüketim kültürü insanların yaşamının her karesine girmesinin bir sonucu olarak, yün yatakların yerini sünger yataklar almış, bunun sonucunda da yün kullanımı azalmıştır. Çambaşı'nda

koyunların sütünün dışında yününden de yararlanılmaktadır ve bir kuzudan 1 kg, bir koyundan da 3 kg yün elde edilir. Türkiye'nin dışa açılımının sonrasında yünün satışı önceki yıllarda yüksek iken son 15-20 yıldır azalma göstermiştir. Bunun nedeni olarak da yaylacıların belirttiği, sünger yatakların yaygın hale gelmesi ve gençlerin de sermesi ve kaldırması zor oluyor, düzgün de durmuyor diye yün yatak tercih etmemesi(KK7)dir. Yünlerin değerlendirilmesi ve halkın mağdur olmaması için dokuma fabrikalarının kurulması istenmekte ancak bu fabrikaların kurulma maliyetinin yüksek olması nedeniyle dokuma fabrikaları kurulamamaktadır. Bu da yünün kullanım oranını düşürmekte sonuç olarak da yaylacıyı zor durumda bırakmaktadır. Oysa Ordu'ya ya da Çambaşı'na yakın bir yere dokuma fabrikası kurulmuş olsa hem halk kazanmış olur hem ülke kazanmış olur. Akabinde de yine sağlıklı nesillere kapı aralanmış olur. Eskiden hanımlar el tezgahlarında kendileri için dokuma yapıyorlarmış. Kolan, kilim dokurlarmış(Fotoğraf 30) ancak günümüzde bu dokuma da yapılmamaktadır. Kaynak kişilerden edinilen bilgiler, iplerden hazır dokuma şeklinde piyasada satılan halı parçalarının dokumayı sekteye uğrattığı yönündedir(KK7). Burada sanayileşme ile birlikte gelen tek tipleşmeye de dikkat etmek gerekiyor. Tek tipleşme kültürel farklılıkların, özgünlüğün yok olmasına sebep olmaktadır. El sanatları ve dokumalar bu yaylada korunması gereken kültürel varlıklardır. Karadeniz'deki bir bayanın hayallerindeki motif ya da desenlerle farklı bir bölgede yaşayan bayanınki farklı olacaktır. Toplumların kültürel özelliklerini ya da yaşamlarına dair bilgileri onların kullandıkları malzemelerden edindiğimizi düşünürsek bize bilgi verecek olan unsurları yitirmiş oluruz. Önceden hanımların kendi ihtiyaçları için dokudukları halı ve kilime kattıkları kültürel kimliği bugün görememekteyiz. Fabrikasyon ürünü olan halı ve kilimlerin daha ucuza geliyor olması halkın bunları tercih etmesine sebep oluyor. Ancak burada bir dokuma fabrikası kurulmuş olsa ya da dokumacılık teşvik edilse hem yaylacının yünü değer kazanır hem hanımlar harçlığını çıkarır hem de Çambaşı yaylasının da kendine has dokumaları korunmuş olur ve turizm amaçlı satışa sunulur.

2. 1. 4. Yaylada Günlük Yaşam ve Yayla Şenlikleri

Yaylada günlük yaşama baktığımızda çobanların hayvan otlatmak amacıyla sabahleyin günün ilk ışıklarıyla hayvanlarla ağıllardan ayrıldığını görmekteyiz. Daha önceki yıllarda koyunlar sağılırken günümüzde sağılmamaktadır. Bunun nedeni olarak da süt ve süt ürünlerinin kazanç sağlamadığı kaynak kişiler tarafından ifade edilmektedir. Koyunlar besi için yetiştirilmekte ve etinden kazanç sağlanmaktadır. Kuzuların beslenmesi için koyunların sağılmaması gerektiği, olur ki koyun sağılırsa kuzunun beslenemeyeceği ve zayıf kalacağı, o zaman da para etmeyeceği belirtilmektedir. Hayvanların otlatılmaya gönderilmesinin ardından yayla evinde kalan aileler yayladaki zamana bağlı olarak farklı işlerle meşgul olurlar. Yaylaya yeni çıkmış ise öncelikle yayla evinde temizlik yapılır. Eğer bir önceki yıl yayla evinde eşya bırakmışsa, rutubetlenmiş olma ihtimaline karşı tüm eşyalar elden geçirilir, halı, kilim, hepsi yıkanır. Yayla da su sorunu fazla yaşanmamaktadır. Hemen hemen her evin önünde kuyu suyu mevcuttur. Tabi burada 2007 yılının Temmuz ayında Çambaşı Yaylasına sınır komşu olan Giresun'un Karagöl Yaylası'nda hala karla karşılaştığımızı belirtmekte fayda vardır. Çambaşı'nın da yüksek obalarında kar kalkmadığı zamanlar mevcuttur. Ancak her ne kadar kar kalkmamış olsa da Çambaşı'nda yazın güneş varlığını hissettirir. Dolayısıyla yaylacı hanımlar yayla evini temizlerken yatağı yorganı güneşe çıkarır ve güneşletir. Eğer gerekiyorsa yatak ve yorgan sökülerek yünü yıkanır ve "yün ditmek" denilen işlem yapılarak tekrar dikilir. Yün ditmek denilen işlem temizlenmiş yünün tel tel olacak şekilde elden geçirilmesidir. Bu genellikle elde yapılır, bazen yün tarağı kullanılır. Bunun dışında, ailenin bahçesi varsa çoğu zaman bahçesiyle ilgilenmektedir. Zamansal olarak uygun ise yani mayıs- haziran aylarında ise, mantar(Fotoğraf 31) toplamaya giderler. Bazen doğada kendisi yetişen otlardan toplamaya giderler. Özellikle turşu yapılacak otlar toplanır ve turşular kurulur. Burada turşu yapmak işlemine "turşu kurmak" denilmektedir. Eğer hayvanlardan elde edilen süt varsa, o peynir yapılır. Peynir yapımında hazır

maya kullanılmaktadırlar. Eğer zamansal olarak ağustos ise, çocukları okula gidecek olan aileler kışlık hazırlıklarını yapar. Çünkü eylülde okulların açılması durumunda yayladan dönmesi gerekmektedir. Aynı kışlık hazırlığı eylül ya da ekimde dönecek olanlar tarafından da yapılmaktadır. Hanımlar genellikle bu işlerle ilgilenirken Çambaşı'nda erkekler Çambaşı merkezde olur ve kahvehanelerde zaman geçirir.

Tania Modleski, büyükşehir hayatının, büyük ölçüde katlanılmaz hale gelirken eğlence tekniklerinin de buna bağlı olarak geliştirildiğini ve de şehrin yol açtığı acının eğlence yoluyla kabul edilebilir hale getirmenin kaçınılmaz olduğunu söyler(Modleski, 1998). Modleski'nin de ifade ettiği gibi eğlence farklı amaçlarla düzenlenebilmekte ve farklı işlevleri olabilmektedir. Örneğin festival, şenlik ve bayramlar birleştirici, uzlaştırıcı veya bütünleştirici özelliklere sahiptir. Karadeniz Bölgesinde düzenlenen yayla şenliklerinde statü, cinsiyet, yaş, ırk ayrımı yapılmaksızın farklı sınıflar taşıyan pek çok insan kol kola girerek yüzlerce metre uzunluğunda halaylar oluşturabilmekte ve hep birlikte, kemençe nağmeleri eşliğinde horon tepebilmektedir.

Yayla da Temmuz ayı içerisinde Kültür ve Turizm Müdürlüğü'nün de katkılarıyla belediyenin düzenlediği yayla şenlikleri yapılmaktadır. Çambaşı'nda bu şenlikler yerel yönetimler tarafından yapılmaktadır. Bu şenliklerle ilgili organizasyonun yerel yönetimler yerine profesyonel organizasyon yapan şirketlere verilmesi durumunda bu şenlikler tek tipleşmeye ve dolayısıyla da yöresel özelliklerini ve özgünlüklerini kaybetmeye başlar. Ancak Çambaşı yaylasındaki şenlikler yerel yönetimler tarafından yapıldığı için henüz tek tipleşme söz konusu değildir. Çambaşı'ndaki şenlikler yıla göre değişiklik arz edebilmekle birlikte genellikle 3-4 gün sürmektedir. Yayla şenliklerinde yayla halkı zaten bu şenliklere iştirak etmektedir. Bu şenlikler sırasında müzik grupları getirilmekte, yarışmalar, çekilişler yapılmaktadır. En güzel koç(Fotoğraf 32), en güzel peynir(Fotoğraf 33), en güzel yöresel kıyafet(Fotoğraf 34) yarışması yapılmaktadır. En güzel peynir yarışmasını yapan bellekte hanımların evde

kendilerinin peynir yapmasını teşvik amacı mıdır bilinmez ama sebep her ne olursa olsun bu tip yarışmaların devamlılığı faydalıdır. Çünkü hanımlar evlerinde sürekli peynir yaparlarsa o işte ustalaşacaklardır, dolayısıyla da bu yarışmalarda birincilik alınacaktır. Halı kilim gibi dokuma ürünlerinde tek tipleşme olduğu gibi giyim kuşamda da tek tipleşme söz konusudur. Halk bunu fark etmiş olacak ki en güzel yöresel kıyafet yarışması düzenliyor ve bu kıyafeti giyinmiş olan bayanı ya da erkeği yaptığı şeyin doğru ve ödüllendirmeye değer olduğu mesajını verecek şekilde ödüle tabi tutuyor. Tabi burada bu yarışma bilinçli bir kurgu olmayıp başka bir yörede uygulandığı için yapılıyor da olabilir. Görüşmelerimiz sırasında kaynak kişiler bu yarışmanın aslında farkında olmadan geliştiğini ve yapılmaya başlandığını ifade ettiler. Hiçbir şey tesadüfi değildir diye düşünürsek eğer, bu orada bulunan toplumun belleğinde var olanı sergilemek istemesinin bir sonucudur diyebiliriz. Şenlikler sırasında yapılanlara tekrar baktığımızda geçmiş yıllarda at yarışları yapılırken günümüzde bunun yerini jip yarışmalarının aldığını görmekteyiz. Yaylada daha önceden belirlenmiş olan engebeli bir arazide jip yarışları(Fotoğraf 35) yapılmaktadır. Yine daha önce belirlenen güzergâhlarda Vosvagen yarışları yapılmaktadır. Bulunulan mekana bakıldığında burada motorlu yarışmaların yanı sıra at yarışlarının da devam etmesi coğrafi olarak daha uygundur. Çünkü yaylalara motorlu taşıtların girmesi o yaylaların doğal dokusunun bozulmasına buna bağlı olarak da yakın zamanda yayla özelliğini yitirmesine sebep olacaktır. Daha önceki yıllarda boğa güreştirilir, horoz dövüştürülür, erkekler arasında güreş tutulmuş(KK1). Türklerin ata sporu olarak söyleyebileceğimiz güreş tutma günümüzde yapılmamaktadır. Ayrıca günümüzde boğa güreşi, horoz dövüştürme de yapılmamaktadır. Bunun nedeni olarak da gençlerin buna ilgisiz kalması dile getirilmektedir. Her davranışın bir nedeni olacağı düşüncesiyle yola çıkarak bu ilgisiz kalışının nedenin de kitle iletişim araçları sonucu eğlencelerin her geçen gün tek tipleşmeye gitmesidir diyebiliriz. Burada irdelediğim değişen ve gelişen dünyadan geri kalınması değil zamana, mekana ve bulunulan kültürel yapıya uygun bir değişim ve gelişimdir. Elbette ki geçen zamanda siz geri kalamazsınız ancak, bu

zamana ayak uydurma alelade bir uyma şeklinde değil kendinin ve değerlerinin farkında olarak olmalıdır. Çambaşı'nda yapılan ve özellikle iç turizme yönelik gerçekleştirilen bu etkinlik ve şenliklerin, hiçbir duyuru, teşvik veya zorlama yapılmadan 25–30 (KK12'nin verdiği bilgilere göre) bin kişinin bir araya geldiği çok önemli kültürel ve rekreasyonel faaliyet olduğu bilgisiyle hareket ettiğimizde bunun bizim kültür aktarımımız için ne kadar önemli olduğunu anlarız. Geçmişte Anadolu'nun her yerinde Türk eğlence anlayışının varlığı söz konusu iken bugün standartlaşmış yapay eğlenceler yapılmaktadır. Çambaşı henüz turizmin tam gerçekleştirildiği bir mekan değildir. Mademki burası 1991 yılında turizme açıldı ve henüz turizm yoğun değil, o halde gelişecek olan turizmin kültürel dokuyu bozmadan gelişmesi tavsiye edilmektedir.

Yayla şenliklerinin dışında çocukların yaşamına ve ne tür oyunlar oynadığına baktığımızda, Çambaşı'ndaki bir çocuk, ip atlama, saklamaca, tek bacak, uçurtma uçurma, çelik çomak, süldür, bıçak oyunu, beştaş, aç kapıyı bezirgan başı, yumak saklamaca, uzun eşek, çıkrık oyunu, sektirmece, su içinde beştaş toplama, birdirbir, yakan top gibi sokak oyunları oynamaktadır. Bu oyunların içinde kız çocukları beştaş, aç kapıyı bezirgan başı, yumak saklamaca, evcilik, kız kınası oyunlarını oynarlar. Erkek çocukların oynadığı oyunlardan çelik oyunu şu şekilde oynanır: Birkaç kişi ile oynanan oyunlardandır. Bir çocuk ebe olur ve elinde biri uzun biri kısa olmak üzere iki değnek olur. Ebenin karşısında bulunan çocuklarda da değnek bulunur. Ebe elindeki çeliği birine atar ve çeliği attığı kişi isterse o çeliği çeler(yönünü değiştirir) istemezse çelmez. Ancak çelmeme durumunda o kişinin yerinden kımıldamaması gerekir. Ebe bu çeliği çelmeğe kalkışana elindeki diğer çubukla dokunur ve yandın diyerek onun oyun dışı kalmasını sağlar. Yanan oyuncu ebe olur ve oyun bu şekilde devam eder. Bu oyunda önemli olan ebe olmadan oyunu uzatabilmektir.

Çelik- çomak oyunu ise: bu oyunda iki taraf vardır. Gruplar bir veya birden fazla oyuncudan oluşur. Tarafların ortasına kale denilen bir taş dikilir

ve taraflardan biri sayışmaca sonucu oyuna başlar. Oyuncu elindeki kalın değnekle kısa bir çomağı karşıdaki oyuncuların tarafına ve mümkün olduğunca uzağa atar. Bu çomak yere düşmeden karşı taraf oyunculardan biri tarafından vurulursa, atan kişi sırasını kaybeder ve kaleden ayrılır.. kale'den atılan çelik'in çalınması sırasında, çelik eğer kale denilen dikili taşın arkasına düşmüşse, bu takdirde kalede oyuna başlayan oyuncuların kazanmış oldukları bütün sayıları da kaybetmiş olurlar. Kaledeki oyuncuların hepsinin oyundan çıkarılması halinde oyun bitmiş olur. Çelik çomak oyununda sayı, çomağın kale taşına vurmaya üzere elle atılışı sırasında, kaledeki tarafından çelinip uzağa düşürülmesiyle elde edilir. Kale ile çomağın düştüğü yeri ebe adımlarıyla ölçer. Süldür oyunu da çelik-çomak oyununun bir başka şeklidir.

Çocuk oyunlarını sınıflandırdığımızda mendil oyunları içerisinde yer alan Yağ Satarım Bal Satarım adlı oyun Çambaşı'nda yaşayan çocuklar tarafından oynanmaktadır. Erkek çocukların oynadığı ve Çomak(Tahta, Sopa, Değnek) İle Oynanan Oyunlar içerisinde yer alan Godal Oyunu burada da oynanmaktadır(Ersoy, 2004: 46). Bunun dışında kız çocukların oynadığı ve iç mekân oyunu olarak söyleyebileceğimiz evcilik oyunları oynanmaktadır. Bu evcilik oyunu evde hanımların yaptığı bez bebeklerle ya da fabrika ürünü olan oyuncaklarla oynanmaktadır. Evcilik oyununa erkek çocuk katılmak istediğinde bir evin dış işlerini yapar şekilde oyunda görev alır. Dış işlerde görev alan çocuk bahçede yetiştirilen kabaklara çubuk batırmak suretiyle eşek yapmakta ve bu eşekle de yük taşıyan bir insanı rol olarak oynamaktadır. Kabağın gövdesine birbirine dikdörtgen şeklinde olacak şekilde çubuklar batırılır ve böylelikle eşeğin bacak kısmı yapılmış olur. Daha sonra bu bacaklara hizalı olarak ve kabağın uzunluğu hesaba katılarak tekrar çubuklar batırılır. Böylelikle de yükün takılacağı semer oluşturulur. Buradaki çocuklar arasındaki oyun ve oyundaki görevlendirmeler sosyal yapıdaki cinsiyet rollerini ortaya koymaktadır. Bir evde kadının ve erkeğin rolünün ne olacağı ya da olduğu, çocuk oyunlarından yansımaktadır. Daha önceki

metinlerde de geçtiği üzere kadın ev içi işlerle meşgul olurken erkek dış mekân işleri ile meşgul olmaktadır.

Toplumların yazılı kültürlerinin, geleneklerinin yanında bir de sözlü kültürleri vardır. Sözlü kültür açısından Çambaşı bir hayli zengin bir yapıya sahiptir. Her yerde olduğu gibi Çambaşı'nda da sözlü kültür ürünleri olarak efsane, türkü, atasözü, bilmece vs. mevcuttur. Çambaşı'nda anlatılan efsanelere baktığımızda Elik Keçisi efsanesi, Çoban Bağirtan Efsanesi, Pandeli Baba Efsanesi, Yedi Gelinler Efsanesi anlatılmaktadır(Ek 5). Bu efsanelerin yazılı metinlerde yer almasının yanında turizm amaçlı kullanılırken kişiden kişiye aktarımı da gerekmektedir. Örneğin gelen turist çoban bağirtan çeşmesinden buz gibi suyu içerken ona oranın efsanesi anlatılsın. Yine Emine Pınarı(Fotoğraf 36) denilen yerde ne olmuş, oranın hikayesi ya da orada yaşananlar nedir bunlardan bahsedilsin. Dolayısıyla sözlü kültür ürünleri korunmaya ve aktarılmaya devam etmelidir. Çambaşı'nın türkülerini ise kaynak kişilerden edindiğimiz bilgiler doğrultusunda aktaralım:

Görünür Melet Çayı Çambaşı yaylasından
Öyle bir yar sevdim ki ölüyom sevdasından

Ateşim sönük yanar,
Yürek durmadan yanar.
Yarin gönlü çok ince,
Her güleni dost sanar.

Bir başka Çambaşı türküsü;

Çambaşı'nda çarşılar,
Yarım koyun arşılar.
Yedi yıldır seviyom,
Size n'oldu komşular?
Çambaşı'nın evleri,

Çamdandır çivileri.
 Oturmuş koyun sağar,
 Terlemiş memeleri... (K.K.23)

Sıtkı Çebi'nin çalışmasında Çambaşı Gelin Türküsü olarak geçen türkü de şu şekildedir.

Saç saçayak üstüne saçtan yücedir,
 Baba evi dedikleri bir bu gecedir.

Çambaşı'na çıktım anam çıram yanmadı,
 Dört yanıma baktım anam kimsem kalmadı,
 Mektup saldım geriye anam, kardeş gelmedi.
 Sazak yere ev yapma anam o batar gider,
 Uzak yere kız verme anam o yiter gider,
 Babamın el kadar ekmeği gözümde tüter.
 Teperim teperim tepe delinmez,
 Bakarım bakarım sılam görünmez.
 Çevirdim eteğimi vurdum belime,
 Ayrılık defterimi aldım elime(Çebi, 2000; 106).

2. 1. 5. Yayla Turizmi Çerçevesinde Yaylada Yapılan Etkinlikler

Çambaşı Yaylası, hemen hemen 5–6 yüzyıldır Ordulu aileler tarafından sadece yaylak olarak değil, on dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren sayfiye yerleşme yeri olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla burası kalabalık nüfusu olan bir yer konumundadır. Örneğin geçen yüzyılda Ordu şehri küçük bir kasaba durumunda iken Çambaşı Yaylası 2000'den fazla evi ve zengin çarşısı olan büyük bir kasabadır(Çebi, 2000: 15). Yaylada bu kadar kalabalık insanın olması iyi- kötü her türlü etkinliğin yapılmasını beraberinde getirmiştir. Yayla turizme açılmadan önce orada yaşayan yayla halkının kendince yaptıkları eğlenceler günümüzde yayla turizmi çerçevesinde yapılmaya başlanmıştır. Örneğin burada Yayla turizmi çerçevesinde genel itibariyle yaylada yapılan etkinliklere baktığımızda yöresel olarak yapılan

geleneksel yayla şenlikleri, gösteri kültürünün bir aracı olan medya ile birlikte yakın- uzak herkesi bu eğlenceye ortak etmektedir.

Çambaşı Yaylasında yıllarca farklı zaman dilimlerinde yapılan şenlikler, Yokuşdibi Belediyesinin çalışmalarıyla her yıl Temmuz ayının ortasında bir tarihe denk gelecek şekilde “Yayla Şenlikleri” adı altında düzenlenmiştir. Bu şenlikler Ordu İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’nün de katkılarıyla bu yıl onuncu yılı olacak şekilde yapılmaktadır. Şenlikler kapsamında çeşitli yarışmalar, çekilişler yapılmakta ve yöreden ve ülke genelince tanınmış ses sanatçılarından sanatçı getirilmekte halkın eğlenmesi sağlanmaktadır. Bu şenlikler esnasında yöre halkı ya da yayla da yaşayan halk kendi üretimi olan ürünleri satışa sunmakta ve gelir elde etmektedir. Bunun yanında yaylanın soğuk sularından habersizmişçesine, şenliklere getirilip satışa sunulan meyve sularını, kolaları, sodaları ve de alkollü içecekleri söylemekte fayda var(Fotoğraf 37). İçildiğinde soda etkisi yapan yayla suları varken dışarıdan soda getirilmesinin tamamen tüketim kültürünün bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca yayla suları zaten soğuk iken o suların soğuk olması amaçlı termos kullanılması(Fotoğraf 38) da yine tüketime ve kitlelerin tüketim kültürünün yaylalara da sızmaya başladığını gösteriyor. Çambaşı’na dışarıdan ürün getirmektense orada var olan ürünlerin tüketilmesinin daha uygun olacağı kanaatindeyim. Çünkü insanlar yukarıda bahsettiğimiz içecekleri rahatlıkla kentlerde bulabilirken, yaylalarda var olan yayla sularını aynı rahatlıkta ve kolaylıkta kentlerde bulamayabilirler. Dolayısıyla mekanlarda, zamana ve mekana uygun davranışın gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Örneğin mekana uygun olmayan bir meyve suyu kutusunun sokağa alelade atılması gerek doğa tarafından gerek orada yaşayan halk tarafından hazmedilir bir durum değildir. Şenlikler süresince yaylaya ziyaretçilerin geldiğini ve de halkın ürününü pazarlayabileceği ideal zaman dilimi olduğunu düşündüğümüzde, gelen ziyaretçilere ve turistlere satışa sunulan ürünler yöresel örgü ve dokuma çoraplar, Keşan denilen kumaştan yapılmış kol çantaları(Fotoğraf 39), kültürel animasyon amaçlı tasarlanmış bakır üzerine işlemeli objeler(Fotoğraf 40), tahta kaşıklar,

dokuma çantalar, Keşan denilen kumaştan yapılmış gömlek(Fotoğraf 41), etek ve çeşitli şekilde dizayn edilmiş kıyafetler, geçmişini anımsatacak olan ve bakırdan yapılmış gaz lambası, idare lambası ve lüküs dediğimiz aydınlatma aletleri göze çarpılmaktadır. Bunun yanında yöredeki meyvelerden yapılan pekmezlerden yapılmış pestiller(Fotoğraf 42) ve süt ve süt ürünlerinden olan peynir, tereyağı, çökelek yöre halkının satışa sunduğu ürünler içerisinde sayılabilir. Kaynak kişilerden edinilen bilgilere göre 25–30 bin kişi bu şenliklere katılmaktadır. Şenlikler dışında yaylada yapılan turizm çalışmalarına baktığımızda, Çambaşı'nın yayla turizmine açılmasının üzerinden 18 yıl geçmesine karşılık, yayla turizmi adına kayda değer herhangi bir çalışma yapılmadığı dikkatimizi çekmiştir. Bir yerin turizme açılması ve turist ağırlayabilmesi için ivedilikle yapılması gereken alt yapı çalışmaları dahi yapılmamış bulunmaktadır.

Yayla Turizmi çerçevesinde şenliklere gelen insanların konaklaması için Çambaşı yaylasında herhangi ciddi bir konaklama tesisi çalışması yapılmamıştır. Dolayısıyla turist geldiğinde kalacak yer sorunu söz konusudur. Bu problemin çözülmesi ancak yaylanın doğal dokusuna uygun bir şekilde çözülmesi gerekmektedir. Konaklama ihtiyacını karşılamak amaçlı yapılacak olan konutların mekana uygunluğu önemlidir. Örneğin her obaya on beş yirmi tane tek katlı ahşap kaplamalı kulübe tarzı evler yapılabilir. Tabii burada çağın gerekleri dikkate alınarak yapılacak olan kulübelerin iç mimarisi ve donanımı, kentteki bir daireyi aratmayacak şekilde olmalıdır.

2.1.6. Yayla Turizminin Ülkeye Katkısı

Yayla turizmi yeşil turizm içerisinde yer alır. Dolayısıyla çevreye karşı duyarlı, halkın gelenek, görenek ve adetlerine saygılı olmayı gerektiren bir turizm anlayışıdır. Bu turizm biçimi her şeyden önce insanlara deniz, kum, güneş dışında alternatif mekan olarak ortaya çıkmıştır.

Yayla turizmi ÷lkemizde değişen zamanla birlikte neredeyse yok olmaya yüz tutmuş olan yayla kavramının ve de yaylacılık faaliyetinin tekrar gün yüzüne çıkmasına sebep olmuştur. Yurt içinde ve yurt dışında deniz turizmi dışında turizm mekanları arayanlar için bir seçenek olmuştur. Dolayısıyla sahil boyunda ya da tarihi yerlerde meydana gelen yığılmaların ÷lkenin diğer alanlarına da yayılmasına sebep olmuştur. Günümüzde eski önemini kaybeden hayvancılık faaliyeti turizm sonucu değer kazanmış, insanlar sırf bir turistin yemesi için hayvan besler olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME VE ÖNERİLER

Bir toplumun ya da topluluğun kültürel birikiminin olması ve bu birikimin zamanla değişim ve dönüşüme uğraması kaçınılmazdır. Zamana bağlı olarak ve değişen küresel koşullar sonucu “İnsan gruplarının belleği nasıl taşınır ve nasıl korunur?” sorusuyla birlikte yayla, kültür, gelenek ve turizm kavramlarını Çambaşı Yaylası örneğinde incelemiş bulunmaktayız(Connerton, 1999: 8).

Çambaşı Yaylasının geçmişinde var olan ve geleneksel yaylacılık amaçlı kullanımı günümüzde Turizm ve spesifik olarak da Yayla Turizmi şeklinde bir tür şekil değiştirmektedir. Ancak burada var olan gerek yaşam biçimlerinin gerek doğal düzenin gerekse kültürel değerlerin yeni yapılanma ya da yeniden yapılanma içerisinde kurulacak olan denetim, erk hiyerarşisini etkileyecek ve de artık Çambaşı Yaylasında yaylacı dışında birçok kişi ya da işletme söz sahibi olacaktır. Bu nedenle Çambaşı Yaylasında başlaması planlanmış olan yayla turizminin Çambaşı halkına ne getireceği ya da onlardan neler götürebileceği önemli bir sorunsaldır. Kültürel değerlerin varlığının ve korunmasının üzerinde önemle duran SOKÜM açısından Çambaşı’ndaki durum nedir ve neler yapılabilir?

Çambaşı yaylasında turizmden bahsederken turistik yatırım ve finansman politikasının, kamu ve özel sektör işbirliği içinde gerçekleştirilmesi gerektiğini belirtmek gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda da, kamu sektörü alt yapı yatırımlarını üstlenirken, özel sektör üst yapı yatırımlarını gerçekleştirmelidir. Turizm yapılanması gerçekleşmeden önce bu alanda hizmet verecek olan turizm işletmelerinin yayla turizmi konusunda bilgilendirilmesi gerekmektedir. Yayla turizminin yeşil turizm içerisinde yer aldığı ve varlığını ancak ve ancak doğal çevrenin korunmasıyla sürdürebileceği vurgulanmalı ve turistik yatırımların, yer seçim kararlarında,

doğal, sosyal ve kültürel çevrenin korunması ve bununla ilgili sorunların birlikte değerlendirilerek gerçekleştirilmesi gerekmektedir.

Yaşamın farklı karelerine ait deneyimlerimizin tecrübelerimize dayanak olduğu ve bugün var olan imgelerimizin de toplumsal düzene dair fikir verdiği bilinciyle Çambaşı'na baktığımızda ise Çambaşı'nın geçmişine ait imgeler bize Çambaşı'nda var olan toplumsal düzeni gösterir. Bu imgelerin ritüel olarak tekrarı ya da günlük yaşam içinde gayri ihtiyari tekrar edilmesi bu düzenin sürdürülmesine olanak tanımaktadır. Bir toplumsal düzenin tamamen sürmesi söz konusu olamayacağı gibi sıfırdan değişmesi durumu da söz konusu olamaz. Connerton, "Toplumlar Nasıl Anımsar" adlı kitabında belleği 'Deneyimsel bellek ve Bilişsel bellek' olarak ayırır(Connerton, 1999: 40) ve bilişsel belleğin kodlama esasına dayandığını söyler(Connerton, 1999: 46). Bu çerçevede, yeni olan her şey bir nebze de olsa eski olandan destek alır ve ona gebedir, diyebiliriz. Yani geçmişin bilgisi bıraktığı izlere bakılarak elde edilir ve bugünü anlamlı kılan anılarımızı ve anımsamalarımızı ancak bizi kuşatan çevreye bağlayarak koruyabiliriz. Burada hemen şunu da belirtmekte fayda var, her değişim ya da dönüşüm geçmişten izler taşıyacağı için bir tür korumadır. Bu açıdan Çambaşı'nda da korunması gereken kültürel unsurlara dair sorularımıza baktığımızda örneğin: Turizmciler, Çambaşı yaylasında hangi kültürel kodları kullanarak bir turizm ve tanıtma sektörü yaratabilirler? Geleneksel yayla mutfağında hangi yemek, bu yayla için değerlendirilebilir ve bu yaylanın simgesi olabilir? Nasıl bir mimari yapılanma olabilir ve geleneksel mimarinin hangi özellikleri yeni yapılanmada kullanılabilir? gibi sorular akla gelmektedir. Brikhu'nun da dediği gibi: "Bir toplumun kültürüyle; ekonomik, politik ve diğer kurumları yakından ilişkilidir. Hiçbir toplum önce kültürünü sonra kurumlarını ya da önce kurumlarını sonra kültürünü geliştiremez. Ayakta kalabilmesi için ikisi de aynı derecede önemlidir, beraber ortaya çıkar ve gelişir, birbirinden etkilenirler."(Parekh, 2002: 194) Bu perspektiften baktığımızda Yayla Turizminin Geleneksel yaylacılıktan destekle varlığını ortaya koyabileceğini söyleyebiliriz. Çünkü yayla sadece bir coğrafi mekân değil, yaşamın içerisindeki bir yaşam şeklidir. Yayla turizminin tarihine yönelik

yukarıda dile getirilen en önemli özelliklerden biri yayla turizminin varlığının ve yaşamasının ancak yöresel örf, adet ve uygulamaların korunmasıyla olacağıdır. Her çağın ve topluluğun kendine özgü inançları, gereksinimleri, deneyimleri ve ülküleri söz konusu olduğu için insanların gelişmesi kültürlerle uyumlu olmasına ve geçmişten günümüze gelen kültürel mekanları korumasına bağlıdır. Dolayısıyla Çambaşı yaylasının tarihinde yer alan inanışlar ve dinler nelerdir ve de korunması gereken kutsal mekanlar hangileridir diye baktığımızda Semen obasında karşımıza bir kilise çıkar ve bu mekan inanç turizmi amaçlı korunabilecek ve de ziyaret edilebilecek kutsal mekanlardandır. Yine Seyit obasında bulunan Seyit tepesindeki evliya ziyaret edilebilir.

Çambaşı Yaylasında günümüzde geleneksel yaylacılığın ekonomik manada gerilemesi ama buna rağmen de orada bir yaylacılık anlayışının devam ediyor olması, yayla turizmi üzerinde durmayı gerektirmektedir.

Turizmin diğer çeşitlerinde olduğu gibi yayla turizmi ile ilgili olarak gerçekleştirilecek olan faaliyetlerin, Turizmi Teşvik Kanunu'ndan yararlanabilmesi için 2634 Sayılı Turizmi Teşvik Kanunu kapsamı içinde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Çeşitli devlet kuruluşları ve bakanlıklar Türkiye'de yayla turizmini geliştirmek amacıyla bu konu ile ilgili birçok alanda çalışma içerisine girmişlerdir. Yayla Turizmini geliştirmek amacıyla oluşturulan Turizm Teşvik Kanunu sonucu çalışma alanımız olan Çambaşı Yaylası imara açılmıştır. Bayındırlık Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın işbirliğiyle imara açılan bu yaylada konaklama tesisleri inşa etmek mümkün olabilmektedir. Ancak bugün Çambaşı'na baktığımızda daha öncede belirttiğimiz üzere turizm amaçlı bir imar yapılmadığını görmekteyiz. Oysa turistlerin bir bölgeye gelmesi ve orada kalabilmesi için konaklama sorununun yaşanmaması gerekmektedir. Yaylalardaki yapılaşmanın doğal çevreyi olumsuz etkilememesi için yeni projelerde, özellikle Karadeniz'in özgün ahşap evlerinin yeniden ele alınarak yaygınlaştırılması gerekmektedir. Her bölgenin gerek kullanılan malzeme gerek yapının tipi olarak kendine

özgü bir yapılaşması söz konusudur. Karadeniz'in coğrafi yapısına ve doğal güzelliğine uygun olanı ahşap evlerdir. Dolayısıyla ahşap kaplama yayla evleri daha fazla turistlerin bölgeye gelmesini sağlayacaktır. Konut ve yapılaşmaya yönelik bir diğer öneri ise çok katlı yapılaşmadan ziyade obalara yapılmasını tavsiye edeceğimiz çeşitli sayılardaki tek katlı ahşap kulübelerdir. Bu tip bir yapılaşmada hem obalara oransal olarak eşit dağılım gerçekleşmiş olur hem de doğal çevre korunmuş olur. Obalara yapılması önerdiğimiz bu kulübeler, özel sektörde yapılmış olsa bile fiyatlandırılmasının devlet tarafından düzenlenmesi uygundur. Ayrıca Karadeniz bölgesinde sıkça rastlanan serender tipi evler de turistleri konaklatma amaçlı yapılabilir. Kıyı şeridi de olmak üzere kırsal bölgelerde beton yapılaşma yerine, ahşap yapılaşmanın öne çıkarılması gerekmektedir. Yapılaşmaya yönelik olarak şimdiden önlem alınır ve bir plan çerçevesinde yapılaşma gerçekleşirse Rize'nin Ayder Yaylasında yaşanan betonlaşma örneği Çambaşı'nda yaşanmamış olur ve bu da yayla turizmindeki gelişimi zamansal olarak geriletmemiş olur. Bu hem doğal çevrenin uyumu hem de Karadeniz bölgesinin nemli olan doğasından kaynaklı olarak faydalı olacaktır.

Konaklama ve turizme yönelik ticari işletmeler, turizmin gelişmesini etkileyen en önemli turistik etkinliklerdendir. Bu etkinliklerin başarısı, yöredeki turizm gelirlerinde de bir artış sağlamaktadır. Bu nedenle bölgede bu tip işletmelere yönelik yatırım çeşitli teşviklerin sağlandığı destekleyici politikalar izlenmelidir. Bu işletmelerin de yöre halkı tarafından kurulması çeşitli desteklerle sağlanmalıdır. Ayrıca işletmelerin gerek ulusal gerek uluslararası standartlarda hizmet sunmaları için gerekli denetleyici politikalar geliştirilmelidir. Bunun yanında işletmelerde özellikle yayla mutfağına özgü yemekler sunulmalı ve mesela Salı günü "Dürme Pancar Günü" ya da Cuma günü "Galdirik Günü" olarak ilan edilmeli ve bu günlerde yaylaya gelenlere bu yiyecekler ücretsiz ikram edilmelidir.

Turistlerin bir bölgeye gelmesi ve harcama yapması sonucu oluşan turizm gelirleri sayesinde bölgenin toplam gelir ve refahında meydana gelen

artış turizmin o bölgeye olan ekonomik katkısını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla Çambaşı'nda var olan doğal düzene ve kültürel yapıya zarar vermeksizin yapılacak olan bir yayla turizm planlaması, bahsi geçen yerleşim yerini geliştirecektir. Burada gerçek manada sürdürülebilir bir turizm planı yapılması zaruridir. Sürdürülebilir bir turizmin gelişiminin esası ise bir ülke/bölge/yöredeki turizm etkinliklerine dâhil tüm unsurların, ülke/bölge/yöre ekonomisine en faydalı şekilde koordine edilmesi ve yönlendirilmesidir.

Toplam turistik arzı ve toplam turistik talebi oluşturan öğelerin bütünü turizm ekonomisinin temelini oluşturmaktadır. Bu kapsamda, arzın temelini oluşturan yayladaki yerleşmelere ve kaynaklara göre var olan olanaklar, turistik organizasyonlarla bu kaynakları tüketmeden sürdürülebilir bir biçimde kullanılması ile toplam turistik arzı güçlendirecek organizasyona bağlıdır. Arzın başarılı olması talebi artıracaktır. Burada var olan kaynaklar nelerdir diye baktığımızda karşımıza kaynak olarak hayvancılık yapıldığı için süt ve süt ürünleri çıkar. Dolayısıyla yaylada yapılan peynir çeşitleri ve özellikle de kütür peyniri ön plana çıkarılabilir. Üretilen ürünler olarak baktığımızda sadece Çambaşı yaylasında yetişen ve halkın da sevdiği paldırı ve bu paldırdan yapılan turşu simgesel olarak kullanılabilir. Çünkü paldır dediğimiz bitki Ordu'nun başka bir ilçesinde ya da beldesinde yetişmeyen bir üründür.

Türkiye'de turizm hareketleri, güneş, deniz, kum ekseninde yer alan kıyı kesimlerinde yoğunlaşmıştır. Turistik yatırımlarda yine bu kesimlerde yoğunlaşmaktadır. Bu nedenle ulus ölçeğinde yatırımlar Ordu- Çambaşı gibi az gelişmiş ancak turizm yönünden gelişme gösterebilecek olanaklara sahip yörelere yönlendirilmelidir. Yaylalara yönelik turizm yatırımlarının yönlendirilmesi ulusal hedefler arasında yer almalıdır ve turizmi geliştirici yatırımlara yönelik mali yardım programları yapılmalıdır. Yayla turizminin özellikleri içerisinde yer alan bozulmamış doğal çevre ve kültürel yapı özellikleri Çambaşı için geçerli olan bir özelliktir. Örneğin hem coğrafi hem kültürel yapı olarak baktığımızda mesire yerleri turizm amaçlı ön plana çıkarılabilir. Çambaşı'nda bulunan Gili Gili çeşmesi yeni adıyla Emine Pınarı

mesire yeri tanıtılarak Gili Gili çeşmesinin hikayesi anlatılabilir. Yine Çoban Bağirtan çeşmesi tanıtılarak Çoban Bağirtan Efsanesi anlatılabilir.

Yayla turizminin özelliklerinden olan yöreye özgü örf ve adetlere özen gösterilmesi unsuruna bağlı olarak obalarda yöreye özgü el sanatlarının öne çıkarılması turistlerin taleplerini yönlendirmede önemli bir unsurdur. Örneğin yörede var olan el dokuması halı ve kilimler ön plana çıkarılmalı ve halk kendi ihtiyacı dışında dokuma yapma konusunda teşvik edilmelidir. Kilim dokuma tezgahları kurulmalı ve turistlerin yanında kilim dokunmalıdır.

Turizm pazarlarında iyi bir tanıtım ve olumlu imaj, talebi önemli ölçüde etkilemektedir. Dolayısıyla tanıtım ve pazarlama yönünden yetersiz olan Çambaşı'nda tanıtıma yönelik profesyonel çalışmalar yapılmalı ve gerekirse bu konuda profesyonel kişi ve kuruluşlardan yardım alınmalıdır. Her şeyin reklam aracılığıyla satışa sunulduğu günümüzde Çambaşı Yaylası için de daha etkin reklam kampanyaları yürütülmelidir. Yaylayı simgeleyecek şekilde kültürel animasyon tasarımları yapılmalı ve gelen turistlere ya da farklı kentlerde satışa sunulmalıdır. Örneğin Gili Gili çeşmesini simgeleyen anahtarlık tasarımı yapılabilir. Nasıl ki Eiffel kulesini simgeleyen anahtarlıklar varsa Serender tipi evleri simgeleyen anahtarlıklar da yapılabilir. Yine yaylacıları anlatacak şekilde, ata yatak döşek yüklemiş vaziyette önde giden bir yaylacı, ardında koyunlar, en arkada da yine bir yaylacı ve koyunların etrafında koyun köpeklerinin olduğu biblolar yapılabilir. Yapılamayacağına dair düşüncelere karşı da doğu kültürünün üretimi olan yedi filin ard arda sıralanması söylenebilir. Yedi fil bir inancı, yaylacı bibloları da bir yaşayışı temsil ediyor. Ayrıca serender motifinin işlendiği çanta şeklinde dokumalar, Serender şeklinde kalemler yapılabilir. Yine insanların yorgunluğunu atmak için bir fincan çay içtiği fincanların dışına yayladan manzaralar yerleştirilip: "Bu yorgunluk bu çayla geçmez, sen gel yaylada dinlen." mesajı verilebilir. Yaylada oynanan çocuk oyunlarında kullanılan araç gereçlerden örneğin bir çelik çomak oyunundaki çomaktan kalem yapılabilir ve sen hiç çelik çomak oynadın mı sorusu kalemin üzerine yazılabilir. Koyun sağan bir bayandan

buz dolabı süsü yapılabilir. Yine çoban bağırtan çeşmesi minyatür olarak soda açacağı şeklinde tasarlanabilir. Bakır süsleme kaplara yayla manzarası işlenerek satışa sunulabilir. Halkın kullandığı peştamal (Tranzon yöresindeki adıyla Keşan)kumaşından çanta, gömlek, elbise, etek, fular ya da saç bandı yapılabilir. Bütün bunlar yaylayı tanıtmak amaçlı hediyelik eşya olarak satışa sunulabilir. Ayrıca reklam olarak hazırlanmış yayla manzaraları, büyük kentlerin stresinde yorulan insanlara, otobüs duraklarında ve metro istasyonlarındaki reklam panolarından “Buraya gelin dinlenin” mesajı verecek şekilde yerleştirilebilir.

Çambaşı'na dair turizm amaçlı yapılabilecek çalışmalardan bir diğeri de doğal hayatın korunması ile ilgilidir. Daha önce burada yaşayan hayvanların korunması ve yaşaması muhtemel olan hayvanların Çambaşı'na getirilmesi, buraya yönelik turizm tercihini olumlu yönde etkileyecektir. Özellikle Çambaşı'nda yaşayan keklik, geyik, kurt, tilki, sincap, tavşan gibi hayvanlara yönelik avlanma yasağı uygulanmalı ve bu hayvanların neslinin devamı sağlanmalıdır. Çambaşı hayvanlarının yaşayacağı bir doğal hayvanat bahçesi oluşturulabilir. İnsan nasıl bir dünya tasavvur ederse öyle bir dünya için emek verir. Dolayısıyla da hayal ettiğimiz Çambaşı için emek veririz.

KAYNAKLAR

- ADORNO, Theodor W. **Kültür Endüstrisi Kültür Yönetimi**, İletişim Yay. İstanbul, 2007.
- BACHELARD, Gaston. **Mekanın Poetikası**, Çev. Aykut Derman, Kesit Yay. İstanbul, 1996
- BAKIRCI, Muzaffer. “Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Turizme Kazandırılması” **Doğu Karadeniz Turizmi Konferans- Workshop**, Turizm Bakanlığı Turizm Eğitimi Genel Müdürlüğü Yay. Ankara, 1992.
- COHEN, Anthony P. **Topluluğun Simgesel Kuruluşu**, Dost Kitabevi, Ankara, Ekim 1999.
- CONNERTON, Paul. **Toplumlar Nasıl Anımsar**, Çev. Alaaddin Şenel, Ayrıntı Yay, İstanbul, 1999.
- ÇAPA, Mesut. “Ordu’da Kışla, Güzle ve ve Yayla Geleneği: Derinçay (Kotanı) Köyü Örneği”, **Orta Karadeniz Kültürü**, Orta Karadeniz Sempozyumu Düzenleme Komitesi Yayınları, Ankara,2005.
- ÇEBİ, Sıtkı. **Ekonomik- Sosyal- Kültürel ve Turizm Yönleriyle Çambaşı Yaylası**, Yokuşdibi Belediyesi Yay, Ordu, 2000.
- DENKER, Bedriye. “Güney Doğu Toroslarda Göçebelik, Dr. Wolf-Dieter Hüttheroth’a göre” **Türk Coğrafya Dergisi**, Yıl 16, Sayı 20, İstanbul, 1960.
- _____ **Yerleşme Coğrafyası Kır Yerleşmeleri**, İstanbul Üniversitesi Yay, İstanbul,1977.
- DOĞAN, H. Zafer. **Turizmin Sosyo- Kültürel Temelleri**, Detay Yay. Ankara, 2004.
- DOĞANAY, Hayati. ZAMAN, “Serhat. Oba-Yayla Yerleşmelerine Tipik İki Örnek: Çambaşı ve Turnalık Obaları(Ordu İli)” **Türk Coğrafya Kurumu, Türk Coğrafya Dergisi**, Sayı 43, İstanbul, 2004.
- Doğu Karadeniz Turizmi, Konferans- Workshop, 22–25 Haziran 1992, Turizm Bak. Ankara.
- EMİROĞLU, Mecdi, **Bolu’da Yaylalar ve Yaylacılık**, Ankara Üniversitesi

- Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları No: 272, Ankara, 1977.
- EMİROĞLU, Kudret- Suavi AYDIN. "Kışlak" maddesi, **Antropoloji Sözlüğü**, Bilim Sanat Yayınları, Ankara, 2003
- ERAYDIN, Ayda. **Değişen Mekan**, Der. Ayda Eraydın, Dost Kitabevi Yay. Ankara, 2006.
- ERSOY, Erhan. "Pastoralizm", **Antropoloji Sözlüğü**(Ed. K. Emiroğlu S.Aydın), Bilim Sanat Yayınları, Ankara, 2003
- FEATHERSTONE, Mike. **Postmodernizm ve Tüketim Kültürü**, Çev. Mehmet Küçük, Ayrıntı Yay. İstanbul, 2005.
- GÜLEZ, Sümer. "Yumuşak Turizm ve Doğa Koruma", **Turizm Yıllığı**, Turizm Bankası A.Ş. Ankara, 1989-1990.
- GÜRER, Nilüfer. "**Kırsal Geleneksel Konut Dokusunun Turizm Bağlamında Değerlendirilmesi, Cumalıkızık Örneği**", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2003.
- GÜVENÇ, Bozkurt. **Kültür Konusu ve Sorunlarımız**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1985.
- JOHANSEN, Ulla. **50 Yıl Önce Türkiye'de Yörüklerin Yayla Hayatı**, Çev. Mualla Poyraz, TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2005.
- Karadeniz Bölgesinde Yayla Turizminin Geliştirilmesi, Bölgesel Gelişme ve Çevreye Uyumlu Yapılaşma**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1997-27, Temmuz 1997
- KELEŞ, Ruşen. **İnsan Çevre Toplum**, İmge Yay. Ankara, 1997.
- KOTİL, Erdoğan. **Türkiye'de Turizm Sektörünün Durumu**, Ankara, 1992.
- KÖKSAL, Aydoğan. **Türkiye'nin Genel ve Turizm Coğrafyası**, Kültür Bakanlığı Yay, Ankara, 1982.
- KUTLU, M. Muhtar. "Yaşayan Bir Alt Kültür Geleneği:Anadolu Göçer Kültürü", **Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları: 164 Genel Konular, Seminer,**

- Kongre Bildirileri Dizisi:34**, 1. Cilt, Ankara, 1992.
- KUTLU, M. Muhtar. **Şavaklı Türkmenlerde Göçer Hayvancılık**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları: 84, Gelenek Görenek ve İnançlar Dizisi: 4, Ankara, 1987
- LINDNER, Rudi Paul, **Ortaçağ Anadolu'sunda Göçebeler ve Osmanlılar**, Çev. Müfit Günay, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
- KOZAK, Nazmi. Türkiye Turizm Tezleri Bibliyografyası (1952-1995), Ankara: Anatolia Yayıncılık, 16x24 cm., 145 cm. 1996.
- OĞUZ, M. Öcal. 2009, **Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?** Geleneksel Yay. Ankara.
- ÖGEL, Bahaeddin, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, T.C.Kültür Bakanlığı Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi 46, 4. Baskı, C.1, Ankara, 2000a.
- ÖGEL, Bahaeddin, 2000, **Türk Kültür Tarihine Giriş**, T.C. Kültür Bak. Yayınlar Dairesi Başkanlığı Kültür Eserleri Dizisi 46, 4. Baskı, C.9, Ankara
- ÖZGÜÇ, Nazmiye. **Turizm Coğrafyası Özellikler Bölgeler**, Çantay Kitabevi, İstanbul, 1998.
- ÖZTAŞ, Kadir. **Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri**, Nobel Yayın, İstanbul, 2002.
- PAREKH, Brikhu. **Çok Kültürlülüğü Yeniden Düşünmek Kültürel Çeşitlilik ve Siyasi Teori**, Çev. Bilge Tanrıseven, Phoenix Yay. 1. Baskı, Ankara, 2002.
- POLAT, M. Said. **Selçuklu Göçerlerinin Dünyası Karacuk'tan Aziz George Kolu'na**, Kitabevi Yay. İstanbul, 2004
- SAĞCAN, Mustafa. "Turizm Çevre İlişkileri ve Turizm Kaynaklarının Korunması," **Turizm Yıllığı**, Turizm Bankası A.Ş. Ankara, 1985.
- SOMUNCU, Mehmet, **Aladağlar Yaylacılık ve Dağ Göçebeliği Konusunda Bir Araştırma**, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara, 2005
- SÖZER, A. Necdet. **Kuzeydoğu Anadolu'da Yaylacılık**, Turhan Kitabevi, Ankara, 1972

- ŞAHİN, İlhan. “Osmanlı Döneminde Giresun Bölgesinde Konar-Göçer İşleri”,
Giresun Tarihi Sempozyumu Bilgileri (24-25 Mayıs 1996),
Giresun Belediyesi Kültür Yayınları No: 1, İstanbul, 1997.
- _____ **Osmanlı Döneminde Konar- Göçerler**, Eren Yay. İstanbul, 2006.
- Turizm Eğitimi**, 9–11 Aralık 1992 Ankara, Turizm Bak. Yay. Ankara, 1992.
- Türk Folklorunun Turizm Açısından Değerlendirilmesi Sempozyumu**
Bildirileri, 19–21 Ekim 2000 İstanbul, Kültür Bakanlığı Yay.
Ankara
- TOMLİNSON, John. **Küreselleşme ve Kültür**, Çev. Arzu Eker, Ayrıntı Yay.
İstanbul, 2004.
- URRY, John. **Mekanları Tüketmek**, Çev. Rahmi G. Ögdül, Ayrıntı Yay.
İstanbul, 1999.
- YEDİYILDIZ, Bahaeddin. **Ordu Kazası Sosyal Tarihi(1455–1613)**, Kültür ve
Turizm Bakanlığı Yay. Kültür Eserleri Dizisi 42, Ankara, 1985.
- ZAMAN, Mehmet. **Doğu Karadeniz Kıyı Dağlarında Yaylalar ve Yaylacılık**,
Atatürk Üniversitesi Yay. Erzurum, 2007.

EKLER

EK 1- BELGE VE HARİTALAR

20 Mayıs 1991
Palatlas
Rasmi Gazete/Sayı: 20876

Bakanlar Kurulu Kararı

Karar Sayısı : 91/1514

Ekli liste ve krokilerde adları ve yerleri belirtilen alanların Turizm Merkezi olarak tes-
biti; Turizm Bakanlığı'nın 6/11/1990 tarihli ve 24815 sayılı yazısı üzerine, 2634 sayılı Turizmi
Teşvik Kanunu'nun 3 üncü maddesi ile 37 nci maddenin (A) fıkrasına göre çıkarılan "Tu-
rizm Bölgeleri, Turizm Alanları ve Turizm Merkezlerinin Belirlenmesi İçin Çalışma Grupları-
nın Oluşturulması, Görev ve Yetkileri ile Çalışma Şekline İlişkin Yönetmelik" hükümlerine
göre, Bakanlar Kurulu'nca 7/2/1991 tarihinde kararlaştırılmıştır.

İ. Kaya ERDEM
Cumhurbaşkanı V.

Y. AKINLUĞ Bakan	K. İNAN Devlet Bakanı	G. TANER Devlet Bakanı	C. ÇİÇEK Devlet Bakanı
M. KEÇİÇİLER Devlet Bakanı	V. İNÖNCÜLER Devlet Bakanı	M. YAZAR Devlet Bakanı	İ. ÖZAKSOY Devlet Bakanı
İ. ÇELİK Devlet Bakanı			

Yazma ve İnce Bölüm Sayfa : 2

II. GRUPTA TURİZM ALAN VE MERKEZLERİ :

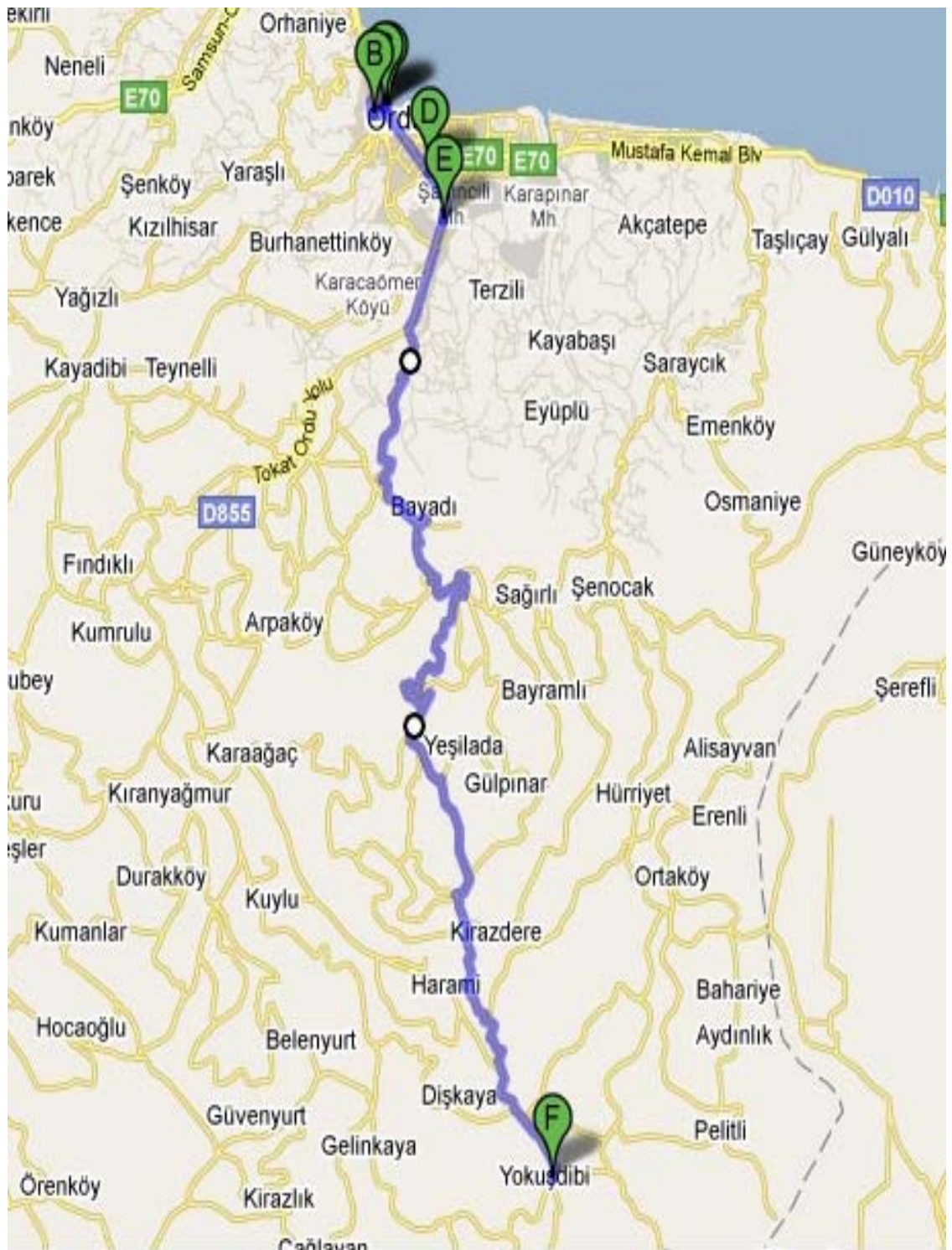
- 1 — ANTALYA ARAPSUYU TURİZM MERKEZİ
- 2 — ARTVİN KAÇKAR TURİZM MERKEZİ
- 3 — ARTVİN KAFKASÖR TURİZM MERKEZİ
- 4 — BAYBURT KOP DAĞI TURİZM MERKEZİ
- 5 — GİRİSUN KÜMBET YAYLASI TURİZM MERKEZİ
- 6 — ÖDÜŞHANE ZİGANA TURİZM MERKEZİ
- 7 — KARS SARIKAMIŞ SÖPHAN CİBİLİTEPE BAKIKDAĞ
ÇAMURLUDAĞ TURİZM MERKEZİ
- 8 — ORDU ÇAMBAŞI YAYLASI TURİZM MERKEZİ
- 9 — RİZE ANZER TURİZM MERKEZİ
- 10 — TRABZON MAÇKA ŞOLMA TURİZM MERKEZİ
- 11 — ÇANAKKALE EZİNE KİSTANBOL TERMAL TURİZM MERKEZİ

Yazma ve İnce Bölüm Sayfa : 3

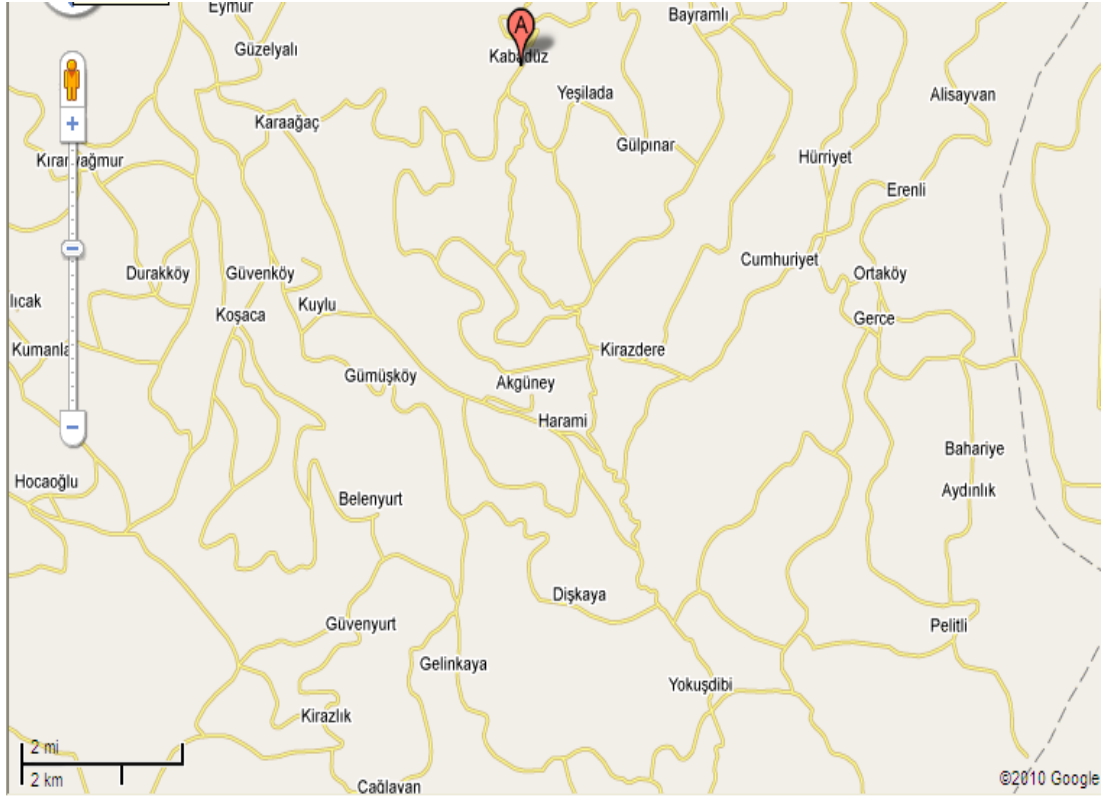
Belge 1

Harita- 1

Harita- 2

Harita- 3

Harita-4

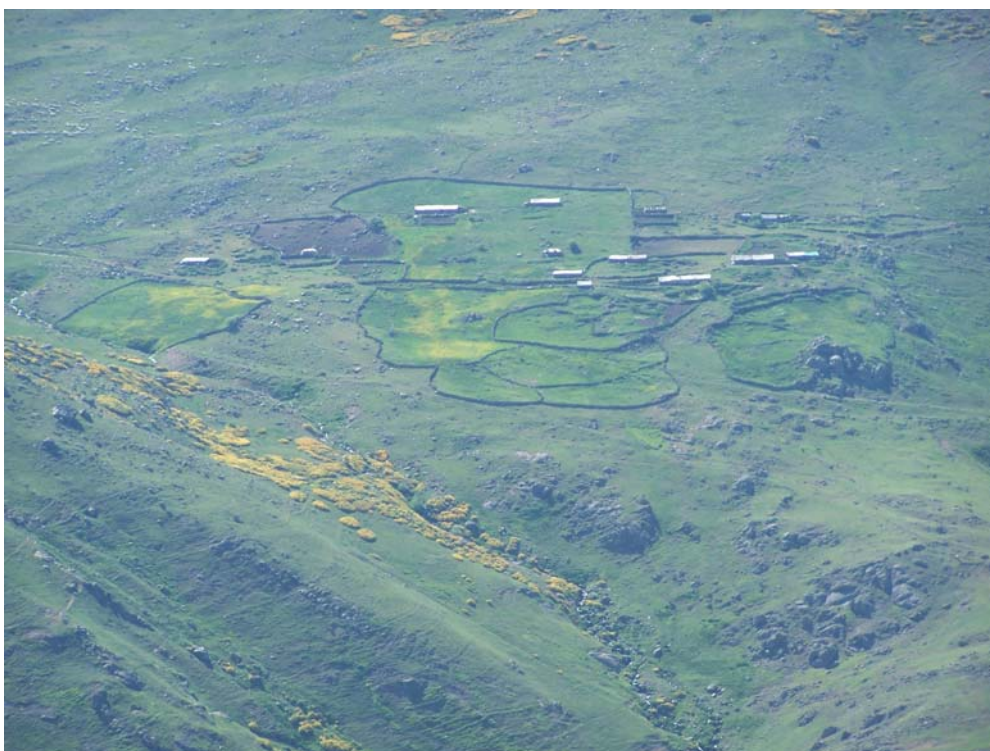

Harita- 5

EK 2 Fotoğraflar**Fotoğraf-1****Fotoğraf-2**

Fotoğraf-3

Fotoğraf-4

Fotoğraf-5

Fotoğraf-6

Fotoğraf-7

Fotoğraf-8

Fotoğraf-9

Fotoğraf-10

Fotoğraf-11

Fotoğraf-12

Fotoğraf-13

Fotoğraf-14

Fotoğraf-15

Fotoğraf-16

Fotoğraf -17

Fotoğraf-18

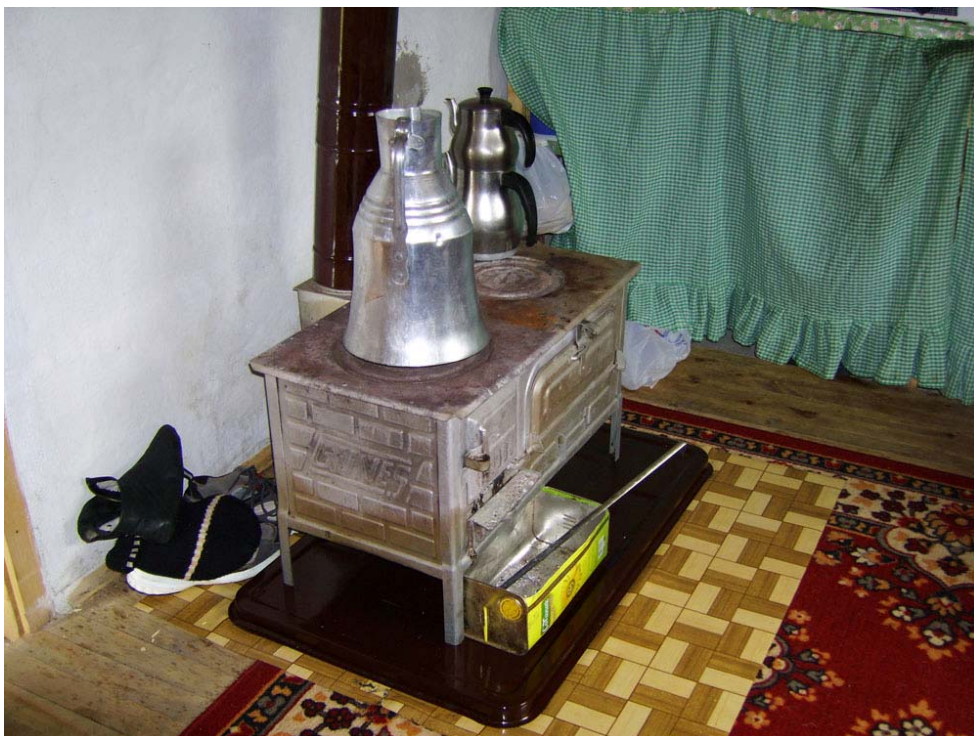
Fotoğraf-19

Fotoğraf-20

Fotoğraf-21

Fotoğraf-22

Fotoğraf-23

Fotoğraf-24

Fotoğraf-25

Fotoğraf-26

Fotoğraf-27

Fotoğraf-28

Fotoğraf-29

Fotoğraf-30

Fotoğraf-31

Fotoğraf-32

Fotoğraf-33

Fotoğraf-34

Fotoğraf-35

Fotoğraf-36

Fotoğraf-37

Fotoğraf-38

Fotoğraf-39

Fotoğraf-40

Fotoğraf-41

Fotoğraf-42

ÇAMBAŞI İLE İLGİLİ ÇEŞİTLİ FOTOĞRAFLAR

Fotoğraf-43

Fotoğraf-44(Kenan Bayhan'ın Objektifinden)

Fotoğraf-45(Kenan Bayhan'ın Objektifinden)

Fotoğraf-46(Kenan Bayhan'ın Objektifinden)

Fotoğraf-47 (Kenan Bayhan'ın Objektifinden)

Fotoğraf-48 (Kenan Bayhan'ın Objektifinden)

Fotoğraf-49 (Kenan Bayhan'ın Objektifinden)

Fotoğraf-50

EK 3: KAYNAK KİŞİ BİLGİLERİ

KK1: Aydın ORHAN

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu- Ulubey, 1974

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Yeri: Ordu

KK2: Bilal VAROL

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1948

Öğrenim Durumu: Öğretmen Okulu

Mesleği: Emekli Öğretmen

Derleme Yeri: Ordu

KK3: Birol GÜL

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1973

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Çoban

Derleme Yeri: Ordu- Çambaşı

KK4: Cemile AKTAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1927

Öğrenim Durumu: Okuma yazma biliyor.

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Yeri: Ordu-Ulubey

KK5: Döndü KURU

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1930

Öğrenim Durumu: Okuma yazma bilmiyor.

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Yeri: Ordu- Seyit Obası

KK6: Kazım KURU

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1928

Öğrenim Durumu: Okuma Yazma Biliyor

Mesleği: Çiftçi

Derleme Yeri: Semen Obası

KK7: Dursun MADEN

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1943

Öğrenim Durumu: İlkokul, Köy

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Yeri: Ordu- Çambaşı

KK8: Hamdi DURAN

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1956

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Yeri: Çambaşı

KK9: Harutyum ARTUN

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1929

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Bakırcı

Derleme Yeri: Ordu

KK10: Hasan ALVER

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1950

Öğrenim Durumu: Öğretmen Okulu

Mesleği: Emekli Öğretmen

Derleme Yeri: Çambaşı

KK11: Mehmet GÜNER

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1975

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Esnaf

Derleme Yeri: Çambaşı

KK12: Mehmet ÖZTÜRK

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1947

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Esnaf

Derleme Yeri: Çambaşı

KK13: Mehmet YILMAZ

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1972

Öğrenim Durumu: Lise

Mesleği: Şoför

Derleme Yeri: Çambaşı

KK14: Murat AYDIN

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1974

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Yeri: Çambaşı

KK15: Mustafa GÖLCÜ

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1968

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Yeri: Çambaşı

KK16: Naciye GÜNDÜZ

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1946

Öğrenim Durumu: Okuma Yazma Biliyor

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Yeri: Çambaşı

KK17: Neriman BAYRAK

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1953

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Yeri: Çambaşı

KK18: Olgun KARAHASAN

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1965

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Çoban

Derleme Yeri: Çambaşı

KK19: Sabri AKTAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1922

Öğrenim Durumu: Okuma Yazma Biliyor

Mesleği: Değirmenci

Derleme Yeri: Çambaşı

KK20: Semra KARADEMİR

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1953

Öğrenim Durumu: Üniversite

Mesleği: Emekli Öğretmen

Derleme Yeri: Çambaşı

KK21: Şevket ŞENER

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1945

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Yeri: Çambaşı

KK22: Tükez AKTAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1960

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Yeri: Çambaşı

KK23: Ali TOPÇUOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1951

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Esnaf

Derleme Yeri: Çambaşı

KK24: Ali Kemal TOPÇUOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1983

Öğrenim Durumu: Lise

Mesleği: Çiftçi

Derleme Yeri: Çambaşı

KK25: Dudu ÇUHADAR

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1920

Öğrenim Durumu: Okuma Yazma Biliyor

Mesleği: Ev hanımı

Derleme Yeri: Çambaşı

KK26: Yusuf AYDEMİR

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1970

Öğrenim Durumu: Üniversite

Mesleği: Teknisyen

Derleme Yeri: Ordu

KK27: Gülperi TOPÇUOĞLU

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1986

Öğrenim Durumu: Lise

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Yeri: Çambaşı

KK28: Kemal ERTAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1934

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Esnaf

Derleme Yeri: Çambaşı

KK29: Galip BAYRAK

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1956

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Esnaf

Derleme Yeri: Çambaşı

KK30: Fatma ERTAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1936

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Yeri: Çambaşı

KK31: İhsan KILIÇ

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1934

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Çiftçi

Derleme Yeri: Çambaşı

KK32: Şaziye ERTAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1948

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Yeri: Çambaşı

KK33: Şemsi ERTAŞ

Doğum Yeri ve Tarihi: Ordu, 1954

Öğrenim Durumu: İlkokul

Mesleği: Ev Hanımı

Derleme Yeri: Çambaşı

EK 4 Soru Listesi

GELENEKSEL YAYLACILIKTAN YAYLA TURİZMİNE: ORDU-ÇAMBAŞI YAYLASI ÖRNEĞİNDE HALK BİLİMSEL BİR İNCELEME, SORU CETVELİ

KAYNAK KİŞİ BİLGİLERİ:

- 1- Adı ve Soyadı:
- 2- Doğum yeri ve yılı:
- 3- Medeni durumu:
- 4- Kaç çocuğu olduğu:
- 5- Kaç yıldır yaylaya çıktığı:

YAYLAYA ÇIKIŞ:

- 1- Yaylaya hangi aylarda ya da tam olarak hangi tarihte çıkıyorsunuz?
- 2- Neden yaylaya çıkıyorsunuz?
- 3- Yaylaya kimler çıkar?
- 4- Herkes aynı anda mı çıkar yaylaya?
- 5- Herkes istediği kişiyle yaylaya çıkabilir mi, yoksa akrabalık gözetilir mi?
- 6- Her köyün obası ayrı mıdır? Yoksa farklı köylerden gelip aynı obaya yerleşebilir mi?
- 7- Yaylaya çıkışta kadın erkek öncelik sırası var mıdır?
- 8- Yaylaya çıkarken kaç yerde konaklanır ve buraya ne ad verilir?
- 9- Yaylaya çıkarken ne kadar süre konaklanır?
- 10- Yaylada kalma süresi olarak geçmişle günümüz arasında fark var mı?
- 11- Yaylada ulaşım nasıl sağlanıyor?
- 12- Obalara ulaşım nasıl?
- 13- Araç olarak ne kullanılır?
- 14- Obalara fiyatlandırma nasıldır?
- 15- Fiyatlar neye göre belirlenir?
- 16- Her obaya yol var mı?

17- Elektrik, yol, su gitmeyen oba var mı?

YAYLADA YERLEŞME:

- 1- Yaylaya çıkanlar yaylada istediği obaya yerleşebiliyor mu?
- 2- Her sene aynı obaya mı yerleşiliyor?
- 3- Obada ya da yaylada barınma olarak nerede ve nasıl barınıyorsunuz?
- 4- Çadır kullanılır mı?
- 5- Hartama nedir? Hartama nasıl yapılır?
- 6- Yaylada hayvanların barınması nasıldır?
- 7- Yayladaki evlere verdiğiniz özel bir ad var mıdır?
- 8- Yayla evleri kaç odadan oluşur?
- 9- Yayla evi yaparken neye dikkat edersiniz? Kapı ne yöne açılır?
- 10- Kapının yönü belirlenirken neye dikkat edersiniz? Rüzgara mı kibleye mi, güneşe mi?
- 11- Alaçık denilen ev tipi burada var mı?
- 12- Düzenli bir yayla evi var mıdır?
- 13- Yayla evinde eşya bırakılır mı? Hangi eşyalar bulundurulur?
- 14- Yaylada hayvan barınaklarına ne ad verilir?
- 15- Kuzuların annelerini emmeleri için ayrı bir yer var mıdır? (kuzu badı)
- 16- Sürülerin sağıldığı ayrı bir yer var mı? Adı nedir?(bere)
- 17- Kuzuların meleşerek annelerini bulmalarına ve emmelerine ne ad verilir?
- 18- Büyükbaş hayvanların barınağına ne ad verilir?
- 19- Yaylaların tapusu var mı?
- 20- Yaylada arazi kavgası olur mu?
- 21- Oba kiralama var mıdır?
- 22- Oba kiralama işine ne ad verilir?
- 23- Kışın obada kalan var mıdır?
- 24- Obada kalan bekçiyi kim tutar ya da ücretini kim verir?
- 25- Bekçiye ücret neye göre ve ne kadar verilir?

YAYLADA BESLENME:

- 1- Yayla da beslenme nasıldır? Hangi tür yemekler tercih edilir?

- 2- Süt ürünleri olarak neler yapılır?
- 3- Kaç çeşit peynir yapılır?
- 4- Yapılan peynirler nerede ve nasıl saklanır?
- 5- Peyniri nasıl mayalarsınız?
- 6- Hangi mayayı kullanırsınız?
- 7- Kendi mayalama yönteminiz nasıldır?
- 8- Yaylaya çıkarken yanınızda gıda olarak bir şey götürür müsünüz?
Götürürseniz bunlar nelerdir? Eskiden beri bu gıdaları götürür müydünüz?
- 9- Yaylada gıdalarınızı nasıl saklıyorsunuz?
- 10- Ekmek olarak hangi tür ekmeği tüketiyorsunuz?
- 11- Yaylada yaptığınız yemekler nelerdir? Tariflerini verebilir misiniz?
- 12- Yemek yapımında kullandığınız araç gereçler nelerdir?
- 13- Yaylada yetişen otlardan yemek yapılıyor mu? Hangi otlardan ne tür yemek yapılıyor?

YAYLADA EKONOMİ:

- 1- Neden yaylaya çıkılıyor?
- 2- Yaylada ekip biçme var mı?
- 3- Yaylada yapılan balaklarda hangi araç gereçler kullanılır? Otlar nasıl balyalanır?
- 4- Yaylada Pazar kuruluyor mu?
- 5- Yaylacılık bir ekonomik kazanç mı?
- 6- Yayladan sağladığınız kazanç yeterli oluyor mu?
- 7- Yaylada aile bireylerinin hepsi bu ekonomik kazançta ortak olur mu?
- 8- Yaylada hayvan ürünlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- 9- Yaylada elde ettiğiniz ürünleri yayla pazarında mı değerlendiriyorsunuz, yoksa dışarı satış var mı?
- 10- Çobanlar nasıl seçilir?
- 11- Bir çoban yaklaşık kaç yaşında olur?
- 12- Çoban seçerken en çok neye dikkat edersiniz?
- 13- Kaç koyuna kaç çoban alınır?

- 14- Çoban köpeği alınır mı?
- 15- Köpek olmadan çoban sürüyü kontrol edemez mi?
- 16- Çoban köpekleri alırken neye dikkat edilir?
- 17- Belli bir çoban kıyafeti var mıdır? Adı nedir? Nasıl yapılır?
- 18- Çobanlar yiyeceklerini azıklarını nerede taşır? Adı nedir?
- 19- Çobanların yanında taşıdığı silahı, bıçağı var mıdır?
- 20- Sürüye kurt saldırmış olsa çoban nasıl müdahale eder?
- 21- Koyunların yününü kırmak kimin görevidir?
- 22- Her çoban yün kırkar mı?
- 23- Zehirlenen bir koyun nasıl tedavi edilir?
- 24- Bir çoban yediği herhangi bir şeyden zehirlenirse ne yapılır?
- 25- Bir hayvan ottan zehirlenir veya sıcaktan hastalanırsa çoban nasıl tedavi eder?
- 26- Yaylada ısınma ne iledir?

YAYLADA ZAMAN:

- 1- Yaylada akşamları nasıl vakit geçirirsiniz?
- 2- Yayla eğlenceleri nelerdir?
- 3- Yaylada çocuk oyunları nelerdir?
- 4- Kadınlar günlük işlerden arta kalan zamanda zamanını nasıl değerlendirir?
- 5- Yaylada giysi olarak ne kullanılır?
- 6- Kadın giyimi nasıldır?
- 7- Erkek giyimi nasıldır?

EK 5 Efsaneler

Çoban Bağirtan Efsanesi: Çambaşı Kasabası'nın yayan bir saat kadar doğusunda, Seyit Tepesi adında 2000 metre yüksekliğinde bir tepe bulunmaktadır. Bu tepenin kuzey-doğu yamacından ufak bir kaynak çıkar. Etrafında hiçbir ağaç, hatta orman gülü öbeği dahi bulunmayan Seyit Tepesi'nin adeta böğründen fişkıran bu kaynağa Çoban Bağirtan Suyu denilmektedir.

Rivayete göre, Çoban Bağirtan Suyu'nun şöyle bir efsanesi vardır:

Bir yaz günü, sürüsünü Seyit Tepesi eteklerinde otlatan bir çoban, hastalanan koyunlarından birini keser, etini kavurur. Kaynağın başında, bir yandan yağlı koyun etini yer, öte yandan da kaynaktan içer. Fakat yağlı etin üzerine soğuk kaynak suyundan içerken, çobanın birden boğazı tıkanır, yağlı et donmuş, çobanın nefesini kesmiştir. Böğürmeye çalışan çoban, daha fazla dayanamaz ve nefessiz kalarak olduğu yere yığılır ve suyun yanında can verir.

Çobanın yanına gelenler, kaynağın başında onun cansız vücuduyla karşılaşır. Zavallı çobanın ağzında donmuş et parçalarını görünce, boğularak can verdiğini anlarlar. O günden sonra, bu kaynağa Çoban Bağirtan Suyu adı verilir.

Pandeli Baba Efsanesi: Çambaşı Kasabası'ndan Karagöl Dağı istikametinde, vadiye doğru uzanan toprak yolun kenarında, günümüzde ancak birkaç ağacı kalan çamlığın yanı başındaki ufak düzlükte bir bina kalıntısı vardı. Çok eski bir yapıya ait olduğu bilinen bu yıkıntının dört duvarının izleri, yakın zamanlara kadar otlar arasında görünmekte idi. Bu duvar izleri, binanın oldukça büyük olduğunu belirtiyor.

Yıllarca evvel, bu bina kalıntısının güney kısmında, duvara birkaç adım uzaklıkta büyük bir çam ağacı vardı. Gelip geçen yolcular buradan çakılarıyla birer tutam çam kıymığı koparırlardı. Bu kıymıkların bazı hastalıklarda ilaç olarak kullanıldığı yaygındı. Ayrıca bunlardan nazarlık da yapılırdı. Bu

çam'dan aynı zamanda 'akıntırık' denilen koyu bir sakız da bulunduğu için, bu civardan geçenler hem akıntırık ve hem de çam kıymıklarını almak üzere, yoldan birkaç adım uzakta ki ağacı yontmaktan geri kalmazlardı.

Günümüzde bu çam ağacı tamamen ortadan kalkmıştır. Ancak Karagöl Dağı obalarına göçen yaşlı yaylacılar, Pandeli Baba'nın evi olarak bildikleri veya tanıdıkları bu yeri ziyaret etmekten yine de vazgeçmezler.

Rivayete göre, Pandeli Baba diye anılan yaşlı biri, yaz kış burada kalırmış. Karagöl Dağı bölgesindeki obalarına giden bütün yolcuları evinde ağırlar, onlara hizmet edermiş.

Pandeli baba, yaylacıların türlü müşküllerini de halletmekten

Yedi Gelinler Efsanesi: Rivayet olunur ki, Çambaşı'nda demircilik mesleği o kadar yayılmış ve gelişmiş ki.. yük ve binek hayvanlarının nallarından, evlerin dükkanların ve hanların kapı ve menteşelerine; kiriş çivilerine, saç ayağı, balta, balta, girebi, nacak, orak, sapan, bel, kazma gibi aletlerden koyun ve sığırların, mandanın boyunlarına asılı çan ve keleklerle; semer çatısı, üzengi taban demirine varıncaya kadar, pek çok demir eşya ve kullanılan sair demir malzeme, burada, Çambaşı'nda imal edilirmiş.

Kasabanın her semtinde demirci dükkanı varmış. Kıp-kızıl kömür dolu ocaklar, günün hatta gecenin her saatinde, iki yanlarına kurulan körüklerle daimi olarak yanar halde tutulmuş. Bu ocaklarda körükler, bir devin nefes alış verişi gibi çıkararak, çekiç seslerine karıştırmış...

Demircilik bir aile mesleği, san'atı imiş yaylada.. Bu yüzden, ocaklarda ailenin bütün fertleri genç-yaşlı; kadın-erkek demeden çalışırlarmış.

Yine rivayete göre, bu iş o kadar yaygın imiş ki, ocakların çiftte körüklerini, aynı aileye ait Yedi Gelinler'in bile çektiği olurmuş. Bu yüzden, Yedi Gelinler'in körük çekmesi rivayeti, yaylada demircilikle aynı anlamda söylenegelmektedir. Yedi Gelinler'in körükleriyle eriyen her demir kütüğü, Çambaşı tepelerindeki çamları da yok etmiş olsa gerek ki buralarda ve adını Çam'dan alan kasabada tek ağaç kalmamış.. Mevcut ormanlar da, vadilerin kuytu köşelerinde, tepelerin eteklerinde saklanarak, gözlerden irak olmuştur.

Elik Keçisi Efsanesi: Yıllarca evvel, Sivas topraklarında geçim çok zorlaşmış... toprak çoraklaşmış... Sivas bölgesinde yaşayan bir Türkmen topluluğu, daha bereketli olduğunu duydukları Canik topraklarına göç etmeğe karar vermişler. Fakat, bu göçü gizli yapmaları gerekiyormuş. Buldukları bölgenin dışına çıkabilmeleri için devletten izin almaları icap ettiğini; ancak bu göç için kendilerine izin verilmeyeceğini bildiklerinden, bir gece bütün oba halkı hazırlıklarını yaparak, Sivas-Koyulhisar-Sisorta üzerinde Ordu topraklarına girerek, Karagöl Dağı eteklerine ulaşmışlar.

Türkmenler, Karagöl Dağının bir uzantısı olan Göndeliç Tepesi'nin adam uçuran rüzgarlarına göğüs vere vere, doğu eteklerindeki dar bir vadiye sığınmışlardır.

Oba halkı, bir taraftan geri çevrilme korkusu, öte yandan günlerce süren yolculuğun verdiği yorgunlukla, dağ havasının gittikçe sertleşen soğuğu ile bitkin bir hale gelmiş. Önlerinde aşmaları gereken uzun yollar, tepeler, dereler, vadiler bulunduğu için, konaklamayı kısa kesmek zorunda kalmışlar.

Tekrar yola koyulacakları sabah, kafiyeledeki hamile bir kadın, biri kız diğeri oğlan ikiz doğurmuş. Bazıları ana eteğine yapışmış durumda on çocuğu daha varmış... Şaşırılmış kadıncağız, bu kadar kalabalık çocukla yola nasıl çıkacağını düşünmeğe başlamış. Yolculuk bu diyerek, ikizlerini sarmış sarmalamış... Bir müddet kafiyeleyle birlikte yürümeğe başlamış.

Bu sırada, Türkmen topluluğunun Bey'i, göçtükleri yerden arandıklarını da haber aldığı için, yürüyüşü hızlandırmış; dağılan sürülerden geri kalanları kurda, ayıya lokmalık bırakarak, dur dinlenme bilmeden, vadi boyunca Ordu topraklarında ilerlemeğe başlamışlar.

Karagöl Dağı'nın kuzey-batı eteklerinde Maden Obası yakınlarına kadar gelinmiş. Fakat, ikizleri taşıyan ananın burada dermanı tükenmiş... Bu kadar can'la obasını takip edemeyeceğini anlamış.. Yeni doğan yavrularından birini Maden Obasının bitişindeki Çamlığın kenarında bir kayanın kovuğuna bırakmış, yerini işaretlemiş. Gözyaşlarını diğer yavrularından ve oba halkından saklayarak, kafiyele yeniden takibe çalışmış.

Türkmen topluluğu, arkada olan bitenden habersiz, daha emin yerlere doğru yollarına doğru devam etmişler ve nihayet denizi gören tepelerin eteklerinde konaklamışlar.

Maden obası çamlığında kaya kovuğuna bırakılan yavruyu ise, bu sırada bir elik keçisi görerek, yanına yaklaşmış. Çocuk keçiye, keçi çocuğa hemencecik alışmış. Keçi, bu insan yavrusuna analık ederek hemen emzirmeye başlamış...

Aradan bir süre geçer, Canik topraklarına yerleşen Türkmen obası, çocuğun geride bırakıldığından haberdar değildir. Ana ise, korkusundan durumu kimseye anlatamamıştır. Fakat içi ağlamakta, yavrusunun hayali onu perişan etmektedir.

Bu acıya daha fazla dayanamayacağını anlayan talihsiz ana, bir gün, ansızın obasından ayrılır ve evvelce geçtiği yerleri sorarak yavrusunu terk ettiği Maden Obası çamlığına gelir. Fakat işaret ettiği kaya kovuğunda yavrusunu bulamaz.. tepelere çıkar, vadilere iner...Canavarların kol gezdiği Maden Obası ormanlarını bir baştan bir başa, bağıra çağıra, gözlerinden kanlı yaşlar akarak, dolaşır, yavrusunu arar...Fakat ne bir ses ne bir ize rastlar.

Zavallı ana, aylardır içine akıttığı ve bütün oba halkından sakladığı gözyaşlarını salıvererek, ufak bir derenin kenarına çöker...Hiçkırıkları dağları, tepeleri doldurur adeta...Bütün ümidi kaybolmuştur. Gece olmadan bu ıssız yerden uzaklaşması, diğer yavrularının yanına dönmesi gerektiğini düşünür, yerinden kalkar. Artık hiçbir ümidi kalmamıştır.

Birden, karşı yamaçta bir dağ keçisi, Elik Keçisi görür, adeta gözgöze gelir. Keçi başını çevirir ve yamaca doğru koştuktan sonra birden durur ve kadıncağızdan tarafa bakar.

O an, annenin içinde bir his kaynaşır, evladına kavuşacağı ümidi doğar ve keçiye takibe karar vererek, o tarafa doğru koşmaya başlar...

Keçi kah durur kah koşar, fakat izini kaybettirmeden arkadaki bir vadiye kadar gider. Zavallı kadın, ayakları parçalanmış, gözleri yaşlı bir halde, her tarafı otlarla kaplı bu ufacık vadiye iner. Bir de ne görsün?...Otların

arasında bir yavru uyulamaktadır...Çocuğudur bu...Koşarak yanına varır hasretle kucaklar, sevinç gözyaşlarını alabildiğine koyuverir artık...

Neden sonra sakinleşen ana, kendisini buraya kadar getiren keçiyi hatırlar, çevresine bakınır. Ufak bir tümseğin üzerinde duran Elik Keçisinin buğulu gözleriyle karşılaşır... Bir süre ıslak bakışlarla birbirlerinden gözlerini ayıramazlar.. Yavrusuna kavuşan ana, minnettar, keçi ise, analığını noksansız yapmanın, fakat emzirdiği insanoğlundan uzak kalmanın tarifsiz duygusu içindedir.. Bu hal çok sürmez..Elik Keçisi birden tümsekten iner, karşı yamaçtaki ormana doğru koşarak, gözden kaybolur gider...

Yavrusuyla Canik'teki obasına dönen kadın, başından geçenleri anlatır oba halkına. Bu oba halkı, Türkmenlerin Armut Eli, Armuteyni veya Armut kolu adlarıyla tanınan büyük bir oymağının mensubudur. Herkesi bir sevinç dalgası sarar, artık o günden sonra elik keçisi eti yememeğe karar verirler ve bunu kendilerine haram kılarlar.

ÖZET

ORAL, Zeliha, Geleneksel Yaylacılıktan Yayla Turizmine: Ordu-Çambaşı Yaylası Örneğinde Halk Bilimsel Bir İnceleme, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010

Dünya konjunktöründe sanayi devrimiyle başlayan turizm faaliyetleri zamanla ve ihtiyaçların değişmesine bağlı olarak deniz, kum, güneş turizmi olmanın yanında alternatif turizm faaliyetleri ve mekanları aramaya başlamıştır. Turistlerin farklı yerler ve de doğası korunmuş mekan arayışları yeşil turizmi ve beraberinde de yayla turizmi kavramını ortaya çıkarmıştır. 1980'lerde baş gösteren bu yeni turizm faaliyetinin en önemli özelliklerinden biri turizm için gidilen yerdeki doğanın korunması ve var olan kültürel yapıdaki, gelenek, görenek ve adetlere saygı gösterilmesidir. Geleneksel yapıya dokunmadan ama içinde gerçekleşen bir turizm faaliyetidir.

Geleneksel yayla kültürü ve değişen yaylacılık anlayışının kültürel miras kavramı çerçevesinde Ordu- Çambaşı yaylası örnekleme üzerinde halk bilimsel inceleme yapılmıştır. Geleneksel Yaylacılıktan Yayla Turizmine: Ordu-Çambaşı Yaylası Örneğinde Halk Bilimsel Bir İnceleme adlı bu çalışmada Çambaşı Yaylasındaki geleneksel yaylacılığın korunarak nasıl bir yayla turizmi oluşturulabilir, turizme geçildiğinde bu yaylada neler nasıl yaşatılabilir konuları tartışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Geleneksel Yaylacılık, Turizm, Yayla Turizmi, SOKÜM, Miras

ABSTRACT

ORAL, Zeliha, From the Traditional Transhumance To Wold Turism: A Folkloric Survey Throught the Ordu-Çambaşı wold, Graduated Thesis, Ankara, 2010

The tourism activities that began with the industrial revolution in the world perspective, began to search for new areas and alternative tourism activities with the changes in needs by the time. Tourists want to new places and protected-natural areas and this situation cavsen the term “ wold tourism” in the near of “gren tourism”. The most important properties of this new tourism which appeared in 1980’s are followings; the protection of the nature of the arrival places and shoving respect to the present custom, tradition, folkway! This is an activity that doesn’t change the traditional structure but taken place in it.

A folkloric survey is done on the example of Ordu-Çambaşı wold in the perspective of cultural heritage of traditional culture of the wold and changing understanding on transhumance. İn this “ A folkloric survey throught the Ordu-Çambaşı wold” named protect, following are discussed: how can wold tourism be done while protecting the traditional culture Çambaşı wold? Which valves and which things can be permanent when tourism taken place in it and how?

Key Words: Traditional Transhumance, Tourism, Wold Tourism, SOKÜM, Heritage, Culturel Heritage